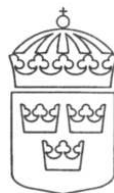

Riksdagens protokoll

1991/92:109

Måndagen den 11 maj

Kl. 12.00 – 16.05

Protokoll
1991/92:109

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 4 och 5 maj.

*Svar på
interpellationer*

2 § Svar på interpellation 1991/92:157 om Sveriges skuldstrategi

Anf. 1 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Pierre Schori har ställt ett antal frågor till statsrådet Svensson om regeringens åtgärder för att medverka till skuldlättnader för svårt skuldtyngha u-länder. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Jag vill först understryka att jag helt delar Pierre Schoris uppfattning att den tunga skuldbördan, inte minst för många av de fattigaste afrikanska länderna, utgör ett allvarligt hinder för ekonomisk och social utveckling. Bistånd och skuldlättnad är nödvändiga instrument för att undanröja detta hinder.

Regeringsskiftet i fjol har inte inneburit någon ändring vad gäller ambitionerna att från svensk sida fortsätta att driva på den internationella skuldstrategin. Som framgår av årets budgetproposition, anser regeringen att Sverige måste fortsätta att spela en aktiv roll i detta arbete, särskilt när det gäller att medverka till internationellt samordnade insatser för de fattigaste, skuldtyngha u-länderna.

Det har vi också gjort. Sverige har verkat för större skuldlättnader för de fattigaste länderna vad gäller bilaterala skulder till såväl offentliga som privata långgivare. Vi kommer att fortsätta med det. De s.k. utvidgade Toronto-villkoren, som Parisklubben tillämpar sedan slutet av förra året, utgör ett steg på vägen men är otillräckliga. Vad dessa länder behöver är mer långsiktiga lösningar som innebär att skuldbördan minskas radikalt.

Jag hade själv nyligen tillfälle att i ett nordiskt anförande i utvecklingskommittén – Världsbankens och Internationella valutafondens gemensamma policyorgan – understryka detta. Jag uppmanade då också *alla* kreditörländer att tillämpa de nya villkor som majoriteten i Parisklubben anslutit sig till. Vi har även på annat sätt, inte minst i Parisklubben, gett uttryck för Sveriges kritiska inställning till USA:s agerande i denna fråga.

Samordning och bördefördelning utgör grundpelare i den svenska skuld-

och biståndsgivare tar ett gemensamt ansvar för att mobilisera de resurser som är nödvändiga för att stödja u-ländernas egna ansträngningar att ta sig ur skuldkrisen.

Det gemensamma ansvaret måste också vara vägledande för att minska skuldtjänsten till de multilaterala institutionerna, som Pierre Schori tar upp.

De internationella finansinstitutionerna har för skuldländerna blivit en allt viktigare källa till finansiering allt eftersom nyutlåningen från bankerna sinat och de kommersiella flödena från bilaterala kreditorer minskat kraftigt. Det är viktigt att institutionerna behåller sin ställning som prioriterade långgivare så att de kan fortsätta att mobilisera resurser till stöd för anpassningsprogram och ekonomiska reformer i skuldyngda u-länder.

Institutionernas fordringar kan på grund av resursernas karaktär inte omförhandlas. Det skulle dessutom få negativa effekter för såväl skuldyngda som andra låntagare i form av minskad utlåning och dyrare krediter.

Regeringens politik syftar till att stärka institutionerna – inte att försvaga dem. Ansträngningarna måste liksom hittills inriktas på att genom särskilda insatser för de fattigaste länderna underlätta återbetalningen av beviljade lån och se till att framtida utlåning kan ske både i tillräcklig omfattning och på förmånliga villkor. Det är vår ambition att särskilt verka för ett bredare deltagande i finansieringen av den typen av arrangemang, i första hand i Världsbanken.

Vi skall samtidigt från svensk sida fortsätta att hålla en hög profil när det gäller stöd till de fattigaste, skuldyngda länderna. Jag har i detta sammanhang noterat att socialdemokraterna vill minska det av regeringen föreslagna anslaget för stöd till ekonomiska reformprogram och skuldlättnadsåtgärder för nästa budgetår med 100 miljoner.

En konsistent svensk skuldpolitik innebär också enligt min mening att Sverige bör kunna medverka i samordnade insatser för andra än de allra fattigaste länderna. Därmed kan vi bidra till att förhindra en politisering av skuldstrategin och stärka förutsättningarna för mer långsiktiga lösningar.

Pierre Schori har också frågat vilka initiativ regeringen tänker ta med anledning av den rapport som SIDA nyligen publicerat med förslag på skuldområdet, vilka sammanfattats i en skrivelse till regeringen.

Låt mig först understryka att jag varmt välkomnar SIDA:s fortsatta engagemang i dessa frågor. Rapporten har varit föremål för en första diskussion i regeringskansliets interdepartementala skuldgrupp, där också bl.a. SIDA och riksbanken ingår. Förslagen kommer att beredas av en särskild arbetsgrupp under skuldgruppen.

Jag vill inte nu föregripa resultatet av den beredningen. Jag vill dock framhålla att regeringen fäster stor vikt vid ett fortsatt starkt, svenskt engagemang i skuldfrågorna. Ett fortlöpande och nära samråd mellan berörda departement och myndigheter är en förutsättning för ett sammanhängande och konstruktivt svenskt agerande i olika fora.

Därmed har jag också besvarat Pierre Schoris fråga om hur arbetet i regeringskansliet är organiserat när det gäller att utforma den svenska skuldpolitiken.

Utvecklingen sedan skuldkrisens utbrott har visat att det inte finns några mirakellösningar. Det är viktigt att förslag som förs fram från svensk sida

kan förankras och vinna brett stöd. Vi måste också komma ihåg att handel är skuldlandernas viktigaste resurskälla och att ett avskaffande av i-ländernas handelshinder är minst lika viktigt som bistånd och skuldlättnader.

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

*Svar på
interpellationer*

Anf. 2 PIERRE SCHORI (s):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret, även om det var till biståndsministern jag hade ställt frågan och jag hade förväntat mig svaret från honom.

Jag vill också tacka finansministern för den erkänsla som hon visar den tidigare regeringens politik vad gäller utformningen av Sveriges skuldstrategi. Vi förde fram en lång rad konkreta förslag, som fick betydande genomslag hos andra länder och de internationella organisationerna. Att Anne Wibble säger att den nuvarande regeringen skall upprätthålla de svenska ambitionerna på detta område lovar gott, om det nu blir verklighet.

Ändå måste jag säga att jag tycker att svaret på flera punkter var ganska tunt. Vad vi talar om är ju de enorma skulder som de fattiga länderna i världen har samlat på sig. Som svar på de konkreta frågor jag har ställt har jag fått, tycker jag, mest allmänna försäkringar om att regeringen *vill* men knappt något om vad som faktiskt skall ingå i politiken, vad man tänker *göra*.

Det är som FN-organet UNDP skrev i sin rapport, som precis har kommit ut, om människors situation runt om i världen, den s.k. Human Development Report: "Trots ett uppfinningsrikt och generöst handlande från vissa internationella institutioner har den allmänna skuldstrategin varit svag och osammanhängande och uppenbart ineffektiv".

Ta nu Parisklubbsskulden t.ex., som jag har ställt en fråga om. Vi vet sedan flera år att de fattigaste, och då särskilt de afrikanska, ländernas situation är omöjlig. De skuldyngda länderna kan inte betala. Det ligger så gott som helt och hållet i i-landsregeringarnas makt att göra någonting åt denna den mest tyngande skuldtypen. Ändå blir ingenting gjort.

För så där fem år sedan fick Sverige gehör för de s.k. Torontovillkoren, som finansministern nämnde här. Det var ett genombrott men uppenbart otillräckligt, och då drev vi frågan vidare. De s.k. Trinidadvillkoren har nu legat på bordet i ungefär två år. Dessa innebär en mer samlad och mer långtgående skuldavskrivning. Två tredjedelar, eller t.o.m. mer, skulle man då ta bort.

Men några länder och då framför allt USA gick emot detta förslag, som av så gott som alla andra ansågs vara det enda kloka. Varje år har vi nu väntat på en uppgörelse i den s.k. G7-gruppen, där de rikaste länderna är med. Det är tydligen den enda gruppering som kunde få något att hända, men det kom inget. Till slut gick de andra länderna nyligen med på en uppgörelse. Men "det bidde en tumme" – de s.k. utvidgade Torontovillkoren.

De nya villkoren räcker inte. Alla vet det, och ändå står vi där och stampar, medan tiden går. Det är ingen överdrift att hävda att skuldbördan dagligen orsakar mänskligt lidande och skördar offer. Om regeringen nu instämmer i detta, vilka är då de konkreta avsikterna när det gäller att göra någonting? Om det sade inte finansministern något.

Jag ställde också frågor om de multilaterala skulderna. Om Parisklubs-

skulden i dag är den mest betungande, kan det mycket väl bli så att det i morgon är den multilaterala skulden, alltså den som härrör främst från Internationella valutafonden och Världsbanken, och som inte omförhandlas eller inte kan, som blir den mest svårhanterliga.

Här ger finansministern standardsvaret och ingenting annat. Man säger att det skadar institutionerna att skriva av en sådan skuld, och det hjälper inte u-länderna i längden. Nej, men det var inte det som frågan gällde. Frågan var om regeringen såg problemet, hade analyserat det och förberett en strategi.

Tidigare gällde det för omöjligt att Internationella valutafonden skulle hjälpa ett land som inte betalat skulderna till fonden. När det sedan blev särskilt viktigt i ett konkret fall kom man på ett sätt, som man kallar "the right's approach" och som var ett steg på vägen. Det är med den attityden man bör fortsätta, herr talman. Risker är nu att vi bygger upp ett framtidens skuldproblem, som vi inte har lösningarna på. Därför krävs det en helhets-syn på resursöverföringarna till u-länderna, och skuldstrategin är en avgörande del av den. Regeringen måste visa vad den tänker göra.

Anf. 3 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag tycker nog att Pierre Schori kunde inse att det på den här punkten inte bara är så att det jag nämnde i mitt svar lovar gott, utan det är gott. Vi gör alla de insatser som Pierre Schori i ord pratar om och som han anser vara viktiga. När det gäller det som hittills har avsatt några spår i regeringsarbetet och i riksdagsbehandlingen, har ju tvärtom socialdemokraterna tagit steg tillbaka genom att avsätta mindre resurser för skuldlättnads-åtgärder och i stället lägga pengarna på biståndsinsatser för Vietnam m.fl. länder. Det tycker jag inte bådär gott.

Sedan interpellationen väcktes har det hållits sammanträden, som Pierre Schori säkert vet, i Världsbankens och Valutafondens gemensamma policyorgan. Som jag nämnde tog jag själv upp frågan i det nordiska anförandet om skuldsaneringens betydelse, och framhöll att vi från nordiskt håll gemensamt, men särskilt från svensk sida, menar att de utvidgade Torontovillkoren inte räcker, och att vi har fört fram tanken på ytterligare skuldsanering – med upp till 80 % i vissa fall, för länder som är särskilt fattiga och som har anpassningsprogram.

Samtidigt delar jag Pierre Schoris uppfattning att en helhetssyn på resursöverföringsfrågan är angelägen. Självfallet har vi från svensk sida också framhållit detta, och behovet av mera pengar till IDA för att fylla på när det gäller anspråken där. Och jag delar Pierre Schoris uppfattning att det är beklagligt att USA bromsar på den punkten. Det är faktiskt inte bara USA som bromsar i samband med IDA, men bromsningarna är inte desto mindre besvärande.

Ett av resultaten av sammanträdet i policykommittén blev att frågan om resursöverföringen totalt sett kommer att vara ett av de två ämnen som särskilt behandlas vid nästa sammanträde i september. Det är min avsikt att då i hög grad fullfölja frågan om att få fram mera resurser för u-länderna sammantaget, både för skuldsanering och för resursöverföring i allmänhet i form av biståndsinsatser.

Jag tror att vi kan vara helt överens om att alla de problem som Pierre Schori tar upp är oerhört stora och till stor nackdel, inte bara för de berörda människorna själva utan för en utveckling över huvud taget i världen och världsekonomin. Jag vill gärna understryka att det inte enbart krävs biståndsinsatser eller skuldlättnadsåtgärder för att dessa problem skall kunna lösas. Därtill är det minst lika viktigt, möjligen ännu mer viktigt, att de rika i-länderna vidtar åtgärder i form av handelslättnader som gör det möjligt för de berörda länderna att utveckla sin egen industri, sitt eget näringsliv, och få den utländska valuta som de behöver för att få i gång sina anpassningsprogram och få dem att fungera på mera normala villkor. Därvidlag har den tidigare, socialdemokratiska regeringen gjort vissa insatser – inte så alldeles offensivt. Men det är vår avsikt att i hög grad föra en frihandelsvänlig politik. Och som Pierre Schori vet har vi t.ex. i den avsikten mycket snabbt slutit frihandelsavtal med de tre baltiska länderna. Nu ingår inte de i just den här frågan, men detta är ett exempel på att regeringen så snabbt som möjligt vidtar de åtgärder som, tillsammans med andra, bidrar till att lösa de problem som skuldproblematik och otillräckliga resurser i utvecklingsländer och andra länder som kräver anpassningsprogram innehåller.

Anf. 4 PIERRE SCHORI (s):

Herr talman! Vi talar om stora och viktiga frågor, och jag tycker att det är onödigt att då dra in och göra ett stort nummer av att vi här i riksdagen har olika uppfattningar om hur man skall disponera medel inom samma ram. Vad vi har talat om, när vi vill minska just när det gäller skuldlättnadsfrågan, är att i stället sätta medlen på ett landprogram för samma länder, där ni har velat skära ner. Det är ju en räknefråga – och jag hoppas att finansministern är bra på att räkna. Men det är ingenting att ta upp i den här stora debatten seriöst, menar jag.

Vad det gäller är en situation som mycket enkelt kan åskådliggöras på följande sätt. När en ny regering i Argentina för ett par år sedan kom till makten, efter långt styre av en militärdiktatur, så var inte det första samtalet som president Alfonsín fick gratulationer från omvärlden – för att en demokratiskt vald president nu hade tillträtt, efter tortyren, efter dödsskvadronernas Argentina. Det första samtalet kom från internationella institutioner som sade: När skall ni betala skulden? Det var alltså en skuld som militärerna hade ådragit sig för att köpa in vapen, berika sig själva osv.

Detta är alltså ett dilemma som tynger många demokratiska regeringar. Och här talar vi om viktiga saker, inte om små omvärldspolitiska frågor.

Vad vi talar om är också risken, fru finansminister, av en global svekbatt. Jag skall kort förklara vad jag menar.

För ett antal år sedan, efter lång konfrontation, åstadkoms ett slags genombrott i relationerna mellan det rika nord och det fattiga syd. Kanske synes det tydligast i den överenskommelse som nåddes under FN:s särskilda möte om Afrika 1986. Då utfäste sig de afrikanska länderna att ta ett hårdare tag om sin ekonomi, ungefär som finansministern gör i Sverige, och reformera den – det är jag inte säker på att hon gör. De rika länderna utfäste sig att ge sitt stöd i den svåra processen – mera bistånd och radikala skuldlättnader.

Det hela började inte så dåligt. Tillsammans med bl.a. Världsbanken lyckades vi, med mycket konstruktivt svenskt engagemang – från UD, från SIDA och också från finansdepartementet – få en strategi till stånd, som har hjälpt de fattigaste länderna. Deras tillväxt har ökat avsevärt. Och de afrikanska länderna kommer nu att fortsätta med sitt ekonomiska reformarbete.

I land efter land kommer nu också reformer som stärker det folkliga inflytandet. Demokratin utvecklas, och en andra generations afrikanska ledare håller på att växa fram. I Latinamerika är det nu också en liknande situation. Efter en lång period, som jag sade, av odemokratiska regimer i dessa länder – då skuldkrisen skapades av de styrande klasserna och västvärldens banker – började de få ordning på sina ekonomier. Det här gäller egentligen vår moraliska skuld – om vi har varit kolonialmakt eller om vi har deltagit i ett orättfärdigt internationellt handels- och finanssystem.

När det gäller Europa vet vi hur svårt det är med de krävande samhällsomvandlingarna i öst. För att Polen skulle hjälpas fick landet en skuldminskning på 50 %, och ändå räcker inte detta. Då frågar jag till slut, fru finansminister: Varför kan inte världens fattigare länder få åtminstone samma villkor som Polen?

Anf. 5 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Låt mig först säga att jag tycker att det är något anmärkningsvärt att Pierre Schori anser att 100 miljoner mer eller mindre inte har någon betydelse.

Detta får nog ses som en indikation på att de vackra orden om skuldlättnadsinsatser inte följs upp när det kommer till det som faktiskt är angeläget för de länder som skall kunna få sin skuldsanering åtgärdad, nämligen om det finns några kronor och ören. De vackra orden är inte så väldigt mycket värda om det inte finns tillräckligt med pengar.

Det är därför anmärkningsvärt och beklämmande att de stiliga orden och de varma känslorna inte motsvaras av de anslagsyrkanden som Socialdemokraterna för fram. Jag anser att detta hör till frågan, men jag förstår att Pierre Schori inte tycker att det är särskilt roligt att diskutera. Det har jag full förståelse för. Men jag kan ju hoppas på bättring nästa gång biståndsbudgetar kommer upp till diskussion.

Det särskilda programmet för Afrika är oerhört angeläget och viktigt. Det är också viktigt att det fullföljs. Jag tycker nog att Pierre Schori skall vara relativt nöjd med att inte så många nya tankar förs fram på detta område, eftersom det visar att det finns en kontinuitet i den svenska strategin för att upprätthålla och fullfölja de hjälpinsatser som görs från svensk sida. Det vore mer till skada för berörda länder om man hoppade fram och tillbaka.

Tvärtom har den strategi som funnits och som fortfarande finns beslutad i betydande enighet – om än med litet krumelurer fram och tillbaka. Jag menar därför att Pierre Schori bör vara glad över att denna strategi fullföljs med ytterligare insatser för att stärka, bygga vidare och för att genomföra större lättnadsprogram med fler insatser för de berörda länderna.

Frågan om att gå längre än Trinidadvillkoren, de utvidgade Torontovillkoren, och ge skuldlättnader på upp till 80 % är en för Sverige prioriterad fråga, och vi tar upp den i diskussioner som ger anledning till detta. Jag tror

att Pierre Schori inser att det inte är alldeles lätt att få gehör för den typen av ökade insatser utan ganska mycket tjat. Men jag kan försäkra att regeringen kommer att föra fram denna och liknande frågor varje gång tillfälle ges. Jag tror att tjat faktiskt kan ha en viss effekt.

Det för närvarande något låsta läget vad gäller internationella skuldsaneringsinsatser och resursöverföringsinsatser i form av t.ex. mer medel till SIDA ger enligt min mening inte anledning till att befara att det blir bestående under mycket lång tid. Allt fler länder börjar inse att det är nödvändigt att gå vidare med utökade insatser för att nå framgång och kort sagt få bättre resultat.

Herr talman! Jag vill återkomma till det jag avslutningsvis tog upp i mitt förra anförande, nämligen handelsfrågorna. Jag noterar att Pierre Schori inte har tagit upp frågan om utrikeshandel med u-länder och andra länder, inkl. de östeuropeiska länderna, och dessa länders tillgång till öppna marknader. Det skulle vara värdefullt om Pierre Schori för Socialdemokraternas räkning kunde markera att detta med en fri internationell handel är ett oerhört viktigt komplement till de biståndsinsatser som görs. Det har varit litet skakigt fram och tillbaka med de socialdemokratiska inställningarna på detta område. Jag skulle därför värdesätta om en tydlig deklaration nu kunde framföras.

Anf. 6 PIERRE SCHORI (s):

Herr talman! Nu är det ju så att det är jag som har nöjet att få ställa frågor till finansministern. Hade jag haft mer tid till förfogande skulle jag göra de deklarationer som behövs.

Självfallet är vi socialdemokrater för en fri världshandel. Det är inte heller så, som finansministern försöker ge sken av, att vi skulle vara för minskade satsningar för att lösa skuldskrisen. Det är en dispositionsfråga.

Regeringens förslag om en ökning av skuldlättnadsanslaget innehåller bl.a. ett betydande förutsatt bidrag till stöd för Vietnams återupphämningsprogram. Detta hade lika gärna kunnat läggas inom landramen. Att flytta pengar från ett konto till ett annat och sedan säga att man är bättre på skuldlättnader är bara en chimär. Det är en bluff.

Det som här är allvarligt är just det som jag försökte belysa och få en diskussion med finansministern om. De fattiga utvecklingsländerna har åtagit sig att följa de recept och råd de har fått av den internationella finansvärlden om reformer och återhållsamhet och en mycket hård finanspolitik. Men de får sedan inte tillräckligt gensvar från de rika länder som lovade att ställa upp i motsvarande grad.

Det finns en siffra på detta. Efter så att säga halva omgången, halva tiden för programmet för Afrika, har bara 10 % av givarnas utlovade stöd betalats ut. Samtidigt har de afrikanska länderna gått vidare med sina hårda program. Detta är ohållbart och orättvist. Det faktum att regeringen i detta läge valt att lägga fram en biståndsbudget som minskar det långsiktiga stödet via landramarna till Afrikas fattiga länder är ingen bra signal.

Det faktum att regeringen inte heller har tagit några nya initiativ till skuldlättnader är som jag ser det också en dålig signal. Tyvärr ser det ut som om de fattiga länderna återigen kommer att få sitta emellan när i-länderna blir

upptagna av annat. Jag menar inte att detta är Sveriges fel, men det behövs en långsiktig skuldstrategi som tar hänsyn till dessa frågor, fru finansminister.

Anf. 7 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag vill ge tre korta kommentarer.

För det första har regeringen tagit – vilket jag nu har upprepat tre gånger – nya initiativ till skuldlättnader genom de anföranden som Sverige har hållit i de policyorgan som har att behandla bl.a. dessa frågor, och regeringen avser att fullfölja detta.

För det andra klagar Pierre Schori på att regeringen inte har avsatt tillräckligt med biståndsmedel. Jag vill påminna Pierre Schori om att vi har anslagit mer biståndsmedel än vad hans egen regering tidigare gjorde, eftersom vi inte har bluffat med dubbelräkning av andra typer av kostnader. Påståendet från Pierre Schori var alltså felaktigt.

För det tredje menar jag att det är anmärkningsvärt att Pierre Schori påstår att det inte har någon betydelse vad pengar används till. Jag tycker att det har mycket stor betydelse. Avsätter man 100 milj. kr. mindre till skuldsaneringsåtgärder, som Socialdemokraterna ville göra, måste detta innebära att man bedömer skuldsaneringsinsatser som mindre betydelsefulla. Jag delar inte den uppfattningen, och jag förstår att Pierre Schori finner det en aning besvärande att behöva försvara detta, eftersom han använder denna typ av bortförklaringar. Låt oss hoppas att det var ett misstag i arbetet.

Andre vice talmannen anmälde att Pierre Schori anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 8 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat på denna interpellationsdebatt. Det var ett utomordentligt svar som finansministern gav. Mitt intresse beror närmast på att det fanns en del frågor hängande i luften efter den biståndsdebatt vi hade här i kammaren för några veckor sedan. Jag ställde då frågan till Pierre Schori om varför Socialdemokraterna vill göra en så kraftig neddragning av anslaget till skuldlättnadsåtgärder.

Socialdemokraterna föreslår ganska många neddragningar i sitt förslag. Man vill dra ned biståndet till Indien, till Bangladesh, till multilaterala insatser och till en del annat. Men det finns ingen neddragning i det socialdemokratiska alternativförslaget beträffande biståndet som är så pass stor som just neddragningen av medel till skuldlättnadsåtgärder. Det tyckte jag var egenartat, inte minst mot bakgrund av det starka intresse som Pierre Schori redan i denna debatt uttryckte för skuldlättnadsprogram, något som är oerhört väsentligt, vilket också tidigare talare här alldeles nyss var helt eniga om.

Jag fick vid detta tillfälle inte något svar på frågan om varför man hade föreslagit denna neddragning. Nu har jag i denna debatt fått ett antal svar. Pierre Schori har sagt att detta är små omdisponeringar, bagateller, och att vad regeringen har föreslagit i själva verket är en chimär och en bluff. Jag måste säga att det var ett mycket klen försvar för ett förslag som dock seriöst

har framförts av Socialdemokraterna, nämligen en neddragning med 100 milj.kr. på skuldlättnadsåtgärder.

Jag tycker att jag fortfarande inte har fått någon klarhet i, Pierre Schori, varför ni om ni nu tycker att detta är viktigt – vilket är en uppfattning vi båda två delar – inte är beredda att följa upp det engagemanget med att åtminstone aktivt biträda de förslag som kommer från regeringen. Man kunde vänta sig att ni skulle föreslå en ökning, men det har ni inte gjort. Ni har föreslagit en minskning med 100 milj.kr. på detta program, och det är ganska mycket pengar.

Det hör till bilden att man på detta område kan få en viss hävstångseffekt av de kronor man satsar. Det går att få ner skulderna med mer än 100 milj.kr. om man satsar 100 milj.kr. Det är därför en ganska betydande inskränkning av Sveriges möjligheter att agera aktivt som man skulle åstadkomma genom det förslag som Socialdemokraterna har framlagt. Frågan om detta hänger i luften, är det en chimär, en bluff eller små omdisponeringssaker.

Anf. 9 PIERRE SCHORI (s):

Herr talman! Jag vill inte tro det, men det verkar som om finansministern har kallat på bistånd från sin partikollega.

Med min fråga var jag ute efter att få en diskussion om de stora frågorna när det gäller situationen för de fattigaste länderna här i världen. Deras situation är fruktansvärd. Människor dör varje dag. 40 000 barn dör i onödan varje dag därför att man inte gör något tillräckligt radikalt. Det finns pengar att avsätta. En neddragning av militärkostnaderna i världen med 20 % skulle t.ex. frigöra 100 miljarder dollar.

I stället får vi här en liten extradebatt om hur vi disponerar den summa som vi alla är överens om. Jag skall gärna svara på de frågor som har ställts. Regeringen säger: Vi skär ner på biståndet till Vietnam. I själva verket trixar man med kontona. Man skär ner 100 milj.kr. på biståndsprogrammet, på landprogrammet. Sedan för man över 100 milj.kr. från ett annat håll, från skuldlättnaderna som vi talade om. Summan blir densamma. Sedan säger man: Vi har skurit ner på biståndet till Vietnam. Men det är inte detta det gäller.

Mitt konkreta svar på frågan, herr talman, är att vi inte vill skära ner i ett program på landramen som hjälper till att lindra nöd när barn i Vietnam fortfarande dör av bl.a. de långsiktiga miljöeffekterna på grund av den amerikanska krigföringen. Det är ett exempel.

Det är samma sak i Moçambique där barn dör i onödan. Vi vill inte heller skära ner där. Det är samma summa pengar vi talar om. Vi disponerar bara om dem.

Anf. 10 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Finansministern har förvisso inte kallat på något bistånd, och behöver inte heller något sådant. Får jag påpeka för Pierre Schori att man som riksdagsledamot har ett val. Antingen ställer man en fråga – då har man möjlighet att föra en enskild debatt med statsrådet – eller också väcker man en interpellation. Då öppnar man för debatt med kammarens alla leda-

möter. De ledamöter som begär ordet i en sådan debatt är inte nödvändigtvis ditvisslade av ett statsråd. Så är inte fallet med mig.

Jag kom hit därför att jag ansåg att det fanns frågor som hänger i luften efter den debatt vi hade häromveckan. Då fanns det inget svar på varför Socialdemokraterna drar ner anslaget till skuldlätnadsåtgärder. Efter den här debatten finns det fortfarande inget svar på den frågan.

Pierre Schori är oerhört indignerad över att anslaget till Vietnam har minskat. Det är han i dag, och det var han också för några veckor sedan. Men i nästa ögonblick säger han att det i själva verket inte är någon skillnad. Det är bara ett trixande. Det är lika mycket pengar till Vietnam. De förs bara över till ett annat konto. Man kan inte både vara oerhört indignerad och samtidigt i nästa andetag säga: "Det är ingen skillnad. Vi menar inget illa. Vi har bara 100 milj.kr. mindre, men det är ingen skillnad." Det är en politik som inte går att genomföra. När det gäller indignation och siffror måste politiken hänga ihop.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1991/92:160 om Europarådskommitténs rapport om svensk kriminalvård m.m.

Anf. 11 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Med anledning av att Europarådets kommitté till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning har avgivit en rapport till regeringen har Hans Göran Franck frågat mig

dels vilken bedömning jag gör av Europarådskommitténs rapport, dels vilka åtgärder regeringen avser att vidta i anledning av den framförda kritiken och de olika rekommendationerna, samt dels när regeringen beräknar att de svenska myndigheterna skall kunna avge en uppföljande rapport om vidtagna åtgärder.

Låt mig först säga något om bakgrunden till rapporten.

Sverige ratificerade 1988 en europeisk konvention till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Enligt konventionen skall en särskild kommitté upprättas som kan besöka de platser i konventionsstaterna där personer som är berövade sin frihet är placerade. Efter avslutat besök skall kommittén avge en rapport till den stat som har granskats. I denna rapport skall kommittén påtala brister och föreslå hur skyddet för frihetsberövade personer i den berörda staten kan förbättras. Om en stat inte följer kommitténs rekommendationer om tänkbara förbättringar eller om den inte samarbetar med kommittén, kan denna besluta att göra ett offentligt uttalande i saken. Kommittén har däremot inte någon rättsskipande funktion och skall inte uttala sig om det förekommit kränkningar av Europakonventionen eller på annat sätt göra tolkningar av denna eller av andra internationella överenskommelser.

Kommittén var i Sverige i maj förra året och besökte då fem polismyndig-

heter och tre kriminalvårdsmyndigheter, nämligen Kronobergshäktet samt riksanstalterna Kumla och Hinseberg.

Vidare besökte kommittén ett psykiatriskt sjukhus och en sluten enhet på en flyktingförläggning. Besöket i Sverige bestämdes genom lottdragning.

Som svar på Hans Göran Francks första fråga vill jag hänvisa till mitt svar här i kammaren den 17 mars i år på en fråga i samma ämne från Birgit Henriksson. Jag sade då att jag ser allvarligt på den framförda kritiken beträffande kriminalvården. Det saknas anledning att se mindre allvarligt på kommitténs kritik i övrigt. Jag är dock inte beredd att kommentera de påpekanden som avser andra områden än dem jag är ansvarig för inom regeringen.

Jag vill också tillägga att kommittén enligt min mening har gjort en mycket seriös och ingående granskning av förhållandena vid de besökta myndigheterna. Många av kommitténs synpunkter och rekommendationer rör frågor av övergripande och principiell karaktär, medan andra mera har detaljkaraktär och huvudsakligen tar sikte på rutiner som tillämpas vid de besökta enheterna. En del synpunkter är alltså av sådant slag att de berörda myndigheterna själva kan vidta åtgärder, medan andra kan kräva beslut av regering och riksdag.

Kommitténs rapport har remitterats till bl.a. rikspolisstyrelsen, riksåklagaren och kriminalvårdsstyrelsen. Remisstiden går ut den 15 maj. Snart får jag alltså tillfälle att ta del av berörda myndigheters synpunkter och redogörelser för åtgärder som redan har vidtagits eller kommer att vidtas med anledning av kritiken.

Vissa av de frågor som kommittén tar upp har också övervägts i andra sammanhang. Kommittén konstaterade bl.a. att de häktade hade begränsade möjligheter till gemensamhet vid de två häkten som besöktes, dvs. Kronobergshäktet och häktet på Kumlaanstalten. Kritik riktades mot häkteslokalernas utformning och mot att åklagares beslut om restriktioner inte kan överklagas till ett oberoende organ.

Förhållandena för de häktade hade redan tidigare uppmärksammats inom justitiedepartementet. Min företrädare Laila Freivalds tog i september 1990 initiativ till en översyn av förhållandena för häktade och anhållna. Översynen, som har gjorts av f.d. justitieombudsmannen Anders Wigelius, syftade till att öka möjligheterna för de intagna att vistas i gemensamhet eller på annat sätt ha kontakt med omvärlden. Wigelius slutförde sitt uppdrag i februari i år, och förslagen i hans promemoria överensstämmer i huvudsak med kommitténs rekommendationer. Den promemorian remissbehandlas också för närvarande. Kommitténs rapport har fogats till remissen för beaktande. Även i det ärendet går remisstiden ut den 15 maj i år.

Som Wigelius konstaterar i sin promemoria är det lokalerna för häktesverksamheten som utgör det största hindret för en ökad gemensamhet för de intagna. Sedan år 1976 då lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. tillkom, har strävan varit att vidga möjligheterna till gemensamhet mellan intagna på häkte. Utrymmen för detta i form av dagrum och större arbetsrum finns än så länge endast i de häkten som byggts under de senaste 15 åren. På de äldre häktena har man dock vissa utrymmen som används för fysisk träning och på andra häkten finns dörrar mellan vissa celler, vilket ger möjligheter till s.k. samsittning för intagna, två och två.

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

*Svar på
interpellationer*

Det finns ett 15-tal häkten av äldre modell. Det största, Kronobergshäktet, byggs nu om. Häktet på Kumlaanstalten kommer att stängas när det nya häktet i Örebro tas i bruk under sommaren 1994. En omfattande ombyggnad pågår också vid Härnösandshäktet. Ett annat häkte som helt saknar gemensamhetslokaler är Norrköpingshäktet. Byggnadsstyrelsen har utarbetat ett förslag till en omfattande om- och tillbyggnad av det häktet. Ärendet bereds nu inom regeringskansliet. Vidare kommer enligt planerna de häkten som är provisoriskt inredda i polishusets arrestlokaler i Malmö och i Landskrona samt häktet på Malmöanstalten att ersättas när det nya häktet i Malmö tas i bruk i slutet av nästa år.

En annan fråga av principiell karaktär som tas upp av kommittén rör specialavdelningarna. Kommittén studerade förhållandena på en av landets tre specialavdelningar, nämligen avdelningen på Kumlaanstalten, och rekommenderar bl.a. att det gruppssystem som tillämpas där ses över. I det sammanhanget framhåller kommittén att intresset av att upprätthålla en god atmosfär på säkerhetsavdelningar av den här typen inte bara är en fråga om humanitet utan också en fråga om säkerhet.

Frågan om systemet med specialavdelningar tas upp i direktiven till den parlamentariska utredning som regeringen har tillkallat för att göra en översyn av kriminalvården i anstalt efter 1974 års kriminalvårdsreform. Enligt direktiven skall den utredningen förutsättningslöst pröva för- och nackdelarna med specialavdelningar. Utredningen är också oförhindrad att föreslå ett annat system än det som nu tillämpas.

Utredningen skall också beakta den kritik som Europarådskommittén riktat mot behandlingen av intagna som är psykiskt störda och föreslå de förändringar som kan vara motiverade. Utredningens arbete skall vara avslutat senast den 1 juli 1993.

Därmed har jag svarat på Hans Göran Francks fråga om vilka åtgärder regeringen avser att vidta med anledning av den av kommittén framförda kritiken. I övrigt vill jag inte föregripa remissbehandlingen av kommitténs rapport och Wigelius promemoria.

Hans Göran Franck frågar slutligen när regeringen beräknar att de svenska myndigheterna skall avge en uppföljande rapport om vidtagna åtgärder. Svaret på den frågan är att Sverige vid två tillfällen skall lämna rapporter till Europarådskommittén. Den första rapporten, som skall lämnas inom sex månader, skall omfatta en handlingsplan för att komma till rätta med de påtalade bristerna. Den slutliga rapporten, som skall lämnas inom tolv månader, skall innehålla en redogörelse för de åtgärder som har vidtagits. Dessa tidsfrister framgår för övrigt av konventionen.

Anf. 12 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för det utförliga svaret på min interpellation.

Jag uppskattar också att Gun Hellsvik tar seriöst på kritiken, som delvis är av allvarligt slag. Själv har jag i åtskilliga sammanhang framfört kritik av samma slag mot förhållanden i häkten och fängelser, liksom mot vissa av de regler som gäller på området.

Det är beklagligt att det har tagit så lång tid att få till stånd reformer på

området, trots att behoven har varit påtagliga och angelägna. Jag är mycket angelägen om att Sverige skall leva upp till de krav som Europarådets kommitté ställer, inte minst för att jag numera är delegat i Europarådet och i den kommitté som handlägger juridiska frågor.

Kommittén är speciellt oroad över avsaknaden av olika aktiviteter vid isolering av fångar som delegationen fann i Kronobergshäktet och i häktet i Kumla. Kommittén framhåller med rätta att aktiviteter vid dessa anläggningar saknas nästan helt. Som en följd av det tillbringar fångarna en stor del av sin tid i ensamhet och sysslolösa i cellerna. Den här situationen är, enligt kommittén, så mycket mera allvarlig som fångar ofta hålls häktade i månader på anläggningarna – ibland även mer än ett år.

Kommittén har rekommenderat att åtgärder vidtas snarast för att radikalt förbättra denna aktivitetsfråga. Målsättningen bör enligt min mening med rätta vara att fångarna tillbringar en större del av dagen, åtta timmar eller mer, utanför sina celler i meningsfulla aktiviteter av olika slag.

En hänvisning görs till det beklagansvärda rastområdet på Kronobergshäktet. Området består av en rad små burar belägna på anläggningens tak. Kommittén framhåller, med starkt fog, att omedelbara åtgärder krävs för att tillrättalägga detta, liksom den skandalöst dåliga ventilationen i cellerna i Kronobergshäktet.

Kommitténs slutsats är att det kommer att bli svårt att möjliggöra en tillfredsställande aktivitetsnivå och adekvata utomhusraster på häktet i Stockholm så länge denna anläggning ligger på sin nuvarande plats. Justitieministern hänvisar till att Kronobergshäktet nu byggs om. Frågan är om en ombyggnad kommer att tillfredsställa de krav som ställts. Kommittén pekar med rätta på att det skulle vara en fördel att finna en annan plats för Sveriges största häkte och således lösa frågan genom en nybyggnation. Vilken uppfattning har regeringen i denna fråga, som har varit aktuell sedan en lång tid tillbaka?

Även om förhållandena inte är så miserabla på andra häkten som de är på Kronobergshäktet, rör det sig, enligt kommittén, likväl om 18–20 av inalles 25 häkten som måste åtgärdas. Särskilt allvarligt är, givetvis, att ett stort antal häktade hanteras sämre än de som de facto dömts. Det glöms ofta bort att en häktad person inte är dömd och därför skall behandlas som oskyldig. Det är nödvändigt att en reform sker snabbast möjligt.

Ett annat problem är den stora andelen häktade, 50 % i Stockholm, som i och med beslut av allmänna åklagaren är föremål för inskränkningar i sina kontakter med omvärlden och andra medhäktade. Inskränkningarna leder ofta till att fångarna är placerade i ensamceller under långa tider, och kommittén understryker att placering i ensamcell under vissa omständigheter är likvärdigt med omänsklig och nedsättande behandling och att alla former av ensamcellsförvaring under alla omständigheter bör vara så kortvarig som möjligt.

Från åklagarhåll har man inte tagit tillräckligt allvarligt på denna kritik. I Danmark, där beslut om restriktioner fattas av domstolar, är motsvarande andel 10–15 %. Det är angeläget att det sker en snabb reformering av dessa regler.

Kommitténs kritik är inte lika stark när det gäller fängelseförhållandena i

landet. Kommittén har besökt ett antal anläggningar och ger Sverige t.o.m. beröm. Men kommittén är oroad över den regim som tillämpas för fångar på Kumlas fasta avdelning. Speciellt gäller detta det s.k. rigid group-systemet. Systemet har resulterat i en dålig intern atmosfär. En översyn av systemet bör företas snarast. De aktiviteter som erbjuds fångarna på fasta avdelningen behöver förbättras.

Kommittén tar fasta på att det finns allvarliga ting att bearbeta när det gäller den psykiska hälsan. Jag instämmer i den kritik som framförs. Det kritiserade systemet motverkar, enligt min mening, behövliga säkerhetsaspekter vid behandlingen av klientelet. Kommittén har rekommenderat att svenska myndigheter undersöker möjligheten att upprätta ett system varigenom fångar får regelbundna besök. JO har fått uppgiften. Men jag tror att de förslag som kommittén har lagt fram bör beaktas för att få en mera intensiv och verksam insyn och kontroll på området.

Anf. 13 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Jag vill stryka under det Hans Göran Franck sade, nämligen att det är viktigt att en människa som ännu icke är dömd skall betraktas som oskyldig. Har man det för ögonen, kanske man också har en litet annan syn på hur häktessituationen bör vara utformad.

Hans Göran Franck tog upp vissa särskilda områden i sitt inlägg. Ett ombyggnadsarbete är på gång på Kronobergshäktet som innebär att under innevarande år kommer ett nytt kök och gemensamhetslokaler att ordnas. Byggnadsstyrelsen håller också på att undersöka möjligheterna att åtgärda ventilationen.

Förutsättningarna i övrigt på Kronobergshäktet är naturligtvis inte de bästa. Men som Hans Göran Franck nämnde är det också åtskilliga andra häkten i landet som har brister och som i större eller mindre utsträckning är föremål för antingen utbyte eller översyn.

Som Hans Göran Franck också sade har dessa frågor varit aktuella under lång tid. Den nuvarande regeringen har suttit en kort tid. Vi är medvetna om vilka problem vi har fått ärva, och vi vill också vara realistiska och inte ge några löften som vi inte är säkra på att vi kan leva upp till.

Vi skulle skapa mycket stora problem om vi skulle stänga Kronobergshäktet, med tanke på att vi inte har möjlighet att ersätta det i någon rimlig omfattning. Vi får systematiskt bearbeta detta problematiska område.

Jag nämnde i mitt svar att Wigelius i sin rapport tar upp frågan om restriktioner. Utöver de resonemang som förs finns här ett konkret förslag från Wigelius sida, nämligen att domstolarna skall besluta om åklagarna skall få meddela restriktioner under häktningstiden. Detta skapar möjlighet till överprövning på annat sätt. Jag har tidigare uttalat att jag tycker att detta är ett intressant förslag. Mer bör jag lämpligen inte säga innan förslaget har gått på remiss. Det kan säkert komma invändningar mot ett sådant förslag som jag inte har haft anledning att förutse. Detta är svar på synpunkterna när det gäller restriktioner.

När det gäller Kumla och övriga fängelser nämnde jag att man i utvärderingen av 1974 års kriminalvårdsreform bl.a. tar upp frågan om specialavdel-

ningar. I direktiven efterlyser vi också en översyn med öppning för möjligheter att finna andra former.

Jag vill i sammanhanget påpeka att vi har ett säkerhetsansvar för människorna utanför murarna. Det gäller att hitta former för att uppfylla detta ansvar som inte innebär större ingripanden för den fängslade än vad som är nödvändigt.

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

*Svar på
interpellationer*

Anf. 14 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det är viktigt, inte minst i dessa tider med den ibland snedvridna offentliga debatt som förekommer om hur domstolarna fungerar, att både justitieministern och jag starkt markerar att man är oskyldig intill dess en lagakraftvunnen dom föreligger. Detta är rättsstatens adelsmärke. Det gäller också att leva upp till det. Det har vi gjort för dåligt. Jag tycker att justitieministern anger goda avsikter på detta område. Men det är ändå en fråga jag måste ställa.

Jag har nu bara berört en mindre del av det som Europarådskommittén tar upp. Reformen skall genomföras på detta område. Detta är så viktiga saker att pekuniära invändningar inte väger så tungt. Men frågan är vilken beredskap regeringen har, vilka planer man har för att komma till rätta med allt detta. Jag hoppas att den dag skall komma då Europarådskommittén kan säga att Sverige har uppfyllt de krav som har ställts. Jag mötte för övrigt ledamöterna i denna kommitté när de var här och framförde till dem mina synpunkter. Detta är en angelägen sak.

Jag tycker att tidigare regeringar, inkl. socialdemokratiska, självkritiskt skall granska sina underlåtenhetssynder på detta område. Det är bra för alla att kunskaper sprids i ännu större utsträckning om vad denna mycket sakkunniga kommitté har sagt om de svenska förhållandena. Ibland förhåver vi oss över att allting är så väl beställt.

Det är mycket kostbart att förändra Kronobergshäktet genom nybyggnation. Men denna debatt har egentligen förts ända sedan Kronobergshäktet byggdes. Alla har varit medvetna om att detta aldrig kommer att gå att rätta till. Därför menar jag att även om man måste göra vissa förbättringar för dagen, bör man på sikt planera för någonting helt nytt på en annan plats. Det måste gå att utnyttja Kronobergshäktet på annat sätt än som häkteslokal.

Självfallet finns det ett säkerhetsansvar för specialavdelningarna. Jag vill ändå på denna punkt varna, inte minst efter besök i USA, för att det ligger stora risker i att gå för långt. Då kan man få en effekt som är rakt motsatt den man syftar till.

Anf. 15 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Jag skall ta upp frågan om Kronobergshäktet. Vi har en planering på lång sikt. Men den är inte så långsiktig att vi har ersättningslokaler för Kronobergshäktet. Precis som Hans Göran Franck sade finns också problem på andra häkten. Vi planerar att successivt göra ombyggnader och nybyggnader. Sedan får framtiden utvisa i vilken utsträckning man har ekonomiska möjligheter att också ersätta Kronobergshäktet.

Anf. 16 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det är viktigt att vi får förbättringar på hela området. Vissa avvägningar måste ske. Men ingenstans i hela Sverige är förhållandena så oeffterrättliga som på Kronobergshäktet. Det är sorgligt att just Kronobergshäktet skall vara av denna miserabla karaktär, för det är på något sätt ett fönster. Det är Kronobergshäktet som iakttas mest och bäst, därför att det finns i kärnan av vårt land, i huvudstaden. Jag menar därför att det är mycket angeläget att en utredning sker och att man undersöker hur vi skall kunna förändra, så att vi får något annat och det blir en nybyggnation. Det är min bestämda mening att vi inte får långhala detta. Denna sak har långhalats i så många år. Det måste bli ett slut på det.

Anf. 17 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Det gäller att inte långhala de övriga projekten. Jag vill påminna om vad jag har sagt tidigare när det gäller Kronobergshäktet. Ombyggnadsarbete är på gång när det gäller kök och gemensamhetslokaler, och byggnadsstyrelsen undersöker möjligheterna att komma till rätta med det kanske värsta problemet, ventilationen. Vi sitter inte med armarna i kors och tycker att det kan vara som det är. Vi försöker göra de förbättringar som är möjliga.

Andre vice talmannen anmälde att Hans Göran Franck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1991/92:176 om nybyggnadsplaner beträffande kriminalvårdsanstalter

Anf. 18 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Ulla Pettersson har frågat mig om regeringen kommer att aktualisera tidigare planer på nybyggnad av kriminalvårdsanstalter i exempelvis Visby.

Frågan är föranledd av att jag vid en informationsstund i riksdagen den 2 april redogjorde för regeringens kriminalpolitik, bl.a. planerna på att avskaffa den automatiska halvtidsfrigivningen. I det sammanhanget nämnde jag också att det finns en planering för en utbyggnad av fängelserna för att tillgodose det behov av ytterligare fängelseplatser som den reformen beräknas medföra. Enligt Ulla Pettersson framgick det inte av riksdagsdebatten på vilket sätt denna utbyggnad skulle ske och om planerad nybyggnad för att ersätta föråldrade anstalter kommer att genomföras.

Låt mig inledningsvis nämna något om den tidigare planeringen för anstaltsbyggandet, som Ulla Pettersson refererar till i sin interpellation.

År 1980 antog riksdagen ett principprogram för det framtida anstaltsbyggandet som i alltväsentligt byggde på de principer som lades fast genom 1974 års kriminalvårdsreform. Principprogrammet innebar bl.a. att ett antal nya lokalanstalter skulle byggas och att föråldrade kriminalvårdsanstalter, bl.a. anstalten i Visby, skulle ersättas med nya. Totalt har 21 lokalanstalter till-

kommit på grundval av programmet, som alltså i betydande utsträckning har kunnat genomföras. Den planerade ersättningen av Visbyanstalten har dock inte skett.

I 1990 års budgetproposition anmälde min företrädare Laila Freivalds att man nu bör göra en samlad bedömning av hur det framtida anstaltsbyggandet bör ske och att frågan borde behandlas av en arbetsgrupp inom regeringskansliet i samarbete med kriminalvårdsstyrelsen och byggnadsstyrelsen. En sådan arbetsgrupp bildades samma år. Bakgrunden var att det rådde stor osäkerhet om hur de framtida anstalterna skulle utformas, bl.a. med hänsyn till klientelutvecklingen.

Jag gör i den här frågan i allt väsentligt samma bedömning som min företrädare. Det finns visserligen fortfarande ett antal äldre anstalter som av olika skäl kan behöva bytas ut, men det kan ifrågasättas om de bör ersättas med den typ av lokalanstalt som byggts under de senaste 15 åren. I sammanhanget vill jag särskilt nämna den av regeringen nyligen tillsatta parlamentariska kommitté som skall se över kriminalvården i anstalt efter 1974 års kriminalvårdsreform. Enligt direktiven är huvuduppgiften för den kommittén att överväga vilka principer för anstaltsplacering som bör gälla i framtiden samt att anpassa regelverket till dessa. Kommitténs överväganden kan självfallet få betydelse för utformningen av framtidens kriminalvårdsanstalter.

Det framgår vidare av direktiven till kommittén att den bör hålla den nyss nämnda arbetsgruppen informerad om sina överväganden i den mån de har betydelse för utformningen av anstalterna.

En av de prioriterade arbetsuppgifterna för den arbetsgruppen har hittills varit att överväga hur man skall kunna möta behovet av anstaltsplatser efter den aviserade återgången till de regler för villkorlig frigivning som gällde före 1983. En utgångspunkt för arbetet är att platsbehovet så långt möjligt skall klaras genom om- och tillbyggnader av befintliga anstalter och inte genom nybyggnader. Skälet till detta är att om- och tillbyggnader ger betydligt lägre kostnader än nya anstaltsbyggen.

Det pågår alltså en planering inom regeringskansliet för hur behovet av ytterligare fängelseplatser skall kunna tillgodoses. Visbyanstalten berörs inte av detta planeringsarbete. Planeringen omfattar inte heller några helt nya anstalter. I övrigt är jag inte nu beredd att redogöra för detaljerna i denna planering, eftersom frågan ännu inte är färdigberedd i regeringskansliet.

I fråga om den mer långsiktiga planeringen av anstaltsbyggandet kan jag nämna att det inom kriminalvårdsstyrelsen har utarbetats ett förslag till lokalförsörjningsplan för anstalts- och häktesorganisationen på tio års sikt. I denna plan föreslås att anstalterna i Visby och Lärbro skall ersättas med en ny anstalt. Kriminalvårdsstyrelsen har ännu inte tagit ställning till förslaget men väntas göra det inom kort. Kriminalvårdsstyrelsens lokalförsörjningsplan kommer att utgöra ett beredningsunderlag, som arbetsgruppen kan få ta ställning till i fråga om det framtida anstaltsbyggandet.

Svaret på Ulla Petterssons fråga är alltså att det ännu inte finns några ställningstaganden inom regeringen i fråga om nybyggnader av kriminalvårdsanstalter vare sig på Gotland eller på andra håll i landet.

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

*Svar på
interpellationer*

Anf. 19 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att tacka justitieministern för svaret. Det var förstås inte det svar jag önskade, och det förstår säkert också justitieministern. Helst skulle jag ha velat att svaret varit: Vi börjar bygga i Visby i höst eller nästa vår.

Min interpellation har naturligtvis även en regionalpolitisk bakgrund. Arbetsmarknadssituationen på Gotland är svår, och framtidsutsikterna är väldigt oroande.

Men det finns också kriminalvårdspolitik i detta. Regeringen har aviserat att tiden i anstalterna skall bli längre genom att halvtidsfrigivningen upphör. Jag vet inte vilka intentionerna bakom detta är, men jag vill gärna tro att regeringen har tänkt sig att tiden inte bara skall användas till inlåsning och vedergällning utan också ha en effekt i form av minskad brottslighet även på det individuella planet.

Med tanke på detta är det inte oväsentligt hur kriminalvårdsanstalterna ser ut och vad man där har tillfälle att ägna sig åt. I det sammanhanget borde de gamla 1800-talsanstalterna, varav den i Visby är en som fortfarande är i bruk, ersättas med nya. Jag utgår från att justitieministern väl känner till den typen av anstalter.

Det gäller även arbetsmiljön för de anställda, som ju faktiskt är pinsamt dålig. I rådande arbetsmarknadsläge får man nog folk till anstalterna ändå, men skall vi tala om en kriminalvård med kvalitet måste anstalter av Visby-modellen bytas ut.

Jag delar justitieministerns uppfattning att det är tveksamt om man skall fortsätta att bygga likadana anstalter som tidigare, men – och det, herr talman, är det fina i min kråksång – på Gotland har man arbetat med att få fram ett program för hur en modernare typ av anstalt skulle kunna se ut. Det finns planer, det finns mark, och det finns folk som är beredda att ta itu med detta tämligen omgående. Det går naturligtvis också att bygga ut Visbyanstalten, men det verkar inte särskilt klokt att lägga ned miljoner på ett tillbygge, som antagligen ändå inte skulle fungera någon längre tid. Jag är inte heller alldeles övertygad om det resonemang som statsrådet för i sitt svar, nämligen att det i längden är billigare med om- och tillbyggnader.

Detta är en fråga som har varit aktuell mycket länge. Den första gången jag efter det att jag kommit hit hörde talas om en anstalt i Visby sades det, om jag inte minns fel, att den skulle vara färdig för inflyttning 1989. Statsrådet skriver ju också själv att frågan har varit på tapeten under en längre tid. Det har väckts flera motioner i det här ärendet av ledamöter på Gotlandsbänken, och det har tagits kontakter på många olika håll. Jag måste säga att jag aldrig riktigt har förstått varför det aldrig blir aktuellt med Visby. Visby berörs ju inte heller av det arbete som pågår nu. Detta kanske är det ögonblick då jag skulle kunna få något slags svar på min fråga. Jag vore tacksam om statsrådet kunde ge mig en förklaring. Det vore också intressant att få veta om statsrådet över huvud taget anser att det skall bedrivas kriminalvård på Gotland i framtiden.

Anf. 20 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Jag uttryckte mig tydligen inte tillräckligt klart tidigare. När jag talade om bl.a. de ekonomiska fördelarna med om- och tillbyggnad ta-

lade jag inte om om- och tillbyggnad av 1800-talsanstalter. Vi har ju faktiskt en hel del nyare och nya anstalter, där det ur driftssynpunkt är fördelar med om- och tillbyggnad. Det jag sade gäller alltså inte rakt över.

Som jag sade tidigare kan jag inte ge Ulla Pettersson något svar på hennes fråga om de enskilda anstalterna. Vi i den nuvarande regeringen har ju inte haft så väldigt lång tid på oss, och vi kan bl.a. inte ta ansvar för att det inte blev någon ny anläggning på Gotland 1989.

När det gäller den framtida utformningen av kriminalvården har vi nu startat en utvärdering av 1974 års kriminalvårdsreform med inriktningen att skapa förutsättningar för bättre innehåll. Både Ulla Pettersson och jag vet att vi har en mycket engagerad personal inom kriminalvården, men förutsättningarna för att ta till vara personalens engagemang är kanske inte alltid de bästa. Utgångspunkten för vår tänkta reform är att vi skall kunna skapa bättre förutsättningar för ett vettigt innehåll i kriminalvården. Det är en sak att människor får fängelse som straff, men det är vår absoluta uppfattning att denna strafftid skall utnyttjas på ett för alla berörda vettigt sätt.

I fråga om en anläggning på Gotland är ett arbete nu på gång när det gäller den framtida utformningen och utbyggnaden. Det är helheten som avgör, och det finns ingenting som talar emot. Jag ser för egen del ingen anledning till att Gotland skulle vara i särställning, men andra får visa hur helheten rimligen bör se ut innan vi tar ställning till var anläggningarna skall ligga.

Anf. 21 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att på något sätt göra justitieministern ansvarig för sådant som hänt under tidigare regeringars tid. Men det är ju faktiskt den här regeringen som har kommit med de förslag som i praktiken innebär att folk sitter längre tid på anstalt, och då måste det ju rimligen vara den här regeringens ansvar att också lösa "rumsproblemet". Det jag ville peka på är att det i Visby finns mark, planering, en stor öppenhet för nya tankar och idéer och inte minst en stabil personalgrupp, vilket jag tror är ett mycket viktigt inslag och en stor tillgång för en kvalitativt högtstående kriminalvård.

Avståndet från Gotland till Stockholmsområdet, som väl fortfarande står för de flesta dömda, är litet, men sätten att ta sig dit är ändå lätt kontrollerbara. Detta är också en aspekt på frågan. Jag skall akta mig för att just nu säga något om rymningssäkerheten på Visbyanstalten, men normalt sett är det inte så svårt att ta fast eventuella rymlingar, antingen i Visby hamn eller på flygplatsen.

Jag ber att litet kort få återkomma till det jag började med, dvs. arbetsmarknadsfrågorna. Vi har i hela landet en arbetsmarknad som är ansträngd, och strukturen på den gotländska arbetsmarknaden är sådan att det finns stor anledning till oro inför framtiden. Jag är väl medveten om att det inte är statsrådet Hellsvik som har ansvaret för arbetsmarknadsfrågorna i regeringen, men eftersom hon är statsråd i en regering som ändå administrerar den högsta arbetslöshet vi har haft på årtionden, utgår jag från att hon är medveten om problemet och att även hon självfallet har ett ansvar. Om nu regeringen vill att folk skall sitta längre tid i fängelse och vi vet vad arbetslös-

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

*Svar på
interpellationer*

heten kostar, kunde det väl vara en god idé att koppla ihop dessa behov. Tycker inte även statsrådet det?

Anf. 22 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Det gäller att vid varje sådan sammankoppling se både kortsiktigt och långsiktigt. Som Ulla Pettersson själv sade är Visbyanstalten kanske inte den som lämpar sig för om- och tillbyggnad. Jag är övertygad om att man på arbetsmarknadsdepartementet söker alla vägar för att lätta trycket bl.a. för Gotlands del, men det viktiga är att man då gör detta på ett sätt som även långsiktigt är ekonomiskt riktigt.

Anf. 23 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag delar helt statsrådets uppfattning om detta, och jag tror att en långsiktig och bra lösning för en del av behovet inom kriminalvården skulle vara en ny kriminalvårdsanstalt i Visby.

Ett av skälen till att jag har ställt den här interpellationen är naturligtvis att jag vill tjata litet, att påminna om att vi finns. Vi gotlänningar blir litet oroad när vi t.ex. om principprogrammet för 1980 får höra: Det har i betydande utsträckning kunnat genomföras. Den planerade ersättningen av Visbyanstalten har dock inte skett. Vidare talar statsrådet i svaret om att det inom regeringskansliet pågår en planering men att Visbyanstalten inte berörs av detta planeringsarbete. Vi skulle mycket uppskatta att någon gång få höra att Visbyanstalten har tagits med i planeringen, eftersom behovet är stort.

Anf. 24 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Jag vill slutligen nämna, vilket också sades i mitt svar, att det inom kriminalvårdsstyrelsen pågår ett planeringsarbete vad gäller ersättningen för de befintliga anstalterna i Visby och Lärbro.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 25 ANDRE VICE TALMANNEN:

På grund av att socialministern, som nu skulle ha besvarat interpellation 158 av Eva Zetterberg, inte är närvarande i kammaren får i stället statsrådet Bo Könberg besvara interpellation 165 av Gullan Lindblad.

5 § Svar på interpellation 1991/92:165 om bidrag till Noaks Ark m.m.

Anf. 26 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Gullan Lindblad har frågat mig om jag är beredd att tillstyrka en ansökan i mars 1992 från Noaks Ark/Röda Korset hos Aids-delegationen om 1 milj.kr. i tilläggsanslag samt hur jag vill utforma arbetet mot HIV/aids på det mest effektiva sättet om jag inte är beredd att tillstyrka tilläggsanslaget.

Aidsdelegationen har enligt den föregående regeringens beslut den 20 juni i fjol fått ställning som myndighet inom regeringskansliet. Enligt de samti-

dig meddelade föreskrifterna om delegationens uppgifter beslutar ordföranden på delegationens vägnar inom meddelade ekonomiska ramar om bl.a. bidrag till frivillig- och intresseorganisationer eller motsvarande för deras insatser mot HIV/aids i form av information, utbildning eller psykosocial stödverksamhet. Regeringen har vidare i detta sammanhang föreskrivit att beslut om bidrag inte får överklagas.

Jag kan naturligtvis inte föregripa Aids-delegationens prövning av framställningen från Noaks Ark/Röda Korset om ett tilläggsanslag eller här uttala någon åsikt om i vilken utsträckning bidrag bör utgå till Noaks Ark. Jag vill emellertid redogöra för det stöd som hittills har lämnats till Noaks Ark från offentliga organ.

En rak och korrekt information om spridningen av HIV/aids och om riskerna att drabbas av infektionen är vårt viktigaste instrument för att förebygga en fortsatt smittspridning.

Landstingen har som ansvariga för hälso- och sjukvården en viktig uppgift i det förebyggande hälsoarbetet som gäller HIV/aids. Kommunerna har ett stort ansvar, inte minst för att hjälpa narkomaner som riskerar att smittas. Skolan har en viktig uppgift genom att ge ungdomen kunskaper om bl.a. HIV/aids. Statliga myndigheter, såsom socialstyrelsen och statens bakteriologiska laboratorium, har också ansvarsfulla roller inom HIV/aids-bekämpningen. Aids-delegationen genomför allmänna informationskampanjer och samordnar arbetet. Delegationen beslutar även om bidrag till insatser mot HIV/aids.

Frivillig- och intresseorganisationernas medverkan i informationsarbetet har emellertid från första början utgjort ett mycket viktigt led i smittbekämpningen. Genom den ideellt baserade verksamheten har man kunnat nå grupper som skulle ha varit svåra att nå med mer konventionella metoder. Organisationernas psykosociala arbete genom kontaktgrupper, stödsamtal och kamratstödande aktiviteter av olika slag har varit av stor betydelse. En gemensam bakgrund har gjort det lättare att diskutera och förstå varandras problem. Ett exempel på en sådan ideell verksamhet är Stiftelsen Noaks Ark/Röda Korset.

Att staten från första stund tillmätt Noaks Ark en stor vikt i arbetet att bekämpa HIV/aids framgår av att – sedan riksdagen beviljat särskilda medel för ändamålet fr.o.m. budgetåret 1986/87 – den dåvarande nybildade föreningen Noaks Ark erhöll ett statligt bidrag under år 1986 med sammanlagt 600 000 kr. till information, riktad till homo- och bisexuella män, till annonsering om en telefonjour och till en telefonväxel m.m. I samband med den första allmänna kampanjen för information om HIV/aids, som inleddes i mars 1987, byggdes den s.k. Aids-jouren inom Noaks Ark ut för att kunna ta emot samtal från hela landet. Statsbidrag lämnades därvid med sammanlagt drygt 1 milj.kr. till telefonväxeln, vissa lönekostnader, utbildning och kostnader för lokalerna. Stiftelsen startade sedan i oktober 1987. Den har fått en alltmer utökad verksamhet och har som målsättning att informera och undervisa om HIV/aids med insikt och vederhäftighet samt att ge råd och stöd till HIV-infekterade och deras närstående.

För år 1987 gick Stockholms läns landsting in med ett bidrag på 900 000 kr. till Noaks Arks allmänna verksamhet under det att staten bidrog med

645 000 kr. till denna del. Stockholms stad deltog i det ekonomiska stödet till Noaks Ark för år 1988, då bidrag lämnades med 4 milj.kr. från staten, 3,6 milj.kr från landstinget och 2,8 milj.kr från staden. För år 1989 bidrog landstinget med 5 milj.kr., staten med 4 milj.kr. och staden med 3 milj.kr. till den allmänna verksamheten. Staten lämnade vidare år 1989 ett bidrag med 590 000 kr. till viss marknadsföring av Aids-jouren. Eftersom landstinget och staden lämnade sina bidrag vid kalenderårets början, ansågs det lämpligast att staten lämnade sitt bidrag vid en senare tidpunkt, nämligen vid budgetårets ingång, fr.o.m. år 1988. Avsikten med detta var emellertid ingalunda att staten skulle hålla inne sina bidrag. De tre offentliga huvudmännen har därefter fortsatt att lämna bidrag på samma nivå. Staten har således bidragit med 4 milj.kr. för varterna år av 1990 och 1991 samt härutöver beviljat medel till marknadsföring av telefonjouren och till ett särskilt projekt, som avser HIV-positiva blödarsjuka personer.

För innevarande år, 1992, har Stockholms läns landsting beviljat 6,2 milj.kr. och Stockholms stad 3 milj.kr. till Noaks Ark. Frågan om det statliga bidraget till Noaks Ark för år 1992 kommer att behandlas av aidsdelegationen under våren.

Anf. 27 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Tack, herr statsråd, för svaret. Det är klart att jag hade hoppats att få ett helt jakande svar på min fråga. Men jag förstår att det kan vara svårt att gå händelserna i förväg i dagens läge, eftersom aidsdelegationen skall förmedla medel till de organisationer som skall få bidrag. Någon åsikt om var statsrådet står i frågan om bidrag till Noaks Ark och betydelsen av dess verksamhet borde jag ändå ha fått lyssna till.

Jag har fått en lång redogörelse över de insatser som staten hittills har gjort. Det intressanta är emellertid framtiden – de insatser som staten kommer att göra.

Som statsrådet vet är jag sannerligen inte den som brukar stå här i talarstolen och plädera för ökade anslag. Men jag gör det i det här fallet, helt enkelt därför att Noaks Ark skall kunna fortsätta med sin verksamhet på samma goda sätt. Ett ökat anslag nu skulle betyda mindre av lidande för människor och minskade kostnader för vården både på kort och på lång sikt.

Jag tror visst att statsrådet – det har också uttryckts i svaret – är medveten om den bredd och kompetens som Noaks Ark besitter. Det framgår ändå lite av svaret att Noaks Ark kanske mest betraktas som någon form av kamratförening för homo- och bisexuella män. Så är inte fallet på något sätt.

Jag skulle vilja bidra med några fakta som komplettering till min interpellation. Noaks Ark har i dag kontakt med mer än hälften av alla HIV-smittade, alla kategorier. Antalet anhöriga har ökat i ännu högre grad under de år som bidrag har utgått ifrån staten, eftersom stiftelsens modell bygger på en helhetssyn på människan och på att de anhöriga spelar stor roll för de infekterade.

Aids-jouren tar emot allt fler samtal från allmänheten – 9 254 under 1989, 10 501 under 1990 och 13 754 under 1991. Det är således en ökning med 48 % på ett par år. Samtalen har efter hand fått alltmer karaktären av resonemang

utifrån den uppringandes egen situation om oro, otrohet och djupt mänskliga problem. Det kräver naturligtvis också ett stort personligt engagemang.

Jag vill betona att stiftelsen driver ett mycket kvalificerat informations- och preventionsarbete, som också har uppmärksammats internationellt. I sin tilläggsansökan har Noaks Ark pekat på att stiftelsen är med i främsta ledet för att utveckla sjukvårdens och socialtjänstens HIV-arbete i Sverige. Noaks Ark anlitas t.ex. av WHO som handledare när internationella program utformas runt om i världen.

Noaks Arks arbete som frivilligorganisation med flera hundra engagerade volontärer ligger helt i linje med den inriktning på förnyelse och mångfald inom den sociala välfärdspolitiken som regeringen och de borgerliga partierna normalt brukar tala vackert om. Jag tycker att det är viktigt att vi nu också handlar därefter. Det är viktigt att vi ger organisationen möjlighet att arbeta på längre sikt så att den inte behöver oroas av anslag bara på ett år i taget. De politiska signalerna måste bli tydligare från vårt håll. I annat fall vågar människor inte starta eget.

Det saknas en kvalificerad utvärdering av Noaks Arks arbete. Jag tror att om statsrådet vore beredd att göra en sådan skulle denna stiftelse stå sig mycket väl i förhållande till andra som arbetar med HIV/aidsfrågor. Mycket kan nog t.ex. sägas om aidsdelegationens informationskampanjer, åtminstone stundtals. Jag är övertygad om att Noaks Ark skulle tåla en sådan granskning.

Herr talman! Jag har under årens lopp ställt många frågor till olika socialministrar och biträdande socialministrar. Jag talade med den förutvarande socialministern om anslaget till Noaks Ark. Hon betygade då hur viktigt stiftelsens arbete är. Men någon reglering av ekonomin blev det faktiskt inte. Här har vår gemensamma regering, herr statsråd, en chans att visa att den inte bara pratar utan också handlar i enlighet med sina intentioner.

Noaks Ark behöver endast ett från 1989 oförändrat reallt anslag. Ett halvt års verksamhetsanslag har faktiskt dragits in på grund av att anslagen numera betalas budgetårsvis i stället för kalenderårsvis som tidigare. Endast i Stockholms läns landsting – där vet jag att statsrådet har haft ett betydande ord med i laget – har man betalat ut reala anslag, och det skall ske även fortsättningsvis. För socialdepartementets del fattas i runda slängar en miljon kronor.

Jag tycker nog att min fråga delvis är obesvarad. Men jag vill tolka statsrådets välvilliga inställning som att Noaks Ark ändå kommer att få de pengar man behöver. Är statsrådet helt medveten om den oerhört stora betydelse som Noaks Ark har för arbetet på HIV/aidsområdet? Kommer statsrådet att verka för att tillräckliga medel ställs till förfogande för aidsdelegationen så att det är möjligt att ge Noaks ark de medel som behövs?

Anf. 28 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Jag vill för ovanlighetens skull helt instämma med föregående talare, interpellanten Gullan Lindblad, om betydelsen av Noaks Ark. Jag tycker att det är roligt att se att vi över partigränserna är överens om hur angelägen den här frågan är. Jag skall därför inte upprepa en hel del

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

*Svar på
interpellationer*

av den bakgrundsinformation om Noaks Ark och dess ekonomi som Gullan Lindblad redan har gett.

Jag vill bara framhålla hur viktig den här verksamheten är som pionjärverksamhet. Såvitt jag har förstått framställs Noaks Ark som ett föredöme runt om i världen där man bygger upp aidsverksamhet. Man kommer hit på studiebesök från olika länder för att ta del av hur vi kan kombinera anställda personer och frivilliga insatser. Det är det som är det unika med Noaks Ark.

Jag tycker därför också att det skulle vara befogat att få ytterligare svar på om vi har tolkat biträdande socialministern rätt. Är det så att man verkligen tänker ge ett aktivt, positivt stöd till Noaks Ark?

Jag har förståelse för att man vill hänvisa till aidsdelegationen. Jag vet att man därifrån är mycket angelägen. Jag har förstått att det finns bred anslutning kring vikten av Noaks Ark.

Det kommer dock att ske en förändring av aidsdelegationen. Jag tycker i och för sig att det är positivt och tror att det är bra att få in aidsdelegationen i Folkhälsoinstitutet. Det är ingen förändring som jag motsätter mig, även om man kan ha synpunkter t.ex. på hur lång tid det tar. Det viktiga är emellertid att man inte drar ned på de pengar som går till frivilliga organisationer och till dem som jobbar ute på fältet. Däremot kan man diskutera att dra ned något på antalet tjänstemän och minska byråkratin. Men man får inte dra ned på det som riktar sig direkt till de organisationer som är verksamma på fältet. Jag hade också trott att vi skulle få ett tydligare besked från Bo Könberg när det gäller intresset av att ge Noaks Ark de pengar som behövs för att arbetet skall kunna fortsätta, åtminstone på samma nivå som hittills.

Anf. 29 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Det här är hittills en interpellationsdebatt där enigheten – mellan de två deltagande i debatten och mig – tycks vara stor när det gäller en tung och viktig punkt, nämligen att det är ett mycket viktigt arbete som bedrivs av Noaks Ark. Jag har också – vilket Gullan Lindblad var vänlig att antyda – haft litet grand med verksamheten att göra i min tidigare skepnad av landstingspolitiker i Stockholms läns landsting. I olika sammanhang har jag gjort bedömningen att det är en viktig verksamhet.

Däremot har jag i dag i den konkreta frågan inte velat gå längre än vad jag har gjort. Jag har konstaterat att det är en uppgift för aidsdelegationen. Därför tycker jag inte att Gullan Lindblad skall tolka det hela som ett löfte om att det kommer nya pengar. Det skall tolkas precis som det står i det skriftliga svaret, nämligen att aidsdelegationen kommer att ta ställning till den här frågan.

Om det är så, som Eva Zetterberg var inne på, att det finns ett starkt stöd för det i aidsdelegationen är det desto bättre. Min uppfattning är att man bör låta delegationen ta hand om frågan.

Jag tycker att Gullan Lindblad väckte en intressant fråga – frågan om det är dags för en utvärdering av den här verksamheten. Vi är relativt dåliga på utvärdering av social verksamhet, inte minst när det gäller frivillig verksamhet av olika slag. Jag tror inte att jag är ensam om att ha gjort erfarenheten att vi många gånger håller på mycket länge och utvärderar saker där vi som politiker kanske mest vill veta om de har varit bra eller dåliga. Vi vill försöka

undvika eventuella dåliga inslag i framtiden och betona de goda. Jag tycker nog att vi ibland lägger ner alltför mycket krut på att göra en perfekt utvärdering. Jag skall gärna ta med mig idén att Noaks Ark kanske har hållit på tillräckligt länge för att man skall kunna göra en utvärdering som kan tjäna som underlag för den fortsatta inriktningen.

För övrigt tycker jag att det är utmärkt att de tre offentliga huvudmännen som är närmast berörda – staden, landstinget och staten – har kunnat fortsätta att ge bidrag. Sedan kan man diskutera om alla har gjort lika stora insatser under resans gång.

Eva Zetterberg protesterade mot en eventuell neddragning av verksamheten. Det finns inga planer på neddragning av verksamheten. Frågan är om man skall utvidga stödet ytterligare eller inte med anledning av ansökan om tilläggsanslag som har inkommit. Men återigen: Den frågan vill jag hän-skjuta till Aids-delegationen.

Anf. 30 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag tycker att det är bra att statsrådet tar vara på förslaget att göra en utvärdering av verksamheten. Jag är övertygad om att Noaks Ark skulle få allra högsta betyg med den verksamhet man bedriver på många olika områden.

Jag är naturligtvis litet besviken över att Eva Zetterberg och jag inte får ett klart ja, men vi får väl låta oss nöja så länge. Jag vill i alla fall tolka det så att statsrådet kommer att verka för att verksamheten får det anslag man har begärt i sin ansökan om tilläggsanslag. Därmed behöver statsrådet inte gå händelserna i förväg, men jag vill se det så. Nu är stödet så stort både från vänster och från höger att statsrådet Könberg verkligen har mycket på fötterna.

Det är viktigt att vi engagerar oss mera i HIV/aids-frågorna än vad vi har gjort på lång tid. På senare tid har jag faktiskt märkt en viss oroande tendens till att man vill ta den här frågan på litet mindre allvar. Man har t.o.m. talat om att det finns mindre risker för heterosexuell smitta. Det är tvärtom. År 1991 ökade antalet nysmittade. Det här är inte fråga om homo- och bisexuella män, som många vill tro. De behöver i och för sig också hjälp och vård. Det är i hög grad en fråga som gäller hela vår folkhälsa.

Enligt statens bakteriologiska laboratorium anmäls faktiskt flest fall bland de heterosexuella. Av 329 fall 1991 var 180 heterosexuellt smittade. Särskilt oroande är det, som jag ser det, att antalet HIV-smittade gravida kvinnor fördubblades under fjolåret.

Det finns nu totalt 3 000 HIV-smittade i Sverige. Ett 640-tal har utvecklat sjukdomen aids, därav ett tiotal barn. För Nordens del är det 10 000 personer som har smittats med HIV, och av dem har ca 1 860 utvecklat aids och ungefär hälften har avlidit.

Ser vi ut över världen, statsrådet Könberg, finner vi att det här är ett sjukdomsgissel av förödande omfattning. Drygt en och en halv miljon människor har utvecklat sjukdomen aids, och 10 miljoner beräknas vara smittade.

Jag hoppas och vill tro att nuvarande regering verkligen tar HIV/aids-frågan på stort allvar och ser sjukdomen som det stora folkhälsoproblem som den verkligen innebär. Vi måste helt enkelt ta vara på den förnämliga kun-

skapsbank som Noaks ark utgör. Det är min förhoppning att så blir fallet, statsrådet Könberg.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1991/92:150 om kvalitetskraven inom sjukvården

Anf. 31 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Gudrun Schyman har frågat socialministern dels om regeringen tänker ta några initiativ för att införa kvalitetskontroller och kvalitets-säkring inom sjukvården, dels om regeringen tänker ta några initiativ vad gäller tillsynen av sjukvården så att patienternas rättssäkerhet och integritet skyddas i de nya "köp och sälj"-systemen.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall besvara interpellationen.

När man talar om god kvalitet inom hälso- och sjukvården tänker man i första hand på att en riktig diagnos skall ställas och att behandlingen av sjukdomstillståndet skall bli den allra bästa. Samhället har också genom olika regler och kontroller värnat om att de insatser som görs skall vara professionella och väl grundade i den medicinska vetenskapen och erfarenheten.

Men begreppet kvalitet inom vården rymmer mycket mera. I kvalitetsbegreppet ingår både vårdens tekniska kvalitet och hur patienten blir omhändertagen och bemött. Det inkluderar patientens säkerhet men också vårdens organisation, tillgänglighet och kontinuitet. Man vill kunna bedöma om vården är ändamålsenlig och behovsanpassad.

Kvalitetsbegreppet har alltså många dimensioner. Det finns emellertid en svensk standardiserad definition av begreppet kvalitet: "Alla sammantagna egenskaper hos en produkt eller tjänst som ger dess förmåga att tillfredsställa uttalade eller underförstådda behov."

Man kan också säga att kvalitet är att uppfylla specificerade krav. Detta förutsätter för det första att det finns sådana definierade krav och för det andra att dessa går att mäta för att man därmed skall kunna bedöma om kraven är uppfyllda. Sådana definierade krav och entydiga mått har i stor utsträckning saknats – och saknas fortfarande – inom hälso- och sjukvården.

I samband med förhandlingarna om ersättning från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen för år 1991 slöts emellertid en överenskommelse mellan staten och Landstingsförbundet om inriktningen på förändrings- och utvecklingsarbetet inom hälso- och sjukvården, som också tar sikte på sådana frågor. Enligt överenskommelsen skall utvecklingsarbetet, som har ett flerårsperspektiv, ha som mål att säkra ett effektivt utnyttjande av tillgängliga ekonomiska och personella resurser, att kontinuerligt förbättra hälso- och sjukvården och att öka patienternas möjligheter att fritt välja vårdgivare. Utvecklingsarbetet skall skapa förutsättningar för att bättre styra verksamheten och underlätta resultatuppföljningen. Ett viktigt led i detta arbete är att utveckla former för att mäta och värdera vårdens kvalitet.

Också med tanke på den ständigt pågående kunskapsutvecklingen och

omprövningar av tidigare kända och allmänt accepterade metoder måste det som vi i dag använder som kriterier eller indikatorer på god kvalitet ständigt omprövas. Mot denna bakgrund har den s.k. Nationella samrådsgruppen för kvalitet i hälso- och sjukvården bildats. Gruppen är ett gemensamt och fristående samarbetsorgan för socialstyrelsen, Landstingsförbundet, Spri och Läkarsällskapet. Samrådsgruppen skall verka för att samordna kvalitetssäkringsarbetet utifrån den nationella strategi som har antagits. Den skall ta till vara svenska och utländska erfarenheter och verka för att enhetliga mått och metoder utvecklas. Vidare skall samrådsgruppen stimulera och stödja såväl nationellt som lokalt kvalitetssäkringsarbete, förmedla kunskap och verka för att undervisning i kvalitetssäkring skall ingå i olika vårdutbildningar.

Jag kan försäkra Gudrun Schyman att kvalitetskontroller och kvalitetssäkring kommer att bli ett allt viktigare och mer utvecklat inslag i morgondagens hälso- och sjukvård.

Vad gäller frågan om patienternas rättssäkerhet och integritet i de nya "köp och sälj"-systemen vill jag framhålla att regeringen under hösten 1992 har för avsikt att lägga fram ett förslag om en husläkarreform. Jag håller med Gudrun Schyman om att patientens ställning som konsument många gånger kan vara svag. I detta sammanhang får husläkarreformen stor betydelse. Jag tänker då närmast på det personliga ansvar som varje husläkare kommer att få för de personer som ingår i dennes åtagande. Den enskilde får också en fast replipunkt i vårdsystemet som helhet. Husläkaren kommer att kunna fungera som "lots" och rådgivare till andra vårdinstanser och vårdnivåer inom hälso- och sjukvården.

Jag vill också erinra om att regeringen i mars i år fattat beslut om att tillkalla en parlamentarisk kommitté med uppdrag att dels analysera och bedöma hälso- och sjukvårdens resursbehov fram till år 2000, dels överväga hur hälso- och sjukvården bör finansieras och organiseras på den övergripande samhällsnivån. I den sistnämnda delen av uppdraget ingår bl.a. att se över hur den demokratiska insynen i olika finansierings- och organisationsmodeller kan säkerställas. Detta innebär bl.a. att kommittén skall lämna förslag till hur patientens ställning kan stärkas i den framtida hälso- och sjukvården.

Socialstyrelsen, som utövar den statliga tillsynen över hälso- och sjukvården, samt förtroendenämnderna, som sedan år 1980 finns på försök i varje landsting och kommun som inte ingår i ett landsting, är de instanser som redan i dag främst kan ge råd och stöd till allmänheten. Tillkomsten av socialstyrelsens regionala tillsynsorganisation har höjt socialstyrelsens beredskap inom detta område. Förtroendenämnderna skall förmedla information och ge stöd och hjälp i olika former till patienten. De skall också verka för att patienternas rättigheter tas till vara och att deras integritet skyddas. Regeringen har också nyligen, under mars månad, överlämnat en proposition om förtroendenämndsverksamhet inom hälso- och sjukvården till riksdagen i vilken bl.a. föreslås att denna verksamhet skall permanentas.

Sammanfattningsvis konstaterar jag dels att det bl.a. som följd av initiativ från regeringen för närvarande pågår ett intensivt arbete med att utveckla kvalitetssäkringen inom hälso- och sjukvården, dels att tillkomsten av socialstyrelsens regionala tillsynsorganisation har förbättrat styrelsens möjligheter

att utöva tillsyn i syfte bl.a. att stärka patienternas rättssäkerhet och integritet. Den större översynen av hälso- och sjukvårdens finansiering och organisation, som nu inleds, kan komma att resultera i förslag om ytterligare insatser på detta område.

Anf. 32 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag skall be att få tacka så mycket för svaret. Det var ju många ord och många sidor; jag förstår att statsrådet Könberg behöver dricka litet vatten efter det. Dess värre innehöll svaret inte så många konkreta svar, måste jag säga.

Enligt vad jag förstår kan man sammanfatta svaret med att vi är överens om att kvalitetskontroller och kvalitetssäkring behöver utvecklas. Det finns inte – det står här också – men det måste till, och det kommer att bli allt viktigare. Frågan är nu hur denna goda cigarr skall åstadkommas. Det var det jag var ute efter.

Bakgrunden till interpellationen – det är nu ett tag sedan jag skrev den – var bl.a. en intressant artikelserie i Dagens Nyheter, där man tog upp problemen med den alltmer galopperande privatiseringen av vården och där både läkare och andra uttalade sig. De ansåg att det råder någon form av Vilda västern på det här området, att det finns stor risk att många människor kommer att fara illa och att man får verksamheter som inte säkert är så seriösa.

Hela den här "köp och sälj"-filosofin, som ju hämtar sin grund från varumarknaden, bygger på att man har patienter som är mycket väl upplysta och medvetna konsumenter och som har gått runt och orienterat sig inom sjukvårdens olika institutioner, helst innan de blivit sjuka, för att vara säkra på vart de skall vända sig den dag som de drabbas av någon sjukdom. Men så ser ju inte verkligheten ut. Som patient är man ju faktiskt i underläge – så är det traditionellt, och jag tror att det kommer att ta mycket lång tid innan patientrollen förändras – och dessutom planerar man inte på det sättet; man åker inte runt och gör institutionsbesiktningar för att veta vart man skall vända sig den dag det gäller. Det måste alltså till någon annan som gör det.

Det är bl.a. också vad läkare efterlyste i DN. Det räcker inte med att man bara anmäler skador när det har gått fel och att man i efterhand får regler för vad som skall gälla, utan det måste göras ett förebyggande arbete också på tillsynssidan. Det existerar inte i dag. I dag kan man öppna privata kliniker, och en legitimerad läkare kan operera vad som helst var som helst, påpekar läkarna själva i den här artikeln. Det är ingen tillfredsställande situation för den som är konsument av sjukvård.

Man efterlyser från flera håll inom kåren att samma stränga regler som gäller för den offentliga hälso- och sjukvården, som är av hög kvalitet och där det finns ett regelsystem och lagar och förordningar, skall gälla också den privata verksamheten i dag. Men något sådant regelsystem existerar inte i dag. Jag undrar då: Vad tänker man göra åt det?

Man säger att det är socialstyrelsen som har hand om tillsynen, men chefen för socialstyrelsens regionala tillsynsenhet i Stockholm säger i DN-artikeln: Vi är tagna på sängen. Samhället har inte varit på alerten helt enkelt. Vi kunde inte förutse den oerhört snabba utvecklingen den privata vården genomgått de senaste tre åren. Lagstiftningen som finns är gammalmodig och tön-

tig – den är skriven i 60-talets anda, då ingen kunde fantisera om att det i Sverige skulle finnas en massa kliniker och sjukhus i helt privat regi.

Det krävs alltså – det har man sagt från socialstyrelsens sida – en helt ny lagstiftning för att reglera detta.

Det här är den situation som råder nu. Det som interpellationssvaret handlar om är långsiktiga utredningsarbeten och utvärderingsarbeten. Verkligheten har sin hastighet och utredningarna har en helt annan, och de verkar inte passa ihop, tycker jag.

Risken är då att den här Vilda västern-mentaliteten breder ut sig. Det är också allvarligt. Man måste ju se den här väldiga privatiseringsvågen också ur en ideologisk synvinkel. Det är inte alltid ekonomiska skäl som styr regeringens, kommunernas och landstingens överväganden när man så gärna vill privatisera; det har i kommunerna nu visat sig att det ofta finns en ideologisk grund för privatiseringen: Syftet är att bereda privata intressenter möjlighet att ta del av det här men också att minska den politiska styrningen av verksamheten, vilket man gör genom att bilda privata bolag. Det är en dålig kombination, tycker jag.

Det finns här en stark frestelse att konkurrera med sämre kvalitet helt enkelt. Därför kräver de här marknadslösningarna en kraftigt utbyggd kvalitetskontroll, och det krävs att den byggs ut parallellt med att man genomför privatiseringen. Man kan inte komma tio år senare, när man har utrett frågan, och konstatera att det här inte gick så bra. Skall man driva den här ideologiska privatiseringskampanjen måste det till ett parallellt löpande lagstiftningsarbete med möjligheter att garantera kvalitetskontroll och patienternas säkerhet. En rättighetslagstiftning borde, menar jag också, vara en del i ett sådant förändringsarbete, för att människor skall kunna känna sig trygga i en situation då de behöver hjälp.

Anf. 33 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Efter det inlägget inser jag någonting som jag möjligen visste förut, nämligen att det finns vissa skillnader mellan Gudrun Schymans och min politiska uppfattning. Det är uppenbart att det dominerande intresset hos Gudrun Schyman den här gången har varit att vända sig mot vad hon kallar den väldiga privatiseringsvågen, som hon väl möjligen är ensam om att ha upptäckt.

Det är ju så att vi i vårt land – inom ramen för den generella finansiering som vi alla är överens om att vi skall ha för viktiga uppgifter typ sjukvård och utbildning – i utomordentligt stor omfattning bedriver denna verksamhet i offentlig regi; jag kan t.o.m. säga att det sker i för de gamla socialiststaterna unikt stor omfattning. På några ställen ser vi nu – glädjande nog, tycker jag – till att vi inom ramen för den här generella finansieringen får producenter som inte alla är offentliga.

Jag har inte trott att det är någonting som Vänsterpartiet skulle applådera; jag har trott att det åtminstone kräver viss betydande ideologisk omprövning innan man landar på att det kan vara bra att inom ramen för denna generella finansiering kunna ha producenter av olika slag.

Jag är litet förvånad över Gudrun Schymans beskrivning av "köp och sälj"-systemen. Jag vet ju att man från Vänsterpartiet ofta har varit negativ till

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

*Svar på
interpellationer*

sådana. Jag har ibland undrat över bevekelsegrunderna för detta. Men har man den verklighetsbild som Gudrun Schyman har av "köp och sälj"-systemen inom de svenska landstingens sjukvård är denna skepsis i viss mån förståelig. Om man tror att "köp och sälj"-systemen innebär att personer som tror att de någon gång kan behöva en blindtarmsoperation skall gå runt på de svenska sjukhusen för att undersöka vilka som är bäst på blindtarmsoperationer är en viss skepsis begriplig. Vad Gudrun Schyman här gör är att måla upp en alldeles befängd bild av vad det hela handlar om för att sedan med några ord lätt slå omkull den. Tekniken är inte helt ovanlig.

Vad det handlar om är – det vet de som har följt det seriösa arbete som för närvarande pågår i många av våra landsting, i Dalarna, i Bohuslän, i Stockholms län och på flera andra håll – att mer försöka använda sig av marknadsmekanismer inom vården för att öka produktiviteten.

Det innebär exempelvis att sjukhuskliniker på några sjukhus i större utsträckning får betalt efter vad de utför under ett år, i stället för att få en årlig budget och ros eller ris när året är slut om de har gjort mycket eller litet. På några håll förefaller detta redan nu ha gett resultat, till bättnad för patienterna och för skattebetalarna. Man har alltså kunnat öka produktiviteten, med möjlighet att få mera valuta för de skattepengar som satsas på den verksamheten.

I några speciella fall kan patienten säkert gå runt och inspektera och göra bedömningar. Jag känner till ett sådant exempel, eftersom jag själv var inblandad, och det är den ökade valfriheten i förlossningsvården i Stockholms län, som har sju kliniker. Där är situationen så speciell att nästan alla blivande konsumenter vet om att de skall konsumera den här tjänsten inom några månader, och därför har den blivande mamman och blivande pappan ibland gått runt och tittat och gjort sin bedömning. Men detta är undantag.

Jag är övertygad om att huvudgreppet ändå kommer att vara att den enskilde – som ofta är i underläge, som Gudrun Schyman påpekar – får ett ombud, dvs. en husläkare, som hjälper honom eller henne. Det är en reform som ett mig närstående parti har arbetat för ganska länge, i akt och mening att stödja patienten och förbättra vederbörandes ställning. Den läkaren kan hjälpa till med råd om vart man skall vända sig inom sjukvården. På de allra flesta håll inom landstingen handlar det om att skapa ett slags beställarorganisation, som står för notan.

Jag skulle alltså vilja rekommendera Gudrun Schyman – i den mån hennes intresse för sjukvårdsfrågorna inte bara var en dagslända från i mars utan är genuint – att titta litet närmare på de många försök som bedrivs inom svensk sjukvård. Där finns säkert saker att kritisera, men detta har inte att göra med det som Gudrun Schyman målade upp som problemet med dem.

Jag delar den uppfattning som Gudrun Schyman har, att om vi får många fler producenter ökar närmast argumenten för en bättre tillsyn från samhällets sida. Man kan säga att vi borde ha förbättrat tillsynen under alla förhållanden, men i akt och mening att det blir flera producenter och därmed mera svåröverskådligt, bör vi alltså förstärka tillsynsverksamheten. Det handlar om två saker. Det ena är resurser för tillsyn, som socialstyrelsen behöver, och vi har försökt åstadkomma detta genom att decentralisera verksamheten, via regionalisering.

Det andra är det som Gudrun Schyman efterlyser, nämligen en förändring av lagstiftningen. Den är föråldrad, och det behövs en ny sådan på tillsynssidan – vi återkommer med detta till riksdagen. Det behövs också, som jag har uttalat i några tidningsintervjuer, en översyn av den enskilda vårdhemsstads-gan, som är mycket gammalmodig i många avseenden. Jag är inte säker på att resultatet av den tillsynen på alla punkter kommer att tillfredsställa Gudrun Schyman och hennes partivänner, i så måtto att en del av förändringarna kommer att handla om att underlätta för privat verksamhet, jämfört med de regelsystem som finns för närvarande. Men om Gudrun Schyman menar allvar med att hon vill ha samma regler och samma kvalitetskontroll för verksamhet oavsett vem som bedriver den, bör vi ha mycket lättare att finna varandra i det fortsatta arbetet.

I den mån jag inte i mitt svar – trots att det innehöll så mycket som tre och en halv sida – gick in mera på lagstiftningsfrågorna är det en brist, och jag kompletterar det gärna på det sätt som jag nu har gjort. Vi behöver alltså relativt snart se över lagstiftningen, och vi skall inte vänta i tio år på detta.

Anf. 34 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Det var väldigt bra att jag fick den här kompletteringen, att det finns något substantiellt som vi kan vara överens om, även om vi inte tillhör samma politiska parti – det är väl känt att vi inte gör det.

Jag tycker inte om utvecklingen; jag tror inte att den här ”köp- och sälj”-filosofin inom vård och omsorg kommer att bli särskilt långvarig, då det kommer att visa sig att den har alldeles för stora brister, dels beroende på att det är mycket svårt med kvalitetskontroll, dels beroende på att det lätt blir en överetablering av mycket spektakulära verksamheter, som det är lätt att marknadsföra men som inte tillfredsställer mera långsiktiga behov. Jag tror också att pengar på detta sätt kommer att tas indirekt från mer långsiktigt och förebyggande arbete, som ändå är oerhört väsentligt på det här området.

Dessutom bygger kostnadskontrollen, som också behövs, upp väldiga nya byråkratier. I USA, som är skräckexemplet att anföra, går 25 % av sjukvårdens kostnader åt till de nya byråkratierna. Det är att använda pengar på fel sätt.

Jag tror att de här bristerna kommer att visa sig. Den bild som jag målade upp var ingen skräckbild eller nidsbild. Det är inte ens jag eller mina partikamrater som har målat upp den, utan jag har läst i tidningarna vad ansvarigt folk på socialstyrelsen, läkare och de som arbetar inom de privata områdena säger. De tycker själva att det är ett laglöst område, och de som är seriösa är oroade över den här, som jag betecknar den, Vilda västern-utvecklingen.

Jag har också en någorlunda bra inblick i vad som händer i Stockholms läns landsting, eftersom vi har partikolleger där, och den utveckling som pågår är inte alls fri från kritik. Det finns flera andra ställen där man nu börjar se avigsidorna av detta system, som är mera baserat på varuproduktionens ekonomiska förhållanden, att det inte passar så väl in. Om man nu säger sig förespråka detta och vill driva den linjen så hårt, tycker jag att minimikravet är att hand i hand med detta förändringsarbete skall gå tillsynsregler, lagstiftningsarbete och rättighetslagstiftning, som garanterar att människor inte far illa och blir offer i det ideologiska förändringsarbete som pågår. Det är det

grundläggande kravet, och det är ett anständighetskrav. Även om man vill prova nya ideologier skall man åtminstone se till att hålla människor skadeslösa.

Anf. 35 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Först vill jag säga några ord om det som jag betraktade som den Schymanska nidbilden. Jag avsåg inte påståendet att lagstiftningen behövde ses över etc., utan bilden av den ensamme patienten som, med tanke på sina eventuella operationer om fem eller tio år, skulle gå runt på sjukhusen och försöka ta reda på var man bäst skulle ta hand om hans galla om det blev aktuellt. Jag var relativt tydlig i just den delen.

Man kan naturligtvis beskriva uppfattningen att vi inom ramen för den generella välfärdspolitiken skulle kunna ha många producenter som en ideologisk uppfattning – så är det förvisso. Det visar sig också att skillnaden mellan oss två är en fråga om värderingar. Jag vill dock betona att det för oss som är anhängare av denna uppfattning handlar om att vi tror att man får ut mycket mer av värde, mera valuta för pengarna, om det finns flera producenter. Det som jag tycker mig redan kunna se är att man på de ställen där det litet tydligare ställs skärpta krav, där en opererande klinik får betalt för de operationer som har utförts, dvs. den nytta som har gjorts, tycks kunna få ut mera för pengarna. Detta måste rimligen vara ett gemensamt intresse. Om man är emot att detta görs, har man ideologiska skygglappar på sig.

Guðrun Schyman anförde sedan en del mer allmänna synpunkter, utöver detta med patientens säkerhet, om man använder sig av lösningar av denna typ. Där kommer vi säkert att landa på olika slutsatser. Jag vill gärna betona att det är självklart, om vi har slagit in på den generella välfärdspolitikens väg, dvs. att det inte är kunden, patienten, som skall betala servicen, utan vi gör det gemensamt, solidariskt, att vi med oemotståndlig kraft har infört en tredje parts betalning, dvs. att någon annan betalar. Ett sådant system kräver överväganden som är mera sofistikerade och mera genomtänkta än som är möjligt på de varumarknader där kunden står för kostnaden. Det gör att det är viktigt både att ta till vara de möjligheter som marknadsinslagen kan ge att få mera valuta för pengarna och att se till att man har grepp över kostnadskontroll, överretablering och en mängd andra saker. Detta är en av de uppgifter som den nya kommittén skall ägna sig åt, och där är ju riksdagens samtliga partier representerade.

Anf. 36 GUÐRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, då vi är ganska klara över var vi står både ideologiskt och när det gäller att det finns vissa sakförhållanden som snarast bör åtgärdas, och att det är regeringens ansvar att göra det så fort som möjligt. Vi kan så småningom komma tillbaka och se om det här var lönsamt eller inte.

Jag kan rapportera från socialtjänststämman, som nu pågår, där jag är närvarande när jag inte är här, och där Bengt Westerberg också deltog på morgonen. Där fanns en panel bestående av höger och vänster, med Werthén och Hermansson, som diskuterade "köp- och sälj"-filosofin. De var rörande

överens om att det inte fanns något att tjäna på den. När man blir gammal blir man vis, sägs det. Jag vet inte.

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

Anf. 37 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Jag hade inte väntat mig att få höra Gudrun Schyman åberopa Werthén, men jag skall med intresse ta del av hans inlägg.

*Svar på
interpellationer*

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1991/92:158 om ökade socialbidrags-/bostadsbidragskostnader

Anf. 38 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag får be om ursäkt för att det har blivit störningar här. Även interpellanten får jag be om ursäkt.

Eva Zetterberg har frågat mig:

Vilken ekonomisk beredskap finns det och kommer det att finnas i landets kommuner för ökade socialbidrag/bostadsbidragskostnader?

Vilken ekonomisk kompensation avser regeringen ge kommunerna för att dessa skall kunna undvika dramatiska höjningar av antalet vräktade personer?

Vilka åtgärder föranleder förslaget om minskade bostadssubventioner på det sociala området?

Avser regeringen att initiera någon studie av vad som händer de enskilda och de familjer som blir vräktade?

Enligt socialtjänstlagens 6 § är det kommunernas socialnämnd, eller den nämnd som kommunfullmäktige bestämmer, som har att svara för ekonomiskt bistånd. Socialbidraget finansieras – förutom den del som går till personer som omfattas av den kommunala flyktingmottagningen – med kommunala medel.

De flesta av landets kommuner har, mot bakgrund av befintliga prognoser, varit beredda på ökade socialbidragskostnader. Den nu pågående lågkonjunkturen har dock blivit djupare än flertalet bedömare tidigare räknade med. Det har inneburit att socialbyråerna har fått bevilja bistånd till fler arbetslösa än beräknat. Särskilt stor har ökningen av bistånd till arbetslösa under 25 år varit.

Även om en rad beslut har fattats under senare tid för att få bättre fart på svensk ekonomi och på så sätt minska arbetslösheten, kommer det att dröja ännu ett tag innan förbättringarna i ekonomin märks på arbetsmarknaden. Regeringen har i avvaktan härpå aviserat en mängd arbetsmarknadspolitiskt motiverade åtgärder.

För att minska socialbidragsberoendet är det vissa grupper som särskilt måste uppmärksammas. Det är de långtidsarbetslösa och ungdomarna. Regeringen satsar därför betydande resurser för att ge ungdomar meningsfull sysselsättning, för att stärka särskilt svaga grupper på arbetsmarknaden och för att motverka långtidsarbetslöshet och utslagning från arbetsmarknaden.

I budgetpropositionen betonas att även i en svår arbetsmarknadssituation måste såväl fysiskt som psykiskt handikappade få stöd i syfte att de skall få

ett arbete alternativt annan sysselsättning. I kompletteringspropositionen för budgetåret 1992/93 föreslås att AMS tillförs ytterligare 200 milj.kr. till särskilda åtgärder för arbetshandikappade.

En fjärdedel av de arbetslösa står utanför både arbetslöshetsförsäkring och kontantstöd, KAS. Huvuddelen av dessa är ungdomar. Enligt de rapporter vi har fått från kommunerna är det till stor del denna grupp som står för den ökning som skett av antalet socialbidragstagare.

Regeringen har tillkallat en särskild utredare med uppgift att föreslå utformning och finansiering av en allmän arbetslöshetsförsäkring. Utredningen skall bedrivas skyndsamt och arbetet skall avslutas senast den 31 mars 1993. En allmän arbetslöshetsförsäkring skulle, särskilt under ekonomiska nedgångsperioder, kunna få effekt på kommunernas socialbidragskostnader.

De flesta av dem som riskerar utförsäkring har kunnat beredas beredskapsarbete, varför gruppen utförsäkrade som tvingats söka socialbidrag fortfarande är förhållandevis liten. I förordningen om beredskapsarbeten finns en regel som i princip garanterar beredskapsarbete till de personer som riskerar utförsäkring från arbetslöshetsförsäkringen.

Eva Zetterberg frågar också om kommunernas beredskap vad gäller ökade bostadsbidragskostnader och effekterna av de ändrade bostadssubventionerna.

Jag anser att det kan vara motiverat att förbättra bostadsbidragen mot bakgrund av höjda boendekostnader på liknande sätt som skedde i samband med genomförandet av skattereformen. I kompletteringspropositionen föreslår regeringen en justering av kostnadsgränserna för bostadsbidrag första halvåret 1993.

Inom socialdepartementet pågår en översyn av regelverket för bostadsbidragen med utgångspunkt i ett statligt övertagande fr.o.m. den 1 juli 1993. Jag har i kompletteringspropositionen aviserat ett förslag i frågan hösten 1992. Vidare har en särskild utredare fått i uppdrag att förbereda en överföring av bostadsbidragens administration från kommunerna till försäkringskassorna.

Inom förutvarande bostadsdepartementet har utarbetats ett delbetänkande om ny hyreslag som för närvarande remissbehandlas. I betänkandet föreslås omfattande ändringar i de nuvarande bestämmelserna om förverkande av hyresrätten till en bostadslägenhet på grund av bristande hyresbetalning. Bl.a. föreslås att en avhysning skall kunna stoppas redan genom att en socialnämnd åtar sig betalningsskyldighet för hyran. I dag krävs att socialnämnden har betalat hyresskulden för att en avhysning skall kunna stoppas.

Konsumentverket har tagit initiativ till centrala överläggningar med bl.a. Hyresgästernas riksförbund, olika fastighetsägare och Kommunförbundet för att diskutera lämpliga rutiner för att förebygga hyreseftersläpning.

En aktiv insats för att hjälpa de skuldyngda hushållen att reda ut sin ekonomi och undvika vräkningar görs i många kommuner i form av hushållsekonomisk rådgivning. Jag avser att föreslå regeringen att uppdra till socialstyrelsen att i samarbete med konsumentverket göra en uppföljning av en tidigare undersökning av socialbidragshushållens skuldsituation och effekter av hushållsekonomisk rådgivning.

Enligt vad jag inhämtat avser konsumentverket vidare att göra en uppföljning av vad som händer med de hushåll som blivit vräkta.

Inom regeringskansliet pågår ett beredningsarbete med anledning av insolvensutredningens förslag om en skuldsaneringslag.

Jag kan även nämna att jag nyligen kallade till en hearing i socialdepartementet om socialbidragsutvecklingen i landet där representanter från kommuner, länsstyrelser och socialstyrelsen deltog. Jag planerar ytterligare en sådan hearing efter sommaren.

Sammanfattningsvis genomförs alltså en rad åtgärder för att möta eller motverka de problem som Eva Zetterberg berör i sin interpellation. Jag ser med oro på uppgifterna om ett ökat socialbidragsberoende och om ett ökat antal vräkningar, och jag kan försäkra Eva Zetterberg att regeringen även i fortsättningen kommer att följa utvecklingen inom dessa områden med stor uppmärksamhet.

Anf. 39 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Jag vill först tacka Bengt Westerberg för ursäkten, men jag vill påpeka att det känns ytterst förödmjukande för en ledamot när ett statsråd sätter sig över de bestämmelser om att infinna sig i tid som gäller för oss andra. Man kan faktiskt ha annat planerat. Ett statsråds tid är inte alltid mer dyrbar än ledamöternas. Jag blir alltså väldigt upprörd över att det går till på det här viset.

Sedan över till svaret, som jag vill tacka för. Det var ett innehållsrikt svar. Det finns en hel del i svaret som vi är överens om. Jag kan med tillfredsställelse notera att Bengt Westerberg ser med oro på t.ex. det ökade socialbidragsberoendet och det ökade antalet vräkningar samt på att regeringen i fortsättningen ämnar följa utvecklingen. Jag är glad att Bengt Westerberg betonar detta i svaret, eftersom jag tycker att det är oerhört viktigt att vara överens i de grundläggande frågorna.

Eftersom jag vet att Bengt Westerberg besökte socialtjänststämman skulle jag vilja fråga i vilken mån de här i mitt tycke viktiga frågorna kom fram. Såvitt jag har förstått av programmet tog man inte upp särskilt mycket om just det ökade antalet vräkningar och ökat socialbidragsbehov. Jag tycker att dessa frågor, som i mitt tycke är så oerhört oroande, inte kommer fram särskilt mycket i den allmänna debatten. Det förefaller som att vi som oroar oss för detta inte tycks vara så många i det här landet.

I svaret omnämndes den hearing som socialdepartementet har haft om socialbidragsfrågorna. Jag försökte ställa frågor under den korta tid som stod till buds, nämligen en förmiddag. Men man tycks inte ha någon dokumentation, vare sig på socialdepartementet eller på socialstyrelsen, så att vi andra som också är intresserade kan få ta del av den. Det är väl åtminstone det minsta som man kan begära.

Jag är positiv till det som togs upp i svaret om allmän arbetslöshetsförsäkring. Det är ett krav som Vänsterpartiet under många år har drivit. Jag tycker alltså att det är bra att regeringen äntligen kommer fram till ett beslut på den punkten. En viktig fråga i det sammanhanget är att det finns kvar en facklig anknytning, så att inte de fackligt anslutna hamnar ute i tomma intet och inte får ha kvar det kamratstöd som finns på arbetsplatser. Dessutom är

det viktigt att man kan använda sig av de fackliga organisationerna för personer som inte är fackligt anslutna, så att de inte totalt tappar kontakten med arbetsplatsen. I det sammanhanget undrar jag hur det går med pengar, eftersom arbetsmarknadsministern tidigare inte fick de pengar han ville ha för att satsa på ungdomsarbetsplatser och praktikplatser. Kommer det att finnas några pengar som regeringen kan anslå till detta ändamål?

Förslaget om att avhysning kan stoppas tidigare, som hyreslagskommittén har lagt fram, är också bra. Jag hoppas att socialministern kommer att se till att förslaget blir genomfört.

Herr talman! I svaret nämner Bengt Westerberg en överläggning mellan konsumentverket, Hyresgästföreningen, Kommunförbundet m.fl. om att förebygga vräkningar. Jag tycker att det är oerhört positivt. Jag hoppas att denna överläggning kommer att leda till mer konkreta resultat på detta område.

I svaret omnämns vidare den hushållsekonomiska rådgivningen. Vi är nog överens om att det är ett bra medel just för att förebygga vräkningar, att se till att människor kan få rätsida på sin ekonomi. Men det är litet oroande hur det går till i praktiken, när man måste skära ner på resurserna i kommunerna. I ett nyligen inträffat exempel i Eskilstuna har vägledningen överförs till socialtjänsten. Därmed försvinner kraven på att det skall finnas konsumentvägledning bland en rad andra krav. I Karlstad har man tydligen vidtagit en sådan förändring, men nu är man på väg att föra tillbaka vägledningen till särskilda konsumentvägledare för att den vägen se till att bredare grupper av människor söker sig dit och inte bara de som står inför akuta ekonomiska problem.

Jag skall inte ta upp några fler konkreta exempel, men jag undrar hur regeringen uppmuntrar och skall se till att framför allt borgerligt styrda kommuner, där man har möjlighet till stort inflytande, skall kunna behålla konsumentvägledarfunktionen. Det finns tecken på att den inte kommer att finnas kvar överallt.

Den huvudfråga som jag egentligen vill ta upp gäller det förslag till nytt bostadsfinansieringssystem som lades fram i Danells utredning och som fullföljs i kompletteringspropositionen. När jag framställde interpellationen var det ju inte känt hur man skulle hantera bostadsbidragen. Jag tycker att det är alldeles utmärkt att de skall föras över till försäkringskassorna, eftersom det ger möjlighet till en mer rättvis bedömning över hela landet.

Av kompletteringspropositionen framgår det dock att alla grupper inte får höjda bostadsbidrag, t.ex. inte de ensamstående, som säkert kommer att få höjda hyror, även om man höjer bostadsbidragen under första halvåret 1993. Om man drastiskt minskar bostadssubventionerna, måste man ju på något annat sätt tackla problemet hur hushåll med låga inkomster skall klara att bo kvar i sina lägenheter. Det finns all anledning till oro på det här området. Från Stockholms socialförvaltning och Stockholms socialnämnd har man gått ut med sådana riktlinjer där man kräver att människor byter ner sig, eftersom man inte anser sig ha råd att bistå med hyran, trots att en familj kan behöva den bostad som familjen har. Jag vill att socialministern återkommer på den punkten och förtydligar vad han anser om just kopplingen mellan

ett nytt bostadsfinansieringssystem och bostadsbidrag. Någon sådan analys finns inte i kompletteringspropositionen.

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

Anf. 40 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag får väl upprepa min ursäkt en gång till för att jag kom sent. Jag hade avsatt åtskillig tid för att diskutera med Eva Zetterberg, men ingen av oss hade väl kunnat förutse att interpellationsdebatten skulle gå så snabbt att kl. 13.30 skulle vara för sent. Jag hoppas att Eva Zetterberg inte har behövt inställa några viktiga engagemang. Jag skall emellertid försöka bättra mig på den punkten.

Eva Zetterberg ställde ett antal frågor till mig. Låt mig försöka svara på dem någorlunda kortfattat.

Den första frågan gällde om det kom fram någonting på socialtjänststämman när det gäller de frågor som vi nu diskuterar. Det kan jag väl inte säga att det gjorde under den korta tid jag deltog. Som vi hörde tidigare var det i huvudsak en dialog mellan Hans Werthén och Karl Henrik Hermansson. I den dialogen kunde man kanske inte vänta sig att det kom fram några uppgifter. Däremot har det i dag redovisats en del uppgifter om utvecklingen av socialbidragen i kommunerna mellan den 1 januari i fjol och den 1 januari i år. Det visar sig att det finns ett antal kommuner – ungefär en fjärdedel – som har sänkt ersättningsnivån, i en del fall till en oroväckande låg nivå. I det mest extrema fallet ligger man nere på 1 400 kr. i månaden, vilket är mindre än hälften av vad socialstyrelsen rekommenderar. Det är alldeles uppenbart att man inte kan klara sig på så låga bidrag.

Erfarenheterna ute i kommunerna av överklaganden av sådana beslut är ganska goda i den meningen att den överklagande i regel får rätt. Jag tycker att de personer som beviljats så låga ersättningar från kommunerna bör utnyttja den besvärsmätt som finns, dvs. använda sig av socialtjänstlagen på det sätt som det är tänkt.

Eva Zetterberg frågade för det andra om det fanns någon dokumentation från den hearing som jag höll. Det var inte någon offentlig hearing, utan jag höll den närmast för att skaffa mig information om hur man på olika håll – bl.a. från socialstyrelsen – såg på utvecklingen. Jag skall gärna överväga om det i samband med den hearing som skall hållas i höst går att få fram några fakta som kan vara av mer allmänt intresse och sprida dem till en vidare krets av personer.

För det tredje frågade Eva Zetterberg om man tänker sig att den nya arbetslöshetsförsäkringen skall ha samma typ av facklig anknytning som den nuvarande försäkringen. Den fackliga anknytningen måste ju i sanningens namn sägas ha tunnats ut åtskilligt och finns knappast kvar i den nuvarande arbetslöshetsförsäkringen. Jag tycker att det i princip är bra om en arbetslöshetsförsäkring har en facklig anknytning. Det ligger i medlemmarnas intresse i deras egenskap av medlemmar att agera så, att arbetslöshetsförsäkringen inte uttöms på sina resurser.

För det fjärde frågade Eva Zetterberg om det finns pengar till arbetslöshetsförsäkringen och till andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Svaret på denna fråga är naturligtvis att det inte finns några pengar i den meningen att pengar ligger och väntar på att bli använda. Regeringen tvingas låna pengar

*Svar på
interpellationer*

för att bedriva arbetsmarknadspolitik. För min egen del tycker jag att det är riktigt att göra detta. Man skall bedriva en aktiv stabiliseringspolitik, dvs. låna upp pengar under dåliga tider för att hålla uppe sysselsättningen och betala igen när tiderna blir bättre. Detta har vi naturligtvis anledning att fortsätta med. En arbetslöshetsförsäkring över en konjunkturcykel måste självfallet vara finansierad, och hur det skall gå till får vi bedöma när utredningen är klar nästa år.

Den femte frågan som Eva Zetterbeg ställde gällde hushållsrådgivningen. Hon undrade vilka planer vi hade på att garantera den i ett antal kommuner där det sviktat. Jag får väl svara uppriktigt och säga att vi inte har fört några sådana diskussioner, utan det här är en prioritering som kommunerna tvingas göra. Men vi värderar ju båda det här högt, för vi vet att det har positiva effekter. Vi hoppas att kommunerna tar hänsyn till detta. Alternativet kan bli att man får andra och större kostnader i andra sammanhang.

Till sist Eva Zetterbergs huvudfråga, nämligen det nya bostadsfinansieringssystemet och vilka effekter det bör få på bostadsbidragen. Jag delar helt uppfattningen, att om man minskar de generella subventionerna, bör detta leda till att man förbättrar bostadsbidragen. Vi har i den föreslagna provisoriska justeringen för första halvåret 1993 tagit hänsyn till effekterna av de nedskärningar i beståndet som ligger i Georg Danells förslag. Självfallet kommer vi framdeles när vi bestämmer bostadsbidragens utformning och nivå att ta hänsyn till den bostadskostnadsökning som blir följden av det nya bostadsfinansieringssystemet.

Anf. 41 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Jag skall börja där Bengt Westerberg slutade, med bostads-subventionerna. Visst finns den begränsade ökningen av bostadsbidragen, men både i kompletteringspropositionen och i Georg Danells utredning saknas totalt ett fördelningsresonemang om hur förslaget slår fördelningsmässigt. Jag har inte kunnat läsa mig till att det finns en klar koppling. Denna måste komma fram mycket tydligare. Därmed är inte sagt att vi har samma åsikt om huruvida det är bra att genomföra det här systemet. Jag menar att om systemet ändå genomförs, och det ser ut som om regeringen tänker göra det, måste man på allvar se hur det slår för grupper som annars inte skulle ha möjlighet att bo kvar eller skaffa sig en lägenhet när det skall bildas ett hushåll.

Vad en aktiv arbetsmarknadspolitik angår tror jag att vi är överens. Det är viktigt att satsa på detta. Det är framför allt viktigt att investera i arbeten, så att människor inte blir arbetslösa.

Jag är också glad över svaret beträffande den fackliga anknytningen, dvs. att det inte skall bli någon förändring.

I vad gäller den utfrågning som Bengt Westerberg talade om utgick jag ifrån att det var en offentlig utfrågning och att det skulle vara möjligt för övriga intressenter att ta del av den. Det tycker jag är självklart, eftersom det inte är enbart en mycket intern sak.

Sedan till besvärsrätten när det gäller socialbidrag. Även jag tycker att det är bra att man kan överklaga och få rätt. Men tycker inte Bengt Westerberg att det är litet fel väg att gå? Är det inte bättre att se till att kommunerna har

socialbidrag som man kan klara sig på än att människor skall behöva överklaga för att få en rätt som vi andra har: rätt till en skälig levnadsnivå, som det står i socialtjänstlagen? Här går man väl fel väg.

Vad angår socialbidragen skulle jag vilja peka på en sak som är mycket oroande. Väntetiderna ute i kommunerna ökar och är nu uppe i 4-5 veckor. Det gäller inte bara storstäder, utan en hel del andra kommuner runt om i Sverige har denna långa väntetid. Det är naturligtvis oroligt för människor som väntar och som kanske har dåligt med pengar t.o.m. för dagsbehovet. Med tanke på vräkningsperspektivet blir det ju extra allvarligt, eftersom det kanske är just hyran som man väntar med att betala när det inte finns pengar till mat. Därmed blir man avhyst i stället för att i tid få hjälp med sin ekonomi och kunna bo kvar.

Jag skulle också vilja kommentera konsumentverkets uppföljning av vräkningar, eftersom det inte förhåller sig som Bengt Westerberg skriver i svaret. Jag har talat med konsumentverkets personal och förstått att man kommer att lägga ut arbetet. Förhoppningsvis kommer några studenter vid en universitetsfilial att kunna anlitas. Konsumentverket har helt andra önskemål, att med kraft följa upp vad som händer med dem som vräks. Jag tycker därför att svaret var litet väl "idylliskt": att konsumentverket med krafttag skulle göra en sådan här utredning och se hur människorna har det.

Anf. 42 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag har inte använt orden "med krafttag" utan bara noterat att konsumentverket för oss har uppgivit att verket tänker göra en uppföljning. Hur man gör det och vilka resurser man har vet jag faktiskt ingenting om. Det är möjligt att det förhåller sig som Eva Zetterberg säger.

Vad angår utfrågningar är det klart att jag då och då kallar till mig personer för att försöka få en orientering om hur läget är när det gäller missbruk, socialbidrag och annat. Jag vill nog förbehålla mig rätten att ordna den typen av utfrågningar inom departementet utan att offentliggöra dokumentation eller bjuda in publik för att lyssna. Samtidigt ligger det naturligtvis i allas vårt intresse att vi får ökade kunskaper om hur det förhåller sig. Därför säger jag, att om det kommer fram intressant information vid höstens utfrågning, skall jag gärna medverka till att informationen sprids till en vidare krets.

Till sist vill jag bara kommentera socialtjänstlagens utformning. Det pågår, som Eva Zetterberg vet, en översyn av socialtjänstlagen. Kommittén arbetar med förtur med just socialbidragsfrågorna. Det är socialtjänstkommittén som har gjort den kartläggning som jag talade om i min förra replik. I början av nästa år kommer det ett betänkande. Man arbetar då naturligtvis med olika modeller för hur rättigheten skall utformas. Dagens utformning är en möjlighet. Där garanterar man alltså att det lämnas bidrag för skälig levnadsstandard, och det finns möjlighet att besvära sig, om man anser att man inte får ett sådant bidrag av kommunen. Men det är naturligtvis ett alternativ att i lagen skriva in precis hur stor andel av basbeloppet som man skall ha. De här båda alternativen, och möjligen andra, kommer att prövas av socialtjänstkommittén. Jag är för min egen del inte beredd att i dag ta ställning till vilken utformning som är den lämpligaste.

Allmänt sett finns det alltid en spänning mellan två starka önskemål, näm-

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

*Svar på
interpellationer*

ligen å ena sidan att standardisera över hela landet och därmed erbjuda samma standard överallt, å andra sidan att decentralisera och säga att besluten skall fattas där man känner till vilka problemen är. Mellan de två önskemålen finns det alltid en motsättning. Kommunerna säger gärna att de vill ha ansvaret själva. De vill själva kunna bestämma utformningen av stödet och hjälpen. Men från både klientgruppers och politikers sida kan man ibland framhålla att man vill garantera en jämn standard i riket, varför man centralt vill gå in med ganska tydliga nationella mål och regler. När det gäller de här två målen tvingas vi till en avvägning på olika områden. Jag tycker att det finns starka skäl som talar för att man bör eftersträva en så effektiv lagstiftning att människor slipper gå vägen via besvär. Samtidigt tycker jag att det är bra att möjligheten finns, om kommunerna fattar beslut som de berörda bedömer som oskäligen. Vi får väl se vad socialtjänstkommittén kommer fram till. Jag är som sagt för dagen inte beredd att ta ställning till alternativen, utan jag avvaktar slutsatserna.

Anf. 43 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Självfallet skall vi vara glada över att vi har en besvärsrätt och självfallet skall vi ha kvar denna. Även jag ser fram emot socialtjänstkommitténs förslag med tanke på hur det blir beträffande just de här frågorna. Även om det enligt min mening är mycket angeläget att stärka den enskildes rätt ute i kommunerna, så att det blir ett bättre grundskydd och onödigt att överklaga, tror jag att det vore livsfarligt att gå den andra vägen och ta bort möjligheten att överklaga. Denna möjlighet måste finnas kvar och stärkas.

Tiden tillåter mig inte att kommentera så mycket mer. Jag hoppas att socialministern går vidare i arbetet med frågorna om hur man skall kompensera människorna för de mycket stora höjningarna av bostadskostnaderna, eftersom det nog är där skon kommer att klämma. Jag tror också att det är mycket viktigt att man från socialdepartementets sida noggrannare kontrollerar vilken studie konsumentverket har möjlighet att göra eller bidra till att göra när det gäller att se vad som händer när människor blir vräkta.

Jag tror alltså att det är en fruktansvärd rundgång med pengar, eftersom man inte kastar ut människor till ingenting, utan andra kostnader uppstår på grund av en vräkning, t.ex. hotellkostnader, inackordering, osv.

Vi hinner inte diskutera dessa detaljer ytterligare. Men min förhoppning när jag ställde denna interpellation var att föra vidare en del av de frågor som jag anser att det finns anledning att bekymra sig om.

Jag vill sluta med att citera ur Sven Lindqvists bok *Utrota varenda jävel*. Jag hoppas att man får säga det, men det är ju ett citat.

”Du vet redan tillräckligt. Det gör jag också. Det är inte kunskap vi saknar. Vad som fattas oss är modet att inse vad vi vet och dra slutsatserna.”

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 44 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Marianne Jönsson har frågat mig om jag avser att ge direktiv till riksförsäkringsverket att upphöra med FAS 90-utredningen.

Sedan interpellationen ställdes har årets kompletteringsproposition (prop. 1991/92:150) lagts fram. I propositionen tar jag upp frågan om det framtida ADB-stödet inom socialförsäkringen. Jag framhåller att det är av yttersta vikt att den enskildes integritet skyddas samtidigt som en förbättring och modernisering av socialförsäkringens ADB-system kommer till stånd. Med hänsyn till integritetsaspekterna anser jag att ytterligare överväganden behöver göras innan ställning kan tas till den närmare utformningen av ett framtida datorstöd. En viktig förändring i förhållande till utredningsarbetet inom det s.k. FAS 90-projektet skall enligt min mening vara att diagnosregistrering på ADB-medium när det gäller enskilda personer inte skall få förekomma. De fördelar ur effektiviseringssynpunkt som en sådan registrering skulle ge får stå tillbaka för de olägenheter för den personliga integriteten som en registrering på ADB-medium av så känsliga uppgifter skulle medföra. Detta bör enligt min mening beaktas inom det fortsatta utredningsarbetet.

Regeringen har numera gett riksförsäkringsverket i uppdrag att mot denna bakgrund närmare utreda moderniseringen av det lokala ADB-stödet. Härvid skall teknikstrukturen ta till vara fördelar med en decentralisering samtidigt som högt ställda krav på integritetsskydd skall tillgodoses. Riksförsäkringsverket har således fått förändrade direktiv såvitt avser användningen av ADB.

Det är min avsikt att, sedan en redovisning av utredningsresultatet skett, senare under året föreslå regeringen att förelägga riksdagen en proposition i fråga om socialförsäkringens ADB-stöd.

Anf. 45 MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! Tack för svaret, statsrådet. Jag är lika glad i dag som jag var den dagen då kompletteringspropositionen lades fram och jag såg statsrådet i rutan. Jag tycker att detta är ett mycket viktigt steg, och vi har väntat länge på det. Vi har haft våra förhoppningar, men nu är regeringens inställning klarlagd. Jag tycker att det är viktigt att än en gång få höra att diagnosregistrering på ADB-medium inte skall få förekomma och att statsrådet slår fast att integritetsfrågor måste gå före krav på effektivitet.

Jag vill ställa ytterligare en fråga till statsrådet. Kan man nu säga att FAS 90-utredningen är avslutad, så att detta inte fortsätter i samma gamla hjulspår och att det blir något lill-FAS, något FAS 92, eller något liknande?

Jag vet exakt när man på riksförsäkringsverket började utreda teknikstödet. Det var den 27 april 1967. Det var först RAFA, sedan ALLFA och 1983 blev det FAS 90. Jag sitter själv i en försäkringskassa, och jag brukar ofta säga att jag har sett FAS 90 födas. Men jag har hela tiden bävat inför vad det skulle innebära för medborgarna när det gäller förlorat integritetsskydd. Det är ju och var – jag hoppas att jag får använda imperfektformen – den största datasatsningen i Sverige. Alla boende i Sverige skulle finnas registrerade.

*Svar på
interpellationer*

Detta har också kostat mycket under dessa år och fram till att statsrådet gör detta uttalande. Riksrevisionsverket säger att det har kostat över 1 miljard kronor.

Syftet med detta var naturligtvis gott – att förebygga ohälsa, att rehabilitera sjuka och att ägna sig åt traditionella sjukförsäkringsärenden. Det var de tre delarna som ingick i uppdraget. Det är utomordentligt viktiga frågor, och personalen som skall handha dem har ett ansvarsfullt arbete.

De personer på försäkringskassorna som sysslar med detta har ju sett FAS 90 som något "Sesam öppna dig", ett arbetsredskap som skulle lösa deras ofta mycket svåracklade arbetsuppgifter. De har väntat otåligt på att FAS 90 skulle bli klart.

Jag har en tidning här som heter FAS 90-bilagan. Den fanns med i Socialförsäkringstidningen nr 8 1990. I denna bilaga står det om försäkringskassornas nya ADB-system. Det är klart att personalen har sett fram emot detta, och man har t.o.m. kallat tiden mellan utredningen och genomförandet för spången. På många försäkringskassor runt om i landet har man bedrivit ett utvecklingsarbete som säkerligen har varit mycket gott och bra för verksamheten.

Som jag sade tidigare är ändamålet gott, men det får inte helga medlen. Därför skulle jag vilja ställa några frågor till statsrådet. Kan man nu lita på att det är slut med dessa gamla upptrampade fotspår och att man nu går in för helt nya direktiv? Och hur pass preciserade är dessa direktiv? Det sägs i svaret att det skall ställas höga krav när det gäller den personliga integriteten. Detta skall förenas med decentralisering. Kan man räkna med att FAS 90-utredningen har upphört? Hur pass preciserade är direktiven till den fortsatta utredningen? Är det fråga om något helt nytt? Skulle någon utanför försäkringskassavärlden kunna göra denna utredning?

Anf. 46 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Som det har antytts här har debatten om FAS 90 rasat i många år. Många har engagerat sig i debatten därför att riskerna har varit uppenbara för att känsligt material skulle komma i orätta händer.

Syftet från riks-försäkringsverket och Försäkringskassaförbundet har varit att skapa en rationell hantering av alla data om det sjukskrivna Sverige. Att den enskilda lilla människan kan komma i kläm har spelat en mindre roll, eller snarast, som jag bedömer det, ingen roll. Det viktigaste har varit, och är sannolikt fortfarande, att registrera så mycket som möjligt.

Flera partier i Sveriges riksdag har varit emot registreringen av sjukdomsdiagnoser m.m. På senare tid har jag, och många med mig, ifrågasatt om FAS 90 verkligen ligger i tiden.

Sjukförsäkringssystemen ligger i dag i stöpsleven, som statsrådet vet. Mycket stora ändringar är ju på gång. På grund av införandet av sjuklön minskar kassornas antal ärenden från 11 miljoner till 2,5 miljoner. Kvar finns de tunga ärendena och rapporteringen av korttidssjukskrivningen.

Jag har med stor tillfredsställelse noterat att regeringen med stort allvar har tagit till sig kritiken av FAS 90. Det är därför mycket glädjande att regeringen har beslutat att inte införa det planerade sjukförsäkringsregistret.

I år, dvs. 1992, inleds sjuklönehanteringen ute i företagen. Arbetsgivarna

skall också ta ett större ansvar för rehabiliteringen. Därför finns det inga skäl att i dag hävda att försäkringskassorna behöver någon form av FAS 90-system för att klara den stora ärendemängden.

I statsrådets svar anges att regeringen har givit riks-försäkringsverket i uppdrag att ta till vara fördelarna med en decentralisering utan att integritetsskyddet skadas.

Herr talman! Jag ifrågasätter om det i dag är rätt tidpunkt att modernisera kassornas ADB-stöd. Fr.o.m. den 1 januari i år svarar, som jag sade, arbetsgivarna för administrationen av korttidssjukskrivningen. Samtidigt har de också ett mycket större ansvar för rehabiliteringen av sina anställda. Såväl den förra regeringen som den nuvarande förutsätter dessutom en stor insats av företagshälsovården i rehabiliteringsarbetet.

Såvitt jag förstår avser regeringen att i höst föreslå att husläkarsystemet införs. Husläkarmodellen innebär en närmare kontakt mellan patient och läkare. En naturlig utveckling av husläkarmodellen kan innebära att husläkaren tar ett större ansvar även för rehabiliteringen av sina patienter. Därmed avtrappas, enligt mitt sätt att se, försäkringskassans uppgifter och ansvar.

Utifrån det som är på gång vill jag ställa några frågor till statsrådet. Är regeringen beredd att frysa den vidare utredningen av sjukförsäkringshanteringen i avvaktan på att en utvärdering av sjuklönen görs?

Statsrådet sade tidigare i dag i en debatt här att vi är dåliga på utvärderingar. Vi borde således kanske bli bättre i det avseendet.

Vidare behövs det en utvärdering av rehabiliteringsarbetet för att utröna om det går bra eller dåligt. Jag tror att det är högst väsentligt att veta det inför vidare diskussioner om de här systemen.

Nästa fråga är: Är regeringen beredd att avsluta insamlandet av uppgifter om korttidssjukfallen, om det visar sig att kvaliteten på materialet har sådana brister att den statistik som materialet skall ligga till grund för blir missvisande?

Anf. 47 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Först vill jag till Marianne Jönsson säga att mitt svar är mycket klart: Det som vi hittills har kallat FAS 90 – såvitt jag förstår har alla debattörer använt benämningen FAS 90 – är en avslutad verksamhet. Med detta menar jag att den del av översynen av datorstödet ute på försäkringskassorna, som har haft att göra med att på ett ADB-medium registrera diagnoser, nu skall upphöra.

Naturligtvis kan den som så önskar hävda att det kommer att finnas datamaskiner, dvs. persondatorer etc., ute på våra försäkringskassor och att det är ett slags FAS 90. Men då tycker jag att man har kommit bort från ett normalt språkbruk.

Mitt svar är således: I och med det ställningstagande som jag på regeringens vägnar har redovisat i kompletteringspropositionen blir det inget av FAS 90. Däremot kommer det förstås i försäkringsverksamheten på våra offentliga försäkringskassor också att finnas samma typ av hjälpmedel som finns på nästan alla svenska arbetsplatser.

Direktiven är ungefär av den art som jag har angett i interpellationssvaret.

Jag har inte tagit med mig direktiven hit i dag. De handlar i varje fall om att den tydliga och kraftiga begränsningen av det hittillsvarande arbetet – dvs. att man inte får registrera diagnoser – nu skall genomföras. Sedan får vi se hur det arbetet ser ut. Man har fått mycket kort tid på sig. Jag har nämligen bett att få in synpunkter redan till den 1 september. Det gör att vi nog inte under sommaren skall komma med nya direktiv om att andra skall kopplas in för att göra utredningen. Vi får, som sagt, först se vad det blir för kvalitet på det material som kommer in.

Marianne Jönsson och Sigge Godin vet att såväl personalen på många av våra försäkringskassor som förtroendevalda är intresserade av att få en lösning på frågan om hur man rent praktiskt skall arbeta i framtiden.

Detta föranleder mig att ge svar på några av de frågor som Sigge Godin ställer. Det är förvisso sant att stora förändringar nu äger rum. Inte minst handlar det om den förändring som gäller fr.o.m. den 1 januari i år, något som Sigge Godin också pekar på. Då fördes ju administrationen beträffande ersättningen för de två första veckorna över på arbetsgivarna. Rimligen handlar det – jag tror att Sigge Godin antydde det – om de allra enklaste fallen, nämligen fall som gäller korttidssjuka. Vad som kommer att kräva engagemang och arbete däremot är i stor utsträckning de som är sjuka under en längre tid. Det är i det sammanhanget som vi skall försöka att med kraft sätta in åtgärder av olika slag.

Sigge Godin tog också upp frågan om husläkarna. I den frågan avser regeringen att i höst återkomma till riksdagen. Det är min bestämda ambition att vi i regeringen skall försöka bidra till ett fullt utbyggt husläkarsystem i vårt land före slutet av 1995. Det är klart att husläkaren kommer att spela en stor roll i många sammanhang. Det är både Sigge Godins och min uppfattning. Däremot kvarstår under alla förhållanden tills vidare riksdagens ställningstagande, dvs. önskan att försäkringskassorna, som ju svarar för kostnaderna för sjukskrivningarna, i framtiden skall ha en betydelsefull roll när det gäller rehabiliteringen.

Det har lett mig, vilket framgår av mitt svar till Marianne Jönsson, fram till uppfattningen att inte gå in på en frysning i fråga om ADB-användningen på obestämd tid. I stället skall vi ta tag i frågan med utgångspunkt i förbudet mot att använda diagnoser. Vi skall försöka göra det så fort som möjligt. I samband med det arbetet får man väl bedöma de frågor som Sigge Godin tar upp, nämligen frågan om sjuklönens utfall och frågan om insamling av uppgifter beträffande korttidssjuka.

Det är förvisso sant att det är min uppfattning att vi är litet dåliga på utvärderingar. Jag har ofta gjort samma påpekande som det jag gjorde tidigare i dag för riksdagen, nämligen att jag tycker att vi ibland utvärderar för länge och för mycket. I det här fallet skulle det väl närmast vara fråga om att försöka utvärdera väldigt tidigt. Möjligen skulle man kunna klara det under sommaren.

Jag tror att det behövs en förbättring av ADB-stödet ute på kassorna. Dessutom tror jag att riksförsäkringsverket kommer att ge oss underlag för ett sådant ställningstagande.

Det är dock viktigt att vi i regeringen uppfyller det krav som riksdagen flera gånger har ställt. Riksdagen har nämligen flera gånger begärt att få or-

dentliga registerlagar avseende ändamålet för alla möjliga register. Detta gäller förstås även om registren innehåller mindre integritetskänsliga uppgifter än de som vi nu har tagit bort.

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

*Svar på
interpellationer*

Anf. 48 MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! Självklart har vi i Centern aldrig motsatt oss moderna datahjälpmedel på försäkringskassorna. När man ser lådsystemen på försäkringskassorna grips man ju av viss fasa. De systemen är att jämföra med efterkrigstidens. Utredaren av registerlagen har kommenterat detta. Det är rena kristidshanteringen. Vi har alltså inte motsatt oss en modernisering. Naturligtvis behövs det en rationell ärendehantering.

Vidare behövs det arbetsstationer på kassorna som kan användas utan att centraldatorn i Sundsvall är inkopplad. Dessa arbetsstationer kan användas som ett redskap vid mötet med kunderna, försäkringstagarna. Men gränsen går vid detta med registrering av diagnoser. På den punkten har vi nu fått besked som känns lugnande.

Sedan något om direktiven. Allt det här kom väldigt snabbt. Man har ju på försäkringskassorna och på de lokalkontor som utsetts till projekt- och pilotkontor hållit på i samma takt. Nu gäller det att signalerna blir tydliga, så att man vet att diagnosdelen är borttagen och att den inte kommer tillbaka.

När det gäller de högt ställda kraven på integritet är det inte möjligt, såvitt jag kan tolka statsrådet, att få en utomstående att arbeta med dessa saker. Det blir riks-försäkringsverket som får fortsätta att arbeta med dem. Men det är en helt ny kultur som man måste ställa om sig till. Därför tog jag fasta på det som statsrådet sade, nämligen att vi får se sedan när synpunkterna kommer vad det är för kvalitet på utredningsförslaget. Det är viktigt att regeringen gör en granskning inför den proposition som skall läggas fram för riksdagen. Det är väldigt värdefullt. Jag misstror inte regeringen och det är heller inte så, att jag tror att regeringen saknar nödvändiga kunskaper. Men det kan vara bra att någon utomstående får titta på det här materialet med friska ögon.

Anf. 49 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Som kammaren nog upplever är både Marianne Jönsson och jag väldigt tveksamma till stora register där alltför mycket registreras. Självklart är jag mycket glad över att det inte blir något av FAS 90. Det har varit min förhoppning under alla mina år i riksdagen att det inte skulle bli något av den utredningen.

Statsrådet talar om att personalen på försäkringskassorna är intresserad av en lösning. Självfallet är man det. Men för den skull skall vi inte göra tolkningen att all personal på försäkringskassorna vill ha sådana här system. Naturligtvis vill man veta vad som skall göras, om det kommer några pengar till utrustning osv. Men det här är nu effektuerat, så nu kan man jobba rationellt och bra med de nya maskiner som man nu får tillgång till.

Vidare delar jag statsrådets uppfattning att det är fallen med de långtids-sjuka som det är viktigt att ta itu med. Men det behövs då en samverkan många parter emellan. Möjligen är försäkringskassan spindeln i nätet. Dessutom är arbetsgivarna och företagshälsovården och – när det systemet blir

aktuellt – sannolikt också husläkarna liksom socialvården, arbetsförmedlingarna osv. inkopplade. Det är ju det som blir avgörande för resultatet. Avgörande är inte hur mycket som registrerats om en eller flera människor. Det senare spelar faktiskt mindre roll. Man får ändå inte samköra uppgifter.

Självklart måste försäkringskassan, som har att svara för kostnaderna, ha kontroll över pengarna, så att dessa används på rätt sätt. Jag tror inte att det råder delade meningar därom.

Oavsett vad vi politiker gör tror jag att det, när husläkarsystemet genomförs, kommer att ställas krav från både läkare och patienter på att de skall få jobba tillsammans så rationellt som möjligt för att få in människor i arbetslivet igen. Då ställs kravet att läkare och patienter tillsammans kan komma fram till den rätta rehabiliteringsformen. Om det skall vara offentligt eller privat tror jag inte att vi kommer att ha någon åsikt om, utan det är läkarna och patienterna som ställer krav i det avseendet. Sedan får väl någon bedöma om kraven är rättmätiga och om betalning skall utgå. Jag tror att den utvecklingen kommer att gå vidare.

När det gäller att göra utvärderingar av det system som vi har på gång i år skulle jag gärna vilja att man inte fattar något beslut i frågan förrän efter nyår eller fram på våren. Man behöver faktiskt se vad sjuklönen innebär. Blev det så bra som vi hade tänkt? Hur fungerar rehabiliteringen, och vad har hänt med de kortvariga sjukfallen? Är det inte orimligt att skicka in de här lapparna, när de inte fyller någon uppgift? Detta borde vi veta innan vi ger oss på ett nytt system.

Anf. 50 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Jag vill göra ett par kommentarer med anledning av ytterligare frågor från Marianne Jönsson och Sigge Godin.

Jag skall, Marianne Jönsson, deklarera en öppenhet för att vi, när vi till hösten får in materialet från riksförsäkringsverket, prövar om vi skall ta in utomstående för att bedöma just de frågor som har engagerat Marianne Jönsson och flera andra från olika partier i denna kammare.

Till Sigge Godin vill jag bara med anledning av den fråga som han tog upp i sina bägge inlägg, om de kortvariga sjukfallen, säga att min uppfattning är att vi efter en tid bör bedöma om vi har glädje av de uppgifter som vi får in, men även, som Sigge Godin tog upp, om vi får en tillräcklig kvalitet på uppgifterna. De underhandsuppgifter som jag har inhämtat hittills under vårkanten från riksförsäkringsverket tyder på att man har fått in något fler uppgifter än man hade trott från början. Det har att göra med, gissar jag, att de större arbetsgivarna kan klara av rapporteringen med ganska enkla metoder. Därför får man in rätt stora sjuk den vägen.

Bakgrunden till att den förra riksdagsmajoriteten tog ställning för att man skulle ha med uppgifterna var bedömningen att man skulle kunna få en bättre bild av vad som händer i landet i form av sjuktal. Man tyckte sig ha inhämtat uppgifter från andra håll – däribland Norge, där den här rapporteringen har avskaffats – som tydde på att man skulle kunna ha glädje av rapporteringen. Men detta är inte någonting som den nuvarande regeringen känner sig bunden av på lång sikt. Låt oss titta på vad som händer under

Anf. 51 MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! Jag lugnar mig med detta, herr statsråd. Det är bra att man tar detta med mycket stor omtanke och mycket stor försiktighet. Har vi väntat så väldigt många år, eller, som Sigge Godin säger, har vi väntat sedan 1967 på att försäkringskassan skall få ett fungerande datasystem kan vi vänta även över nyår, bara det blir bra. Det är min alldeles uppriktiga övertygelse.

Med det, herr talman, vill jag tacka statsrådet för svaret. Jag tycker att vi har hunnit långt med den nya regeringen.

Anf. 52 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Statsrådet och vi är överens om tagen, och det är mycket glädjande. Det är det som är det viktiga för framtiden.

Låt mig bara när det gäller de kortvariga sjukfallen säga att experter i det här landet, som kan de här frågorna, är mycket tveksamma till om man får in ett material som håller en sådan kvalitet att vi statistikmässigt har någon glädje av det. Vi skall göra det som är viktigt att göra och som vi har nytta av i utvärderingen av sjukförsäkringssystemen. De är stora, dyra och komplicerade. Det viktiga är faktiskt att man då jobbar med rätt saker. Därför hoppas jag att det finns möjlighet att se över om kraven uppfylls.

Anf. 53 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Vi skall alltså, som jag avslutade mitt förra svar till Sigge Godin, pröva de här frågorna med ett öppet sinne. Låt mig dock få tillägga, vilket jag kanske skulle ha gjort som avslutning på den diskussionen, att ett intryck jag har fått under den relativt korta tid som jag har haft ansvaret inom regeringen för socialförsäkringsfrågorna är att vi redan i dagsläget befinner oss i en situation där vi ganska sällan vet tillräckligt mycket om vad som händer och sker inom dessa jättesystem, som kostar många miljarder. Det krävs ofta ganska lång tid innan vi kan få ett auktoritativt uttalande om det som skedde för ett år sedan. Det gäller både vad det innehöll och vad det berodde på. Jag har faktiskt några gånger förvånat mig över att vi i de här stora och mycket kostsamma systemen vet relativt litet om orsak och verkan. Detta är klart ett bekymmer när riksdag, regering och andra skall ta ställning till de här frågorna.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellation 1991/92:169 om biblioteksverksamheten

Anf. 54 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Hans Göran Franck har frågat mig om vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att skydda och främja biblioteksverksamheten i Sverige. Hans Göran Franck pekar bl.a. på Sveriges författarförbunds krav

på införande av en bibliotekslag, vilken skulle garantera avgiftsfria lån och en viss minimistandard på folkbiblioteken.

Folkbiblioteksväsendet utgör en väsentlig kulturpolitisk faktor, och det är angeläget att de lokala bibliotekens verksamhet och roll som lokala kulturcentra bibehålls.

Kommunerna bär ansvaret för folkbiblioteken. När kommunerna nu genomför nödvändiga strukturella förändringar och besparingar anser jag för min del att det är en självklarhet att man måste vara återhållsam med besparingar på kulturområdet. Besparingar på biblioteksområdet eller på andra kulturområden leder endast till högst marginella spareffekter för kommunerna, medan även små nedskärningar drabbar en liten institution mycket hårt.

Regeringen har på detta område givit entydiga signaler. När regeringen av omsorg om landets ekonomi genomför åtstramningar av statsbudgeten får kulturanslagen trots detta reella uppräknings. Vid behandlingen av det kommunalekonomiska betänkandet väljer regeringen att bibehålla de riktade anslagen till stöd för lokal och regional kulturverksamhet, inkl. bibliotek, i sin hittillsvarande utformning.

Kulturdepartementet och statens kulturråd följer givetvis så noga som möjligt vad som händer på folkbiblioteksområdet. Den information som hittills har kunnat erhållas om denna sektor tyder på att det ännu är för tidigt att dra säkra slutsatser om den faktiska utvecklingen. De förslag till åtgärder som diskuteras inom många kommuner är således till stor del ett led i budgetarbetet inför kommande år.

Utfallet av denna process går inte att precisera förrän senare i höst. Det kan då finnas anledning att närmare studera i vilken riktning utvecklingen faktiskt går.

För egen del vill jag givetvis uttrycka förhoppningen att kommunerna kommer att väga in de kulturpolitiska konsekvenserna av sina ställningstaganden samtidigt som jag noterar att kommunerna de facto beslutar självständigt i denna fråga.

Frågor om bibliotekslag och avgifter för boklån har varit föremål för diskussion vid flera tillfällen. Vid riksdagsbehandlingen av propositionen om litteratur och folkbibliotek (1984/85:141) beslöts i stor enighet att någon bibliotekslag inte skulle införas. Riskerna att en miniminorm skulle kunna utvecklas till maximistandard bedömdes som uppenbara. Samtidigt betonades att folkbibliotekens centrala roll i informationsförsörjningen, och därmed i den demokratiska processen, talade mot införande av avgifter.

Jag anser att riksdagens bedömningar fortfarande äger giltighet.

Anf. 55 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Friggebo för svaret. Det är försiktigt. Det kan knappast tillfredsställa den mycket starka opinion som vuxit fram för att skydda och främja biblioteksverksamheten. Jag menar också att i svaret framskyntar en viss underskattning av vad som redan inträffat och av de allvarliga tendenser som finns för att skära ned biblioteksverksamheten.

Dessa tendenser pågår i praktiskt taget hela landet. Låt mig ta några exempel från mitt eget län. I 18 av totalt 25 kommuner i Stockholms län väntar

inskränkningar av betydande mått. Huddinge är en av de hårdast drabbade kommunerna. Alla fem biblioteksfilialerna hotas av nedläggning liksom bokbussen, och huvudbiblioteket hotas av nedskärningar. I Järfälla hotas filialerna i Kallhäll och Barkarby av nedläggning. I Vallentuna är två filialer nedläggningshotade. I Sollentuna läggs biblioteket i Helenelund ned i vår. I Solna är filialen i Västra Skogen nedlagd. I Salem är biblioteket i Rönninge nedlagt. Upplands Bro lägger ned en filial, och i Sigtuna är ett bibliotek nedlagt och ytterligare en filial hotas. Biblioteken i Österåker skall spara 40 % av sin budget och i Södertälje 1 milj.kr.

I Botkyrka skall kultur och fritid spara 20 %, och i Stockholms stad är sparbetinget 13 % för 1993. I länet har moderater, folkpartister och kds:are sagt att de kan tänka sig att avgiftsbelägga boklån.

Då det rör sig om inköp av böcker har det varit drastiska inskränkningar i hela landet sedan 1986/87. Man säljer dessutom ut mängder av böcker "med låg omsättning". Privatiseringens avigsidor har man fått känna av i Åre, där verksamheten en tid har drivits privat och nu gått i konkurs. Biblioteket sköts nu av en konkursförvaltare. Det är en varningssignal för alla privatiseringsivrare.

Vad är det då som behövs för att motverka allt detta? Jag vill i fem punkter ge min åsikt.

1. Det behövs en fortsatt stark opinionsbildning för att snabbt förmå kommuner som aviserat nedskärningar att ändra sina intentioner.

2. Det gäller inte bara att bibehålla de riktade anslagen till lokal och regional kulturverksamhet inkl. bibliotek. Det behövs betydligt större uppräkningsnivån på kulturanslagen från staten. De 35 miljoner som riksdagen nyligen beslutade om, efter förslag av regeringen, är klart otillräckliga.

3. Det är viktigt att kulturrådet noga följer verksamheten, som Birgit Friggebo sade i sin första version av interpellationssvaret. Men det gäller också att beakta de förslag som kulturrådet ger. För kulturrådet skall väl vara kvar trots moderata propåer om nedläggning, eller är det förändrade svaret ett uttryck för att en nedläggning är på gång?

4. Detta räcker dock inte. Det går inte längre att lita till att alla kommuner tar sitt ansvar. De konservativa är på många håll alltför starka, och neddragningarna blir av allt att döma stora.

5. Det behövs en klar signal att avgiftsbeläggning av boklån inte är förenligt med folkbibliotekens mål och uppgifter. Det bör inte medges att kommunerna får göra avsteg från den hävdvunna gratisprincipen. Jag anser att någon avgiftsbeläggning inte får komma i fråga. Avgifter på boklån kränker informationsrätten, som skall vara lika för alla.

På vilket sätt avser regeringen att se till att ställningstagandena och föreskrifterna på området, som gäller lika för stat och kommun, uppfylls?

Det bästa sättet enligt min mening att skapa garantier för att ingen aviftsbeläggning sker är att vi får en särskild bibliotekslag. I mitten av 1980-talet uttalade kulturrådet att möjligheten att uppnå gemensamma mål och riktlinjer för biblioteksverksamheten ökar om en lag införs, som fastställer att biblioteksförmedling av böcker är avgiftsfri för låntagarna. Kraven på bibliotekslag är nu starka, inte bara från Författarförbundet utan även från många

andra. Det rör sig om att införa en skyddslag, som kanske tidigare inte behövdes men som det nu finns ett starkt behov av. En sådan lagstiftning finns i många andra länder, däribland de nordiska. Några negativa effekter har jag inte hört redovisas.

Den omständigheten att förslag om lagstiftning tidigare avvisats är inget giltigt och bra skäl för att nu säga nej till en bibliotekslag, då förhållandena är helt annorlunda och behovet ökat. Är inte kulturministern, trots ytterligare en korrigering av det ursprungliga svaret, beredd att ompröva sin inställning?

Anf. 56 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Vi har fått en ny biblioteksdebatt på sistone. Orsaken är mycket enkel. I många kommuner har man budgetproblem. Då börjar man titta på olika sektorer, även på kulturens område. Men såvitt jag vet har ännu inte någon kommun fattat beslut om låneavgifter. Ett antal kommuner, där man prövat detta, har tvärtom avvisat detta under en senare behandling. Vad som däremot har skett är att man på många håll har minskat öppethållandet och indragit filialer. Det kan vara allvarligt nog.

Den här frågan, som vi har diskuterat många gånger förr i riksdagen, gäller på vilket sätt man från riksdagens sida skall kunna stimulera kommunerna att föra en progressiv bibliotekspolitik. Det finns två huvudvägar. Den ena är opinionsbildning, den andra lagstiftning. Väljer man lagstiftningsvägen – det har vi inte gjort på kulturområdet – blir det lätt en minimilag. I de länder där man har en sådan omfattar den i stort sett bara tre saker: att kommunerna skall ha bibliotek, att bibliotekarierna skall vara yrkesutbildade och att boklånen skall vara avgiftsfria. Mot dessa principer har jag ingenting att invända. Jag tycker att det är naturligt att man arbetar för det, men frågan är om det skall behövas en lagstiftning för detta.

Vi skall också komma ihåg att biblioteken traditionellt är det område där kommunerna har satsat mest. Jag deltog i en debatt härförleden där någon uppgiven teaterman sade att det egentligen vore mera aktuellt med en teaterlag eller en musiklag, för på dessa områden har kommunerna gjort mycket mindre. Men man är i varje fall inte verbalt lika aktiv från dessa grupper. Även där gäller grundfrågan: Är det genom lagstiftning som riksdagen skall vaka över och värna om dessa områden eller är det genom opinionsbildning?

Jag tror att opinionsbildningen kan gå längre och på sikt också bli effektivare än en lagstiftning. De vägar som vi hittills har gått har varit uttalanden i riksdagen. Jag hoppas att kulturutskottet i morgon vid sitt sammanträde skall kunna samla sig kring ett uttalande just om vikten av avgiftsfrihet vid boklånen. Självfallet kan också ett statsråd, som kulturministern, göra markeringar i uttalanden på olika sätt. Jag tycker att budgetarbetet och behandlingen av den kommunalekonomiska kommitténs förslag visar vilka avsikter regeringen har. Det är också viktigt att de olika politiska partierna tar ställning i denna fråga. Mitt eget parti, Folkpartiet liberalerna, har ju vid landsmöte uttalat sig för att boklånen skall vara avgiftsfria.

Den lokala opinionsbildningen är mycket viktig. Där kan ju författare, bibliotekarier och en kulturintresserad allmänhet medverka till att påpeka

för kommunalpolitiker att det här är ett område som man är angelägen om att värna.

Till sist, herr talman, vill jag påpeka att debatten ju lätt kommer att handla om bara öppethållande, filialer och avgiftsfrihet. En oerhört viktig fråga är faktiskt om bokinköpsanslagen hålls uppe i kommunerna. Jag skulle alltså vilja vädja till dem som arbetar med denna fråga att också inkludera frågan om storleken på bokinköpsanslagen. Annars blir det lätt så att man är väl tillgodosedd när det gäller gångna tiders litteratur, men köper betydligt mindre av den nyutkomna. Jag tycker att en poäng skall vara att man behandlar varje ny generation av författare ungefär lika. De skall ha rimliga och goda möjligheter att bli representerade på alla de folkbibliotek som finns ute i kommunerna.

Biblioteken är det område där kommunerna sedan gammalt har tagit det största ansvaret på kulturområdet. Jag hoppas självfallet att det skall förbli så även i framtiden.

Anf. 57 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Den nedmontering av folkbiblioteken som nu planeras i flera, ofta borgerligt styrda, kommuner måste hejdas. Folkbiblioteken är inte bara den främsta kommunala kulturinstitutionen. Folkbiblioteken är också ett av fundamenten i demokratin. Det tryckta ordets betydelse för människors möjlighet att söka sig kunskaper och upplevelser gör att bibliotekens skötsel inte kan reduceras till enbart en kommunal angelägenhet. Det är ingen tillfällighet att bland de kulturpolitiska mål som riksdagen har ställt sig bakom intar ett mål, yttrandefriheten, en särställning. Den hävdas som bekant i stor utsträckning med hjälp av det tryckta ordet.

Vid den uppvaktning som kulturministern kunde ta emot i förra veckan steg, av pressreferat att döma, framstående författare som Per Anders Fogelström och Lars Gyllensten fram och sade att det faktiskt är viktigt att vi upprätthåller avgiftsfriheten. Sker inte detta, drabbas de svagaste i samhället. Det kan vara invandrare, handikappade, låginkomsttagare, barn och ungdomar. Och hur många av oss har inte fått sina första intensiva upplevelser med böcker genom böcker från folkbiblioteken?

Jag är glad nu att Jan-Erik Wikström i klartext säger att han hoppas i morgon kunna få enighet i utskottet om att uttala sig till regeringen om avgiftsfriheten. Detta är då som ett resultat av det socialdemokratiska kravet på återremiss till kulturutskottet.

När vi behandlade frågan här i kammaren den 9 april, tyckte varken Jan-Erik Wikström eller kulturministern att det fanns någon anledning att göra ett uttalande. Jag skall inte polemisera mer i denna fråga utan nöjer mig med att konstatera som positivt att vi har lyckats att få regeringspartierna, förhoppningsvis alla, att inse att det är viktigt att riksdagen gör ett sådant uttalande.

Kulturministern säger att kommunerna bär ansvaret för folkbiblioteken och att man inte kan dra några säkra slutsatser av utvecklingen. Nej, men vi vet att det finns en klar trend, som Hans Göran Franck har redovisat för Stockholms län och som redovisades i debatten den 9 april från Nyköping, Norrköping, Malmö – med sin gräddfil – och Göteborg. Vi har dessutom

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

*Svar på
interpellationer*

konstaterat att moderata riksdagsledamöter och finansministern tycker att det inte är några problem utan att man visst borde kunna införa en avgift.

Nedskärningarna och avgiftsresonemangen är den allvarliga bakgrunden till att frågan om lagstiftning faktiskt kommer i ett nytt läge. Vi menar från socialdemokratisk sida att det är rimligt att riksdagen fattar beslut om att tillsätta en biblioteksutredning. Dess uppgift skall vara att precisera ett nationellt mål för bibliotekspolitiken, och den skall också pröva möjligheten att införa en bibliotekslag av det slag som finns i övriga nordiska länder.

Det är riktigt att Socialdemokraterna tidigare inte har ansett att det behövs en bibliotekslag. Jag tror faktiskt att den utveckling som nu äger rum i de borgerligt styrda kommunerna visar att det kan vara dags att ifrågasätta om vi inte behöver en sådan lagstiftning, som då möjligen i någon mån får karaktären av en krislag för att rädda folkbiblioteken.

Vidare säger kulturministern att man kommer att noga följa den här frågans utveckling och att det inte går att precisera utfallet av processen förrän senare under hösten. Vi vill från socialdemokratisk sida att kulturrådet skall få ett uttalat uppdrag att följa och rapportera vad som händer. Genom att man på det sättet får fakta fram i dagen skapar man också möjligheter att föra en allmän debatt i de här frågorna.

Rimligen tror vi alla som goda demokrater på den öppna debattens värde, på det fria ordets betydelse, oavsett om det är det talade eller det skrivna ordet. Detta tror jag i sig leder till att man bör påverka utvecklingen i kommunerna i stället för att ligga lågt.

Jag läste en artikel av Bunny Ragnerstam i Expressen där han hänvisade till de historiska traditionerna av samarbete mellan Liberaler och Socialdemokrater när det gäller att slåss för folkbiblioteken. I detta instämde senare också Folkpartiets förre ordförande Per Ahlmark.

Jag tycker att man borde försöka återupprätta den alliansen, stå upp till kamp för folkbiblioteken, se till att de inte hamnar i strykklasse, förhindra att det blir en massa utglesningar och se till att det inte införs några avgifter.

Herr talman! Jag är glad för att regeringen – för jag utgår ifrån att statsrådet i sitt interpellationssvar talar för regeringen – säger ifrån att man inte vill ha några avgifter, och jag är glad för att Jan-Erik Wikström – och jag utgår ifrån att han talar för regeringspartierna i riksdagen – säger att vi nu skall göra ett uttalande till regeringen om att det inte skall vara några avgifter på bibliotekslånen.

Anf. 58 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBÖ (fp):

Herr talman! Jag är också glad över den mycket breda enighet som finns om folkbibliotekens centrala betydelse för kulturen i hela landet och över den uppslutning som finns kring att det skall vara avgiftsfria lån.

Vid den uppvaktning som Författarförbundet gjorde hos mig var vi djupt ense om värdet av folkbiblioteken. Vi var också överens om att det nog vore bra att använda regeringens signaler när det gäller de här frågorna, dels satsandet på kulturen i stort, dels det ställningstagande som gjordes i samband med behandlingen av den kommunalekonomiska utredningen. Jag har också noterat att det bland kulturarbetare och bibliotekarier runt om i landet har uppfattats som ett moraliskt stöd för att värna kulturen.

Jag tycker vidare att det är viktigt att vi för debatten på sådant sätt att vi inte onödigtvis ger argument för dem som vill gå hårt fram och för dem som vill införa avgifter. Om man påstår att det redan har införts avgifter vid något folkbibliotek i Sverige, blir ju det ett skäl för många andra att hänga efter. Därför är det viktigt att betona, tycker jag, att det ännu inte har införts några avgifter.

Det är viktigt att man kan hålla den grinden stängd och att man tar en diskussion för att bilda opinion på alla håll där det kan behövas. Vi har kunnat notera att det har haft effekt. Det finns kommuner som har varit steget ifrån att fatta beslut men som sedan har dragit tillbaka sina förslag. Det visar vilken kraft opinionsbildning har och vilket värde det har för verksamheten med en förankring hos stora grupper, inte minst hos dem som är kunder hos folkbiblioteken. Det är klart att kommunpolitikerna är till för medborgarna och inte tvärtom.

Det finns ju många sakliga skäl som talar mot införande av avgift, både praktiska och ekonomiska. Det är inte säkert att det går att få in särskilt mycket pengar, eftersom man uppenbarligen i varje fall vill skydda barnen och ungdomarna. Då blir det inte så särskilt ekonomiskt intressant att införa avgifter.

Det finns också andra hinder att ensidigt fatta beslut om att införa avgifter. Det handlar om de upphovsrättsliga villkoren och reglerna. Sannolikt krävs det ett avtal med författarna innan man kan disponera deras böcker hur man vill. Intressant att notera är också att det inom EG är på gång bestämmelser som kan innebära att författarna kan spärra möjligheten att ta ut avgifter på biblioteken.

Jag tror alltså i högsta grad på opinionsbildning, och då är det ibland intressant att höra det fria ordets företrädare ropa på lagstiftning. Själva grunden för det fria ordet är ju att vi är av den åsikten att man faktiskt kan påverka en verksamhet.

Jan-Erik Wikström talade också om att det är mera verksamt med opinionsbildning än att styra verksamheten via lagstiftning. I Sverige har vi ju valt att stödja den regionala och lokala kulturverksamheten ekonomiskt, inte att göra det genom lagstiftning. Regeringen har visat att den är beredd att fortsätta den vägen, inte minst vid behandlingen av den kommunalekonomiska utredningen.

Det är i det ljuset man skall se förslaget om en lag på biblioteksområdet. En sådan skulle öppna för nya principer för hur vi skall stimulera det regionala och lokala kulturarbetet. Går vi in för en princip som innebär att vi skall styra via lagstiftning, uppstår naturligtvis frågan på musikens område, på teaterns område och på dansens område om det är via lagstiftning som statsmakterna skall stimulera och upprätthålla aktiviteten i kommuner och län.

Åke Gustavsson gjorde en släng mot Malmö kommun. Han sade att man där har inrättat en gräddfil. Vad man har gjort är att man har bildat en bokklubb, precis som bokhandlarna gör. Det är inte fråga om utlånade böcker, utan efter det att bokcirkeln är avslutad får man, precis som i en bokklubb, behålla en bok. Jag ser det inte som en nackdel att kommunerna och biblioteken prövar olika framkomliga vägar för att öka möjligheten att ta del av god litteratur.

Anf. 59 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Vi är ju rörande överens om betydelsen av fortsatt stark opinionsbildning. Det var också min första punkt här. Men det ena utesluter inte det andra.

Det är också på det sättet som författare, kulturarbetare och väldigt många andra, bildningsorganisationer och folk runt om i landet ser saken, att en lag är den bästa garantin för att vi skall få avgiftsfrihet och att det skall finnas bibliotek fortsättningsvis över hela landet. Jag skulle kunna tillägga att biblioteken skall ha en god och allsidig sammansättning.

Jag är å min sida förvånad över att man inte kan förstå författaraktionen på den här punkten. Det fria ordet blir ju inte sämre av att det har lagens skydd. På många andra områden, Birgit Friggebo, har vi ju ett skydd för det fria ordet, så de argument som anförts mot en lag är inte hållbara.

Den andra punkten som jag tar upp är att det självfallet också är nödvändigt med ytterligare uppräknings av kulturanslagen. Jag tycker att man i kris-tider kan stå för att det är väldigt viktigt, och det är trots allt blygsamma belopp det rör sig om. Jag anser att det är nödvändigt att i fortsättningen verka för en högre nivå. Oavsett vem som har ansvar, oavsett om vi har en lag eller inte, är vi helt beroende av de pengar som finns.

Det är riktigt, som Birgit Friggebo säger, att författarna redan har aviserat att om det blir avgiftsbeläggning, så kommer de att ställa krav ur upphovsrättslig synpunkt. Det borde vara ett varningstecken för en hel del som har motsatt åsikt, och de finns framför allt i det moderata lägret. Nyligen uttalade sig en moderat riksdagsledamot klart till förmån för avgiftsbeläggning.

Också från annat moderat håll kommer det ständiga rop på att man skall privatisera och avgiftsbelägga. Det uttrycks också en viss arrogans och ett förakt för folkbiblioteken på det hållet som Per Ahlmark på ett mycket bra sätt reagerade emot.

Anf. 60 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Hans Göran Franck säger att opinionsbildning inte utesluter lagstiftning. Nej, men vi har ju en ansvarsfördelning här i landet också på kulturens område mellan vad staten svarar för, vad landstingen svarar för och vad kommunerna svarar för.

Det är klart att om någon eller några kommuner helt skulle avskaffa folkbiblioteken eller säga att de inte behöver några yrkesutbildade bibliotekarer eller kanske rent av säga att de inför avgifter på boklån, kan en ny situation uppstå. Men det har ännu inte hänt. Folkbibliotek finns i alla kommuner. De har alla yrkesutbildade bibliotekarer som svarar för biblioteken, och man har visserligen diskuterat avgifter på boklån men ingenstans infört sådana. Då tycker jag att det är för tidigt att säga att vi nu skall ha en bibliotekslag. Den tar man ju till om man tycker att kommunerna på ett avgörande sätt har misskött verksamheten.

Så låt oss än en gång göra precis som i seklets början när Liberaler och Socialdemokrater samverkade! Då ropade man inte på att staten skulle lagstifta, utan man trodde på opinionsbildningens kraft. För min del gör jag det fortfarande.

Herr talman! Jag tycker att man skall undvika att låta det goda bli det bäs-
tas fiende. Jag ser ingen motsättning mellan en aktiv opinionsbildning och
ifrågasättande av en lagstiftning. Jag säger inte att det är självklart att vi skall
ha en sådan, men det är en viktig signal till de marodörer som diskuterar
nedsänkningar för biblioteken och införande av avgifter att riksdagen om
detta blir fallet är beredd att överväga en lagstiftning.

Att det inte föreligger någon motsättning mellan krav på lagstiftning och
opinionsbildning framgår av ordförandens ord i Sveriges författarförbunds
tidskrift *Författaren*. Peter Curman skriver där följande: "Därför kräver vi
nu av kulturministern att hon skyndsamt medverkar till att Sverige i likhet
med de andra nordiska länderna får en bibliotekslag, som garanterar de
kommunala bibliotekens fortbestånd och de fria boklånen. Det duger inte
längre att hänvisa till att kommunerna själva har att bestämma över sin bib-
liotekspolitik. Vi har rätt att kräva att Sveriges kulturminister tar sitt ansvar
för vårt lands viktigaste kulturinstitution."

Ungefär den synen har också jag, nämligen att man utifrån detta skall dis-
kutera om det finns ett behov av en lagstiftning. Det tycker jag här är det
viktigaste budskapet.

Jan-Erik Wikström säger att det kan uppstå en ny situation, och han anty-
der att han då kan vara intresserad av en ny lagstiftning. Jag menar att denna
situation redan håller på att uppstå i de kommuner som Hans Göran Franck
hänvisade till och i de kommuner jag nämnde. Det som Birgit Friggebo kal-
lar "en bokklubb i Malmö" är enligt min mening inte en oskyldig företeelse,
utan här får man faktiskt, om man vill betala 250 kr., rätt att gå före i kön.
Det var därför som Ingegerd Sahlström ansåg att man här hade upprättat en
gräddfil, dvs. för dem som har råd att betala.

Sedan kan detta naturligtvis anses bestickande, och det kan ifrågasättas
varför vi inte behöver en lagstiftning på musikens och teaterns område. Det
ligger självfallet en poäng i den invändningen. Men jag menar att det finns
ett annat argument som får vägas mot detta, nämligen att yttrandefriheten i
så stor utsträckning bygger på just det tryckta ordet. Det kan för övrigt vara
svårt att utveckla ett antal andra konstformer utan hjälp av det tryckta ordet.
Också detta gör det enligt min mening angeläget att pröva frågan om en lag-
stiftning.

Ett sätt att bidra till opinionsbildningen är att riksdagens kulturutskott
äntligen bestämmer sig för att genomföra en hearing i riksdagen. Ju snab-
bare den kan komma till stånd, desto bättre möjligheter har vi att påverka
opinionen. I november i höst låser kommunerna sina budgetar, och man
måste därför kunna påverka dem en bra bit innan detta sker.

Herr talman! Vi är som sagt rörande ense om folkbibliotekens betydelse
och att det är viktigt att försvara deras ställning i svenskt kulturliv. Det är då
fråga om hur detta skall gå till.

Jag kan inte låta bli att kanske dra litet på munnen. Jag har stor respekt
för Författarförbundets aktion och att man måste hitta former för att finna
symboler och tydliggöra sitt försvar för folkbiblioteken. Men när Åke Gus-

tavsson hänvisar till Författarförbundets klara krav på en bibliotekslag för att sedan själv säga att han anser att det leder fram till att det är legitimt att föra en diskussion om behovet av en eventuell bibliotekslag, blir det litet grand som att han försöker att stå på två olika ben samtidigt.

Socialdemokraterna har här i riksdagen alltid varit emot en bibliotekslag. När det nu blir en stor debatt säger man att man möjligen kan diskutera behovet av en sådan, utan att egentligen riktigt ta slutlig ställning.

Jag tycker att det viktigaste just nu vid sidan av opinionsbildningen är att stötta våra kommunalpolitiker. De har en utomordentligt svår uppgift att genomföra sin del av saneringen av svensk ekonomi. Det är i dessa dagar inte lätt att vara kommunalpolitiker. De har krav på sig att göra omstruktureringar och förnya verksamheter. De behöver hjälp i detta arbete med tips, förslag och stöd för att faktiskt genomföra omfattande omstruktureringar, bl.a. för att kunna försvara t.ex. folkbiblioteken.

Jag tror att det är den största praktiska nytta som de som har synpunkter på kommunernas budgetar inför nästa budgetår kan göra. Vi kan inte bara racka ner på kommunpolitikerna, utan vi måste också stötta dem i deras utomordentligt viktiga arbete för en sanering av ekonomin. Vi måste naturligtvis även komma med förslag till förändringar inom folkbibliotekens ram för att stärka folkbiblioteken för framtiden.

Herr talman! Jag vill slutligen säga att det är oerhört viktigt att följa verksamheten. Jag övervägde i ett läge att redan nu ge kulturrådet i uppdrag att följa verksamheten på detta område. Vi har kontaktat olika kommuner och även talat med kulturutskottet, som ju också har gjort en utvärdering, om vad som händer ute i kommunerna. Vi såg då att det framför allt handlar om förändringar i nästa års budget. Det kan därför bli aktuellt att under hösten se över hur man skall utvärdera vad som faktiskt händer. Det händer inte så särskilt mycket just nu.

Anf. 63 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag tycker att man inte skall glömma bort vad som sägs i uttalandet om att rädda biblioteken. Varannan läst bok är en lånad bok. Men trots att det är på det sättet är det också ett faktum att de åsikter som framförts i de uttalanden som gjorts från Moderat håll i stor omfattning finns ute i kommunerna.

Vi skall inte tala generellt om kommunalpolitiker. Det finns mycket olika kommunalpolitiker. Det har i dag skett en stor förstärkning av den konservativa delen av kommunpolitikerna. De kan faktiskt finnas i olika partier, men de finns där. Det är inte bara att ställa sig upp här och säga att jag måste ta kommunerna och kommunpolitikerna i försvar. Det är här verkligen fråga om att ta upp kampen med de konservativa politikerna ute i kommunerna. Det är de som vill föra en progressiv politik på detta område som behöver vårt stöd.

Jag vill gärna också säga i denna debatt att jag är mycket angelägen om att det sker ett samarbete mellan Socialdemokraterna och liberalerna både på riksplplanet och på det kommunala planet. Det finns trots allt en historisk tradition på detta område. Det är från båda dessa håll som det finns möjligheter att kunna vända inriktningen.

Jag såg hos Jan-Erik Wikström till skillnad från hos Birgit Friggebo en öppning, vilket jag tycker är bra, i frågan om att en bibliotekslag blir utredd, men det är möjligt att hon har en något annan position. Det tycker jag att också Birgit Friggebo skall fundera över. Det skulle vara ett bra svar till den stora opinionsrörelse som nu finns att man verkligen vill pröva frågan. Det är också viktigt att det finns en beredskap i den händelse situationen blir ännu värre än vad den är i dag, så att man då kan sätta in en lagstiftning.

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

*Svar på
interpellationer*

Förste vice talmannen anmälde att Åke Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen vad härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1991/92:174 om väntetiderna för asylsökande

Anf. 64 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Georg Andersson har frågat mig vilka omedelbara åtgärder regeringen är beredd att vidta för att komma till rätta med de långa väntetiderna för asylsökande och om regeringen är beredd att lägga större vikt vid lång väntetid som grund för uppehållstillstånd för asylsökande.

Jag ser de långa väntetiderna som ett av de allvarigaste problemen, om inte det allvarigaste, inom hela flyktinghanteringen, varför jag anser att denna fråga bör ges högsta prioritet. Jag anser att tidigareläggningen av utlänningsnämndens start var en viktig åtgärd för att komma till rätta med de långa väntetiderna. Nämnden fick dessutom ca 40 extra tjänster vid inrättandet utöver den befintliga organisationens ca 70 tjänster.

En bedömning av utlänningsnämndens arbete under de första månaderna har visat att en kraftig förstärkning av nämnden är nödvändig för att komma till rätta med de ökande balanserna. Jag har därför sett det som en viktig åtgärd att ge utlänningsnämnden kraftigt ökade resurser. Ytterligare ca 60 tjänster skall tillsättas, tre nya ordförande utses och antalet nämndemän utökas. Tjänsterna kommer att vara tillfälliga, sex månader, och tjänstemännen skall i största möjliga mån rekryteras från invandrarverket, polismyndigheterna och domstolsväsendet för att minimera introduktionstiden. I kompletteringspropositionen har jag redovisat att förstärkningen preliminärt beräknas kräva ett resurstillskott på ca 12,5 milj.kr.

Visar det sig att inte heller denna satsning är tillräcklig, kommer regeringen inte att tveka att tillföra ytterligare resurser.

Som svar på Georg Anderssons andra fråga vill jag poängtera att det avgörande för rätten till asyl måste vara skyddsbehovet. Jag vill här hänvisa till ett av regeringens beslut den 19 december 1991 där det uttalades att vistelse-tiden i fortsättningen visserligen inte bör tillmätas särskild vikt men att den skall beaktas som ett av flera skäl vid bedömningen av en asylansökan. I de fall då skyddsbehov inte föreligger bör emellertid även fortsättningsvis särskild hänsyn tas till familjer med barn. Det tillägg regeringen gjort i utlänningsförordningens bestämmelser har innebörden att det i ärenden om uppe-

hållstillstånd särskilt skall beaktas den anknytning till landet som ett barn kan få genom skolgång eller liknande. Jag är inte beredd att föreslå någon ändrad inriktning i denna fråga.

Anf. 65 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Tack för svaret.

Kulturministerns svar om de långa handläggningstiderna i asylärenden är tyvärr inte lugnande. Mitt intryck är att regeringen inte tar problemet på allvar. Situationen är nu värre än någonsin. Alla invandrarministrar har brottats med uppgiften att minska väntetiderna för asylsökande, men aldrig tidigare har så många väntat så länge som nu. Man kan med fog tala om en kaotisk situation.

Fler än någonsin vistas i förläggningar, och tältläger monteras upp. Fler beslut än någonsin är överklagade till högre instans. För närvarande uppges ca 15 000 personer vänta på besked från utlänningsnämnden. Fler än någonsin väntar på ett första beslut från invandrarverket. Det beror främst på att antalet asylsökande med jugoslaviskt medborgarskap är så stort. Invandrarverket har intagit en avvaktande hållning till flertalet av dessa ärenden. Därför har de lagrats på hög. Det rör sig här enligt uppgift om mer än 20 000 personer. Beslut i dessa ärenden kommer tveklöst att leda till ett stort antal överklaganden till utlänningsnämnden.

Det krävs därför mycket kraftfulla och väl genomtänkta åtgärder från regeringens sida för att kunna bemästra den uppkomna situationen. Kaos i flyktigmottagningen leder till stora mänskliga problem och tragedier för de asylsökande. En kaotisk situation skapar också grogrund för främlingsfientliga stämningar och rasism. Därför är det så viktigt att regeringen verkligen vinnlägger sig om att lösa problemen. Det är värdefullt om insatserna kan göras i samförstånd över partigränserna. Vi som har sysslat med dessa frågor vet hur viktigt detta är.

Tyvärr har Birgit Friggebo inte vinnlagt sig om samarbete. De åtgärder hon vidtagit har försvårat den redan svåra situationen. Att brådstörtat och utan förberedelse inrätta den nya utlänningsnämnden redan den 1 januari i år ledde till stagnation i ärendebehandlingen.

Birgit Friggebo var angelägen om att bli kvitt det personliga ansvaret för beslut i enskilda asylärenden. Jag tolkar det så. Gånge denna kalk ifrån mig, blev mottot för de första insatserna som ansvarig för invandrarfrågor. Det systemskifte som därmed åstadkoms blev ett hastverk.

Regeringens politik har skapat oklarhet om praxis. Det gäller framför allt i vilken utsträckning lång väntetid skall ha betydelse för bifall. Före den 1 oktober i fjol gällde att i princip ingen skulle utvisas som vistats här längre än 18 månader. Birgit Friggebo tillämpade inte denna princip konsekvent under tre månader som beslutsfattare i slutet av året. Från den 1 januari infördes en ny artonmånadersregel som emellertid begränsades till att den som detta datum, alltså den 1 januari, vistats här i 18 månader skulle få stanna. Den som sökte asyl före den 1 juli 1990 omfattas av denna regel. Den som råkat komma hit någon dag senare kan inte påräkna att den långa väntetiden har någon avgörande betydelse för möjligheten att få uppehållstillstånd om

det inte rör sig om barnfamiljer. För dem har den treterminsregel som gällde under tidigt 80-tal återinförts.

För mig är det förvånande att Birgit Friggebo som ledande folkpartist är så kallsinnig till frågan om de långa väntetiderna. Jag har i minnet med vilken hetta som folkpartister tidigare krävde att lång väntetid skulle kvalificera till bifall när det gällde asylärenden. Jag är inte ensam om att vara förvånad.

I lördagens nummer av tidningen Dagen ser jag att ett stort antal asylgrupper nu startar en kampanj riktad mot Birgit Friggebo och Folkpartiet. "De svek vallöfterna", säger dessa grupper. Flyktingpolitiken är nu värre än tidigare, menar de. Deras företrädare Britta Flodin säger: "Våra tjugofem asylgrupper runt om i Sverige har nu blivit så förtretade på den hårdhänta behandlingen av skyddsbehövande utlänningar att de gått samman om den här, för svenska förhållanden, unika brevaktionen mot Birgit Friggebo och hela fp-etablissemangen."

I sitt interpellationssvar påstår Birgit Friggebo att skyddsbehovet för de asylsökande nu tillmätts större roll än tidigare och hänvisar till att man upphävt 13-decemberbeslutet. Men flyktinggrupperna menar att detta bara är skenbart. Invandrarverkets chef säger i en intervju i Ny i Sverige att de praxisbildande beslut som regeringen fattat visar att det sakligt sett inte blivit så stor skillnad mellan den praxis som varit under de senaste två åren och nu.

Det är beklagligt att man inte längre bedömer att lång handläggningstid kvalificerar till uppehållstillstånd.

Avslutningsvis tar jag mig friheten att ge Birgit Friggebo två råd. Sätt för det första in kraftigt ökade resurser hos utlänningsnämnden. De förstärkningar som Birgit Friggebo utlovade i svaret är helt otillräckliga. Förstärkningen behövs under väsentligt längre tid än sex månader. Det är jag övertygad om.

För det andra. Återinför den gamla artonmånadersregeln. Överväg att ånyo rensa i akterna genom att, som den socialdemokratiska regeringen gjorde i januari 1989, tillfälligt tillämpa en ettårsregel. Det är åtgärder som är nödvändiga om man inte under överskådlig tid skall få brottas med alltför långa handläggningstider.

Anf. 66 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Georg Andersson talar om samförstånd samtidigt som han tycker att jag är kallsinnig till de här problemen. Då tycker jag att Georg Andersson skall titta på vad vi faktiskt har gjort sedan vi kom in i regeringskansliet och tvingades ta över den sörja som den socialdemokratiska regeringen lämnade efter sig. Då handlade det i stor utsträckning om att ta ställning till om människor hade varit här 17 månader och 29 dagar eller 18 månader och 1 dag, i stället för att ta ställning till skyddsbehovet. Georg Andersson kan väl ändå inte förneka att man hade suspenderat en del av asylprövningen genom det s.k. 13-decemberbeslutet.

Dessutom säger Georg Andersson en annan oförskämdhet, nämligen att vi skulle ha inrättat utlänningsnämnden för att bli kvitt ärendehanteringen. Det måste i så fall också drabba den socialdemokratiska regeringen som

också förberedde en utlänningsnämnd för att lägga ut asylprövningen utanför regeringskansliet. Min bedömning var att det var viktigt att komma i gång med det hela för att kunna ägna sig åt de övergripande frågorna när det gäller invandrar- och flyktingpolitiken.

Det är inte alls sant att utlänningsnämnden inrättades utan förberedelser. En del förberedelser var redan gjorda när vi kom till regeringskansliet. Vi snabbade på dem, och det lades fram en proposition i riksdagen bara någon vecka efter det att regeringen hade tillträtt. Det gavs redan då väsentligt utökade resurser. Det var ungefär 70 personer som hade hand om den här frågan på arbetsmarknadsdepartementet. Vi utökade med 40 tjänster. Vi har nu gjort den bedömningen att det skall tillsättas ytterligare 60 tjänster. Vi uttalar också, att om det behövs ytterligare tjänster, är regeringen beredd att bifalla sådana framställningar eller ta egna initiativ för att tillföra sådana resurser.

Den begränsning som finns är hur det skall vara möjligt för utlänningsnämnden att ta emot så många nyanställda och klara introduceringen av dem, samtidigt som man klarar av ärendehantering. Det är en avvägning som man måste göra, men det finns inga som helst begränsningar i fråga om pengar när det gäller att ge utlänningsnämnden de resurser den behöver för att beta av gamla balanser som den tidigare socialdemokratiska regeringen har åstadkommit.

I slutet av 1990 och början på 1991 var i stort sett ärendebalansen i regeringskansliet avbetad. Men under de kommande nio månaderna ökade balansen med 4 000 ärenden upp till 5 500 ärenden. Det betyder en ökning på ungefär 450 ärenden i månaden. Under de månader som regeringen och den nya utlänningsnämnden har arbetat har ökningen blivit ungefär 2 000 ärenden, dvs. ca 260 ärenden i månaden. Balanserna ökade dubbelt så snabbt under den gamla socialdemokratiska regeringens sista nio månader utan att den vidtog några åtgärder. Månad efter månad kunde man se hur balanserna steg, och man vidtog inga åtgärder. Detta är det arv som vi har fått, och som vi tog itu med omedelbart när vi trädde in i regeringskansliet.

Jag återupprepar att jag anser att de långa väntetiderna är ett av de största problemen internt i Sverige när det gäller hanteringen av flyktingpolitiken. Det är också därför som vi har tagit itu med problemen med sådan kraft.

Det är riktigt att Folkpartiet i oppositionsställning var utomordentligt angeläget om att väntetiderna skulle förkortas. Vi har dock inte riktat in oss på huvudkravet, som Georg Andersson nu gör, att vi skall ha en väntetidspraxis. Vi ansåg att det var viktigt att vi kunde beta av köerna så att väntetiderna inte blev så långa. Den uppfattningen har jag fortfarande. Det gäller att också ha en tydlighet i flyktingpolitiken, dvs. utgångspunkten för flyktingpolitiken och mottagandet av asylsökande i Sverige är det behov av skydd mot förföljelse och krig i sina hemländer som de sökande har.

Georg Andersson pekar på ett problem som vi har att hantera, nämligen den kraftiga inströmningen från Jugoslavien. Detta är ett problem som vi delar med i stort sett alla länder i Europa. Det förekommer många diskussioner om hur vi gemensamt skall kunna lösa dessa problem. För min del skall jag ha ett samtal med UNHCR:s chef, mrs Ogata, om dessa frågor på ons-

dag. Det är viktigt att vi kan arbeta tillsammans med UNHCR för att lösa de problem som förvisso inte är lätta att lösa.

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

Anf. 67 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! När Birgit Friggebo gör ett häftigt angrepp, som hon gärna upprepar, och beskriver den socialdemokratiska flyktingpolitiken som en sörja söker hon inte samförstånd. Jag skulle uppskatta en större ödmjukhet inför den svåra uppgift som Birgit Friggebo åtog sig tillsammans med alla andra uppgifter som finns i kulturdepartementet.

Skyddsbehovet skall nu betonas starkare än någonsin. Men företrädare för flyktinggrupperna säger att det inte är någon skillnad. Det är värre nu än tidigare i fråga om skyddsbehovet. De var starkt kritiska mot den socialdemokratiska regeringen. Men nu är det än mer illa. Verkets generaldirektör bekräftar att det i praktiken inte råder någon skillnad i praxis i det avseendet. Det är alltså inte fråga om några oförsämdheter från min sida.

Sedan finns det en allmän uppfattning att Birgit Friggebo hade bråttom att göra sig kvitt de obehagliga ärendena genom att brådstörtat införa utlänningsnämnden. Det är ett faktum. Förberedelse tiden mellan riksdagsbeslut och ikraftträdande var *tre* veckor för en så stor reform. Det fick till resultat att praktiskt taget inga beslut fattades under januari månad. Omfattningen av ärendebehandlingen har varit låg ända fram till nu. Det finns fortfarande inte någon högre kapacitet, räknat på ärende per vecka, än vad som förekom under min och andra enskilda statsråds tid som invandrarminister.

Antalet asylärenden i utlänningsnämnden ökar hela tiden. Det är inte lika många ärenden som behandlas som kommer in. Det är synnerligen allvarligt. Det finns för närvarande 7 333 ärenden som omfattar ca 15 000 personer i ärendebalansen – som aldrig har varit större. Därför måste det bli en öppen och saklig diskussion om vilka förstärkningar som behövs.

Kulturministern säger att det skall ske en förstärkning med 60 personer under sex månader. Mot bakgrund av den erfarenhet jag har av tillfälliga förstärkningar vill jag säga att detta är helt otillräckligt. Dessa personer hinner inte göra särskilt mycket under de sex månaderna. De skall ha en introduktionstid, en inarbetsperiod osv. Tänk om på den punkten! Det behövs väsentligt kraftigare förstärkningar.

Vad beträffar Folkpartiets tid i opposition, är det inte sant att partiet nöjde sig med att begära åtgärder för att förkorta handläggningstiderna. Folkpartiet angrep också den tidigare regeringen för att inte i större utsträckning i beslutsfattandet beakta de långa handläggningstiderna och väntetiderna. Den socialdemokratiska regeringen gick längre än vad ni någonsin har gjort i det avseendet. Men vi fick mycket kritik ändå. Nu vill ni i fortsättningen bortse från den långa väntetiden.

Anf. 68 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag kan gärna be Georg Andersson om ursäkt om jag höjde rösten litet grand i inledningen. Det berodde på att Georg Andersson anklagade mig för att vara kallsinnig och ointresserad av dessa frågor. Jag har satat mycket tid på dessa frågor.

När den nuvarande regeringen kom till regeringskansliet lades redan

Svar på
interpellationer

första veckan förslag fram i riksdagen om en utökning på 70 % av antalet tjänster i det som skulle komma att bli den nya utlänningsnämnden. Därefter har vi under de första månaderna följt upp verksamheten och omedelbart tillfört ytterligare resurser. Det finns, som jag sade, ingen begränsning när det gäller att tillföra ytterligare resurser för att bringa ned den nuvarande ärendebalansen.

Jag beklagar lika mycket som Georg Andersson den ökning i omfattningen av ärendebalansen som har uppstått under senare tid. Men jag tillåter mig att notera att ökningstakten i balansen var dubbelt så stor under de första nio månaderna 1991 då det var en socialdemokratisk regering. Inga åtgärder vidtogs för att tillföra nya resurser eller att bringa ned ärendebalanserna.

Vidare har vi införandet av utlänningsnämnden. Oavsett när utlänningsnämnden hade börjat arbeta hade det blivit introduktionsproblem i den meningen att det är en ny organisation som skall smälta samman, nya människor skall arbeta ihop, det kommer nya chefer från domstolsväsendet och nya nämndemän, och de har behov av att få diskutera sig samman. Det är utlänningsnämnden som bildar praxis i dessa frågor. Det är naturligtvis viktigt att det sker överläggningar om vilken praxis som skall gälla. Oavsett när nämnden hade börjat arbeta hade det blivit samma nedgång i beslutsfattandet.

Anf. 69 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag använde uttrycket kallsinnig som en reaktion på det svar jag fick som inte alls andades någon ambition att lösa problemet. Jag har redovisat varför jag reagerade på det sättet.

Det här gäller framför allt när jag noterar en fortsatt avvisande hållning till att i fortsättningen låta exceptionellt långa handläggnings- och väntetider vara en avgörande faktor för att få uppehållstillstånd. Tvärtom avvecklar kulturministern dessa riktlinjer. De som nu väntat sedan den 1 juli 1990, snart två år, kan inte räkna med att väntetiden är avgörande för beslutet.

Många av dessa ärenden kommer att ligga flera månader, kvartal, kanske halvår eller år, ytterligare hos utlänningsnämnden med den bearbetningstakt som nu råder och framgent kommer att råda med nuvarande resurser. Det är kallsinnigt av kulturministern att inte tänka om på den punkten.

Det är naturligtvis inte sant att Socialdemokraterna inte vidtog åtgärder mot de långa handläggningstiderna. Hela reformarbetet hade ju det som syfte. Successiva förstärkningar gjordes av och till i arbetet.

När kulturministern talar om att utlänningsnämnden skall bilda praxis, vilket är riktigt, vill jag ta upp en aspekt till. Mot den bakgrunden är det fel att nu avisera en utökning av de 30 nämndemännen, ledamöterna, i utlänningsnämnden. De är de som bildar praxis. Ju fler ledamöter som finns, med det system som har byggts upp, desto större risk föreligger att det blir en otydlig och ojämн praxis i beslutsfattandet. Däremot behövs det fler handläggare som bereder ärendena och tar fram underlag för beslut och gör det under en längre tid än de aviserade sex månaderna. Utöka inte antalet nämndemän,

utan låt dem tjänstgöra flitigare så att de får större erfarenhet av ett bredare spektrum av ärenden och en fast praxis kan utformas.

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

Överläggningen var härmed avslutad.

*Svar på
interpellationer*

11 § Svar på interpellation 1991/92:154 om FN:s internationella miljökonferens i Rio

Anf. 70 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Ingbritt Irhammar har ställt en interpellation till mig dels om hur regeringen följer upp frågan om övergrepp och mord på gatubarn i Brasilien, dels om jag i min egenskap av miljöminister ämnar vidta några åtgärder för att försöka få miljövärdskonferensen flyttad från Rio, om inte det meningslösa dödandet av gatubarn omgående upphör i landet.

Våldet mot gatubarn i skilda delar av världen är fruktansvärda företeelser som måste fördömas av oss alla som individer och av regeringar.

Som individ och människa är jag som alla andra upprörd och skakad av uppgifterna om övergreppen mot gatubarnen i Rio. Som miljöminister ser jag med största allvar på att dessa övergrepp och våldshandlingar begås i den stad som inom mindre än en månad kommer att stå i världens centrum, under de dagar FN-konferensen om miljö och utveckling samlar världens statsöverhuvuden för att lägga fast färdriktningen mot en bärkraftig utveckling.

Som kammaren väl känner till har biståndsmministern vid tre tillfällen i vår besvarat frågor om gatubarnens situation i Rio. Biståndsmministern har därvid redogjort för det allvar med vilket regeringen ser på övergrepp och mord på gatubarn såväl i Brasilien som i andra länder. För besvarande av interpellationen i den del den avser regeringens uppföljning av barnens situation i Rio hänvisar jag till de av biståndsmministern lämnade svaren.

I den andra delen av interpellationen undrar Ingbritt Irhammar om jag avser vidta några åtgärder för att försöka få konferensen om miljö och utveckling flyttad från Rio, om inte våldet mot gatubarnen upphör.

FN:s generalförsamling beslutade 1989 enhälligt att anta den brasilianska regeringens erbjudande om värdskap för FN-konferensen om miljö och utveckling, UNCED. Beslutet grundades bl.a. på en bedömning att behandlingen av konferensens teman skulle vinna på att konferensen äger rum i syd. Det finns i FN inga förutsättningar att ompröva eller i övrigt ifrågasätta det brasilianska värdskapet för konferensen.

Det faktum att konferensen hålls i Rio har medfört en ökad fokusering på våldet mot gatubarnen, såväl i den svenska debatten som internationellt. Jag kan nämna att den norska statsministern, Gro Harlem Brundtland, vid besök i Brasilien nyligen tagit upp frågan om gatubarnens säkerhet med den brasilianske presidenten. De brasilianska myndigheterna har vid samma tillfälle erkänt regeringens ansvar för att vidta åtgärder till skydd för gatubarnen samt uppgett att frågan har högsta prioritet.

Sverige stod 1972 som värd för FN:s första miljökonferens, den s.k. Stockholmskonferensen. Den kommande konferensen i Rio äger rum som en uppföljning till denna, 20 år efter Stockholm. Sverige och Brasilien har genom

denna koppling utvecklat sina bilaterala förbindelser inför UNCED, bl.a. genom undertecknandet av en gemensam kommuniké, i vilken länderna förbinder sig att samarbeta nära för att konferensen skall bli en framgång. Sverige har i olika sammanhang använt sig av denna speciella situation för att ta upp frågan om skyddet för gatubarnen med brasilianska myndigheter och konferensansvariga. Vi kommer naturligtvis att fortsätta vår dialog med de brasilianska myndigheterna.

Den svenska regeringen kommer att utnyttja den ökade uppmärksamheten på gatubarnens situation som uppkommit genom FN-konferensen om miljö och utveckling och dess lokalisering till Rio för att bidra till att skyddet för gatubarnen stärks.

Då Ingbritt Irhammar, som framställt interpellationen, anmält att hon var förhindrad att närvara vid sammanträdet, medgav förste vice talmannen att Karin Israelsson fick delta i överläggningen i stället för interpellanten.

Anf. 71 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag ber, i Ingbritt Irhammars ställe, att få tacka för svaret. Hon beklagar att hon inte hade möjlighet att vara här och ta emot svaret.

Jag instämmer i statsrådets upprördhet när det gäller våld som drabbar barn i Rio och även i andra delar av vår värld. Orättvis fördelning och dåliga förutsättningar har gjort det möjligt att behandla barn på detta grymma sätt. Utvecklingen är djupt oroande. Det blir allt fler gatubarn. Man kommer i allt fler länder att se samma utveckling som i Rio.

Nu fokuseras världens blickar på Rio, i och med att vi har fått den stora miljökonferensen att förläggas dit. Det kan vara till stor hjälp i detta arbete. Världens blickar riktas på ett mera intensivt sätt på de förhållanden som nu råder i landet.

Svenska Unicef-kommittén har varit aktiv i detta arbete. Unicef har som FN-organ ett ansvar för att se till att barnens situation uppmärksammas speciellt, även vid miljökonferensen. En dålig miljö drabbar också barnen, vår framtid, oerhört hårt.

Riokonferensen har inte kunnat flyttas. Vi förstår att det vill mycket till för att förändra inställningen hos dem som är gäster. Vad som nu kan hända är att vi får en dialog. Den dialogen har börjat. Det är inte bara Sverige som deltar utan även övriga Norden. Gro Harlem Brundtlands besök har banat väg för en öppen debatt om dessa frågor, i och med att man har erkänt att problemen finns och sagt att man är beredd att göra något åt dem och se till att de försvinner. Rio är en stor stad. Det lär finnas 12 miljoner gatubarn i Brasilien. Problemen är alltså ofantliga. Det behövs stora insatser på många områden för att komma till rätta med dem.

Brasilien var ett av de första länder som ratificerade FN-konventionen om barnens rättigheter. I och med att man har ratificerat konventionen har man ett ansvar för att uppfylla de krav som ställs i barnkonventionen. Vi har i Sverige diskuterat möjligheten att vi kanske inte uppfyller barnkonventionen till 100 %. Men situationen är helt annorlunda om man jämför med de förhållanden som råder i många andra länder som har ratificerat konventio-

nen. Det är också upp till FN att se till att man använder organisationens styrka för att se till att förhållandena förbättras.

Biståndsministern har i ett antal sammanhang här i riksdagen i vår förklarat UD:s och regeringens inställning och redogjort för de försök som görs för att förändra.

Det är glädjande att höra i miljöministerns svar att ett initiativ tas för att fortsätta dialogen med de brasilianska myndigheterna. Vi ser fram emot att så sker.

I slutet av svaret fastslås att den svenska regeringen kommer att utnyttja den ökade uppmärksamheten för att bidra till att skyddet för gatubarnen stärks. Det vore intressant att få något exempel på vad man praktiskt tänker göra för att åstadkomma en dialog och för att barnens situation skall uppmärksammas av flera länder.

Anf. 72 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag vill först anknyta till de svar som har getts tidigare i kamraren. Det kan vara viktigt att upprepa att Sverige konkret bidrar som största bidragsgivare till Unicefs arbete bl.a. i Brasilien. Organisationen ger direkt hjälp till gatubarnen, utbildar polis och politiker, kartlägger gatubarnens situation, bildar nätverksgrupper och sprider information.

Sverige verkar även bilateralt genom SIDA för genomförande av gatubarnsprojekt i Brasilien. Insatserna inriktas då på att ge gatubarn husrum, mat och utbildning.

Den svenska ambassaden i Brasilia för en dialog med brasilianska myndigheter om gatubarnsvåldet och den svenska oron över situationen. På denna punkt kan jag rapportera om ett sammanträffande som skett alldeles nyligen mellan en representant för den svenska beskickningen och Célio Borja, den nye justitieministern i den ombildade regeringen. Vi vet att den tidigare brasilianska regeringen tillsatte en styrgrupp med representanter för ministerierna, Unicef, NGO:s, dvs. non governmental organizations, kyrkan etc.

Seminarier för polischefer om mänskliga rättigheter har arrangerats. Personal med Unicef-bakgrund har anställts för att arbeta med dessa problem. Man har också nyinrättat en anmälningssentral, vilket har lett till att 48 personer har gripits, varav 34 poliser. Två personer har fällts i sammanhanget.

Det är viktigt att understryka det som Brasiliens företrädare ofta framhåller, nämligen att Brasilien är en federal stat och att ansvaret ligger på delstatsnivå. Delstatsnivån kan endast påverkas indirekt på olika sätt.

Jag har sedan interpellationen väcktes bett om ett sammanträffande med den brasilianske ambassadören här i Stockholm. Det kom till stånd i förra veckan. Då överlämnades ett s.k. aide-mémoire. I inledningen sägs att den brasilianska regeringen till fullo delar den oro som uttalas i Sverige över våldet mot gatubarn. Som Brasiliens president Fernando Collor påpekat många gånger är dramat med dessa barn en av de allra viktigaste och skyndsammaste uppgifterna för närvarande i vårt land, sägs det vidare.

Utöver detta vill jag nämna ytterligare en möjlighet till dialog som ges denna eller nästa vecka. Vi kommer att få besök i Sverige av presidenten för Brazilian Center for the Child and the Adolescent, CBIA, för att få närmare information i sakfrågan. CBIA samlar alltså företrädare för den federala re-

Prot. 1991/92:109
11 maj 1992

*Svar på
interpellationer*

geringen, domstolsväsendet, NGO:s och kyrkan. Centret verkar för att främja barns och ungdomars rättigheter i Brasilien bl.a. genom att söka motverka övergrepp mot barn och förbättra polis- och rättssystemet. Dess president, Antonio da Costa, betecknas som den främste experten på gatubarns-problematiken i Brasilien. Såväl jag själv som biståndsminister Alf Svensson kommer att ha möjlighet att träffa honom och fortsätta den dialog jag redan tidigare har inlett.

Det är naturligtvis svårt att i denna situation åstadkomma förändringar av konferensens organisation. Det är en mycket stor apparat. Tusentals människor kommer att besöka Rio vid detta tillfälle. Det betyder att vi i stället skall använda detta tillfälle till att belysa och fokusera den utvecklingsproblematik som ligger i gatubarnens situation, inte minst i Rio. Det gäller också andra större städer i Brasilien. Det finns ett direkt intresse från Brasiliens sida att medverka till fullständig öppenhet i detta fall. Det tycker jag finns anledning att notera med tillfredsställelse.

Anf. 73 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för det förtydligande som statsrådet nu ger och som visar att man i alla fall inte spar någon möda för att se till att man får goda kontakter i Brasilien och att man kan åstadkomma någonting positivt av miljökonferensen, förutom det som ligger i själva konferensens arbetsuppgifter. Det har också en mycket stor betydelse för den typ av länder som Brasilien tillhör och även för vårt eget land, att man kommer till ett bra resultat.

Jag tycker också att regeringens inställning visar att man inte nonchalerar dessa problem. Man använder verkligen de möjligheter som ges, i och med att konferensen ligger i Rio, att förändra situationen för de människor i landet som har det svårt. Jag kan förstå att det föreligger stora praktiska svårigheter. Men detta väcker myndigheternas ansvar, och det är att se med tacksamhet, att det kan göras på detta sätt. Jag tror att vi annars kanske inte skulle ha uppmärksammat frågorna på detta sätt, om inte detta sammanträffande hade varit möjligt.

Det finns hela tiden en ambition och ett intresse från riksdagens ledamöter att via de kanaler vi har försöka påverka situationen för människor som har det svårt i andra delar av vår värld.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Beslut om förkortad motionstid för proposition 1991/92:153

Föredrogs och hänvisades
proposition
1991/92:153 till näringsutskottet.

Beträffande denna proposition hade regeringen föreslagit att riksdagen skulle besluta att motionstiden förkortades till 10 dagar.

13 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkande 1991/92:KU33
Finansutskottets betänkanden 1991/92:FiU17–FiU19
Skatteutskottets betänkanden 1991/92:SkU26–SkU28
Justitieutskottets betänkanden 1991/92:JuU24 och JuU25
Försvarsutskottets betänkande 1991/92:FöU11
Kulturutskottets betänkande 1991/92:KrU27
Utbildningsutskottets betänkande 1991/92:UbU25
Trafikutskottets betänkande 1991/92:TU17
Jordbruksutskottets betänkande 1991/92:JoU15
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1991/92:AU11

14 § Anmälan om förslag att interpellation inte får framställas

Anf. 74 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sten Andersson i Malmö har den 6 maj till kammarkansliet ingivit en till statsrådet Bo Lundgren ställd interpellation om återinförande av hobbyhäst-ägandet. Enligt 6 kap. 1 § riksdagsordningen bör interpellation väckas endast i angelägenhet av större allmänt intresse. Vidare skall enligt tilläggsbestämmelse 6.1.1. den som inger interpellation efter utgången av april månad ange skälen till att interpellationen inte avgetts tidigare.

Som skäl för att interpellationen ingivits efter utgången av april månad har Sten Andersson i Malmö anfört att den senaste tidens travhästauktioner visat en klar tendens om att svensk travsport är på väg in i en djup kris.

Enligt talmannens mening är skälen för det sena ingivandet i förening med interpellationsämnets allmänna intresse inte sådana att interpellationen bör få framställas. Härtill kommer att ämnet väl kan behandlas inom frågeinstitutets ram. Talmannen föreslår därför att kammaren beslutar att interpellationen inte får framställas. Förslaget att interpellationen inte får framställas avgörs vid morgondagens sammanträde, tisdagen den 12 maj.

Interpellationen hade följande lydelse:

Till statsrådet Bo Lundgren

Hobbyhästägande

Den senaste tidens travhästauktioner har visat en klar tendens om att svensk travsport är på väg in i en djup kris, vilket är förklaringen till denna tidsmässigt sena interpellation.

Priser på travhästar har på ett år sjunkit mer än det ofta debatterade pris-raset på fastighetsmarknaden. Det är en enig åsikt inom travsporten att skul-

den till aktuell situation är att "hobbyhästen" försvann i och med skatteomläggningen 1991.

Vid en unghästauktion på Solvalla för en dryg vecka sedan fick inte någon uppfödare ett pris som motsvarade de verkliga kostnaderna. Räknat med betäckningsavgifter, kostnader för foder och annat var varje försäljning en förlust. Antalet betäckta ston har sjunkit kraftigt under 1992 och samma gäller för antalet tvååriga travhästar i träning.

Hobbyhästägandet innebär i huvudsak att en person kunde äga två hästar och att det inte var möjligt att göra avdrag vid ekonomiska förluster för dessa, men samtidigt behövde inte en eventuell vinst tas upp till beskattning. Man drömde om Kriterie-, Derby- eller Elitloppsvinst och accepterade att chansen härtill var minimal.

Det bör understrykas att kostnaderna för travhästägarna uppgår till 1 600 milj.kr. per år, men den samlade prissumman i travloppen ligger på 400 milj.kr. per år. Visst finns det några hästar som sprungit in stora prissummor, men detta skall vägas mot att flertalet inte tjänar in sina kostnader.

Det kan starkt ifrågasättas om staten erhåller någon nettovinst baserat på nu gällande ordning. Den bolagisering som slopandet av hobbyhästägandet tvingade fram underhåller en statlig och dyr kontrollapparat som skall kontrollera 1 000-tals hästägares inkomster men där endast en liten del ger några inkomster för staten.

Svensk travsport befinner sig i världstopp, antalet direkt och indirekt sysselsatta är högt, spelomsättningen stiger och staten erhåller stora inkomster. Dessutom konsumerar våra hästar en inte obetydlig del av svenska jordbruksprodukter, runt 1 miljard kronor per år och hjälper således till att hålla landskapet levande. Denna positiva utveckling får inte brytas.

Återinförs inte hobbyhästägandet kommer intresset för att föda upp travhästar att minskas, då köpare till dessa i stort kommer att saknas. Om inget görs väntas svensk travsport hamna i en djup och allvarlig krissituation.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till ett återinförande av hobbyhästägandet?

15 § Kammaren åtskildes kl. 16.05

Förhandlingarna leddes

av andre vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 7 § anf. 38 (delvis) och

av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

Måndagen den 11 maj

1 § Justering av protokoll	1
2 § Svar på interpellation 1991/92:157 om Sveriges skuldstrategi ..	1
Finansminister Anne Wibble (fp)	
Pierre Schori (s)	
Daniel Tarschys (fp)	
3 § Svar på interpellation 1991/92:160 om Europarådskommitténs rapport om svensk kriminlavård m.m.	10
Justitieminister Gun Hellsvik (m)	
Hans Göran Franck (s)	
4 § Svar på interpellation 1991/92:176 om nybyggnadsplaner beträffande kriminalvårdsanstalter	16
Justitieminister Gun Hellsvik (m)	
Ulla Pettersson (s)	
Andre vice talmannen (om ändring i föredragningslistan)	
5 § Svar på interpellation 1991/92:165 om bidrag till Noaks Ark m.m.	20
Statsrådet Bo Könberg (fp)	
Gullan Lindblad (m)	
Eva Zetterberg (v)	
6 § Svar på interpellation 1991/92:150 om kvalitetskraven inom sjukvården	26
Statsrådet Bo Könberg (fp)	
Gudrun Schyman (v)	
7 § Svar på interpellation 1991/92:158 om ökade socialbidrags-/bostadsbidragskostnader	33
Socialminister Bengt Westerberg (fp)	
Eva Zetterberg (v)	
8 § Svar på interpellation 1991/92:170 om Fas 90	41
Statsrådet Bo Könberg (fp)	
Marianne Jönsson (c)	
Sigge Godin (fp)	
9 § Svar på interpellation 1991/92:169 om biblioteksverksamheten	47
Kulturminister Birgit Friggebo (fp)	
Hans Göran Franck (s)	
Jan-Erik Wikström (fp)	
Åke Gustavsson (s)	
10 § Svar på interpellation 1991/92:174 om väntetiderna för asylsökande	57
Kulturminister Birgit Friggebo (fp)	
Georg Andersson (s)	

11 § Svar på interpellation 1991/92:154 om FN:s internationella mil- jökonferens i Rio	63
Miljöminister Olof Johansson (c) Karin Israelsson (c)	
12 § Beslut om förkortad motionstid för proposition 1991/92:153 ..	66
13 § Förnyad bordläggning	67
14 § Anmälan om förslag att interpellation inte får framställas . . .	67
Förste vice talmannen	

